

Valsts kontroles funkcijas:
lemt par nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto
zaudējumu piedziņu

EX POST NOVĒRTĒJUMA ZIŅOJUMS

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Rīga 2025

SATURS

SAĪSINĀJUMI, SKAIDROJUMI	4
1. IEVADS	5
Ziņojuma mērķis	5
Grozījumu saistība ar citiem likumiem	5
Ziņojuma metodoloģija	6
2. GROZĪJUMU MĒRĶIS UN TO BŪTĪBA	8
3. GROZĪJUMU IETEKMES NOVĒRTĒJUMS	11
3.1. Atbilstība	11
3.2. Saskaņotība	15
3.2.1. Procesuālo un materiālo tiesību normu nošķirums Valsts kontroles likumā un Izšķērdēšanas novēršanas likumā	16
3.2.2. Zaudējumu piedziņa saskaņā ar Interesu konflikta likumu	16
3.2.3. Revīzijas subjekti un zaudējumu piedziņas kompetences ierobežojumi	17
3.2.4. Atšķirīgs termiņa sākuma brīdis atbildības izvērtēšanā	19
3.2.5. Individuālā un solidārā atbildība	19
3.2.6. Atšķirīgie noilguma termiņi valsts pārvaldē nodarbinātajiem	20
3.2.7. Nepilnīgs noilguma apturēšanas regulējums	20
3.2.8. Rīcība, izpildot amatpersonai vai darbiniekam saistošus norādījumus	21
3.3. Efektivitāte	21
3.3.1. Datu analīze par zaudējumu piedziņas procesiem	21
3.3.2. Zaudējumu piedziņas juridiskā komplicētība un speciālās zināšanas	24
3.3.3. Nelikumīgas rīcības konstatēšana kā priekšnoteikums zaudējumu piedziņai	25
3.3.4. Atbildīgās personas noteikšana kolektīvās un sadalītas atbildības apstākļos	26
3.3.5. Zaudējumu apmēra noteikšanas un pierādīšanas sarežģītība ..	27
3.3.6. Vainas pakāpes konstatēšanas problemātika	28
3.3.7. Subsidiaritātes princips un Valsts kontroles pierādīšanas pienākums	29

3.3.8. Nepietiekama atbildības izvērtēšana un ierobežota institucionālā mācīšanās	29
3.4. Lietderība resursu izmantošanā.....	30
3.4.1. Resursu izmantošana un profesionālā kapacitāte	30
3.4.2. Procesa efektivitāte un administratīvā sloga mazināšana	31
3.4.3. Samērīgums un minimālo zaudējumu sliekšnis.....	31
3.5. Ietekme un caurskatāmība	34
3.6. Ilgtspēja	36
4. KRITĒRIJU IZVĒRTĒJUMA KOPSAVILKUMS.....	37
5. IETEIKUMI REGULĒJUMA UZLABOJUMIEM	38
5.1. Valsts kontroles likumā noteiktās procesuālās kārtības maiņa	38
5.2. Valsts kontroles aicinājuma saturs revidējamajai vienībai	39
5.3. Zaudējumu piedziņas attiecināšana uz plašāku subjektu loku	40
5.4. Piedziņas attiecināšana uz personām, kas rīkojas uz līguma pamata... ..	42
5.5. Zaudējumu apmēra noteikšana aplēses veidā	43
5.6. Administratīvā līguma noslēgšanas iespējas skaidra nostiprināšana	44
5.7. Likumu saskaņošana par zaudējumu atlīdzināšanas apmēru.....	45
5.8. Apgrieztā pierādīšanas pienākuma ieviešana Valsts kontroles procesā ..	46
5.9. Vadlīniju izstrāde vainas pakāpju noteikšanai	48
5.10. Rupjas neuzmanības apstākļu precizēšana	49
5.11. Noilguma termiņa atskaites brīža saskaņošana	50
5.12. Noilguma apturēšana arī jautājuma izskatīšanas atlikšanas gadījumā ..	51
5.13. Termiņu atskaites brīžu saskaņošana informācijas sniegšanai par atbildības izvērtējumu	52
5.14. Minimālās zaudējuma summas noteikšana Valsts kontroles likumā.. ..	53
5.15. Uzraudzība publiskas personas prasījuma tiesības īstenošanā	54
5.16. Rīcības ar acīmredzami neadekvātām cenām kvalificēšana kā nelikumīgas rīcības forma	55
6. RĪCĪBAS CEĻA KARTE	57
7. NOSLĒGUMA KOPSAVILKUMS.....	59

SAĪSINĀJUMI, SKAIDROJUMI

Grozījumi	2019. gada 20. jūnija likums “Grozījumi Valsts kontroles likumā”, ar kuru Valsts kontroles likums papildināts ar 57. ¹ pantu, kas paredz, ka Valsts kontrole pēc tam, kad stājies spēkā lēmums par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu, lemj par revīzijā konstatētās nelikumīgās rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu piedziņu, kā arī ar jaunu XIV nodaļu, kas paredz kārtību Valsts kontroles revīzijā konstatētas nelikumīgas rīcības rezultātā radītu zaudējumu piedziņas procesa īstenošanai
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (<i>Organization for Economic Co-operation and Development</i> – angļu val.)
Izšķērdēšanas novēršanas likums	Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums
Interesešu konflikta likums	Likums “Par interesešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”
KNAB	Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs

1. IEVADS

2019. gada 1. augustā stājās spēkā Grozījumi, ar kuriem Valsts kontrolei tika noteikta jauna funkcija – Valsts kontroles padomei pieņemt lēmumus par revīzijā konstatētas nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu piedziņu gadījumos, kad revidējamā vienība vai tās augstāka iestāde pati nerisina jautājumu par zaudējumu piedziņu no atbildīgās amatpersonas vai darbinieka.

Ziņojuma mērķis

OECD uzsver, ka *ex-post* novērtējums (ietekmes pēcpārbaude) ir būtisks posms tiesiskā regulējuma dzīves ciklā, kura uzdevums ir novērtēt, cik lielā mērā ir sasniegti tiesiskā regulējuma mērķi. OECD norāda, ka regulējums būtu jāvērtē periodiski, ņemot vērā, ka sākotnējie apstākļi, kas kalpoja par pamatu jaunā regulējuma izstrādei, var būt mainījušies, kā arī lai izvērtētu, kā regulējums funkcionē praksē.¹

Ex-post novērtējumā jāanalizē konkrētā regulējuma būtiskie aspekti, izvērtējot gan izmaksas, gan ieguvumus, lai pārliecinātos, ka regulējums atbilst aktuālajai situācijai, darbojas efektīvi, ir samērīgs un ekonomiski pamatots, kā arī sasniedz noteiktos politikas mērķus.² Šāda analīze nodrošina tiesiskā regulējuma atbilstību mainīgajiem sabiedrības, ekonomiskajiem un institucionālajiem apstākļiem. Tā var kalpot ne tikai kā noslēdzošs posms noteiktu reformu īstenošanā, bet arī kā pamats jaunām pārmaiņām.³

Tāpēc šī ziņojuma mērķis ir sistemātiski, uz datiem balstīti un vispusīgi novērtēt, cik lielā mērā Grozījumi ir sasnieguši sākotnēji izvirzīto mērķi, kā arī noteikt iespējamās nepilnības, nevēlamās sekas vai nepieciešamos uzlabojumus.

Grozījumu saistība ar citiem likumiem

Pienākumu darbiniekam vai amatpersonai atlīdzināt nelikumīgas rīcības ar finanšu līdzekļiem vai mantu rezultātā publiskai personai vai kapitālsabiedrībai⁴ radītus zaudējumus, ja darbinieks vai amatpersona tos nodarījis ar nodomu vai aiz rupjas neuzmanības, kā arī publiskai personai pienākumu tos prasīt, paredz

¹ OECD Regulatory Policy Outlook 2021, OECD Publishing, Paris, p. 85.

² Recommendation of the Council on Regulatory Policy and Governance, OECD/LEGAL/0390, 5. punkts.

³ Apstiprināts ar Ministru kabineta 2016. gada 31. augusta rīkojumu Nr. 495 "Par konceptuālo ziņojumu "Ietekmes pēcpārbaudes ieviešana"".

⁴ Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma izpratnē (atbilstoši likuma 2. panta trešajā daļā noteiktajam) – publiskas personas kapitālsabiedrība, kapitālsabiedrība, kurā publiskas personas daļa pamatkapitālā atsevišķi vai kopumā pārsniedz 50 procentus, kā arī kapitālsabiedrība, kurā vienas vai vairāku publisku personu kapitālsabiedrību daļa pamatkapitālā atsevišķi vai kopumā pārsniedz 50 procentus.

Izšķērdēšanas novēršanas likums⁵. Attiecīgie pienākumi šajā likumā tika noteikti neilgi pirms Grozījumu stāšanās spēkā – 2019. gada 13. jūnijā.⁶ Izšķērdēšanas novēršanas likums un Grozījumi izstrādāti kā savstarpēji saistīti un papildinoši normatīvie akti.

Papildus šiem regulējumiem arī Valsts pārvaldes iekārtas likums⁷ nosaka, ka iestādei ir pienākums prasīt zaudējumu atlīdzināšanu no amatpersonas,⁸ ja tā, pildot amata pienākumus, nodarījusi zaudējumus ar nodomu vai rupjas neuzmanības dēļ. Savukārt Darba likums⁹ paredz, ka darbiniekam ir pienākums atlīdzināt darba devējam radušos zaudējumus, ja darbinieks bez attaisnojoša iemesla neveic darbu vai arī veic to nepienācīgi vai citādas prettiesiskas, vainojamas rīcības dēļ ir nodarījis zaudējumus darba devējam.

Gan Izšķērdēšanas novēršanas likums, gan Valsts pārvaldes iekārtas likums un Darba likums nosaka, ka publiskajām institūcijām vispirms pašām ir pienākums veikt zaudējumu atlīdzināšanas procedūru, neatkarīgi no tā, vai zaudējumi ir konstatēti Valsts kontroles revīzijā. Tikai gadījumos, kad šis pienākums netiek izpildīts, Valsts kontrolei ar Grozījumiem piešķirts papildu mehānisms zaudējumu piedziņai, ja pārkāpums konstatēts revīzijas ietvaros.

Tādēļ Grozījumu ietekmes novērtējums jāveic ciešā saistībā ar citiem attiecīgajiem normatīvajiem aktiem, jo visu minēto likumu noteikumi un radītā ietekme ir vērtējama savstarpējā kopsakarībā.

Ziņojuma metodoloģija

Ziņojuma metodoloģija balstās uz kombinētu pieeju, integrējot kvantitatīvos datus, kvalitatīvo informāciju un dokumentāro analīzi, lai nodrošinātu vispusīgu, pamatotu un uz pierādījumiem balstītu priekšstatu par Grozījumu piemērošanas praksi un to radīto faktisko ietekmi.

Analīzei izmantoti dažādu līmeņu normatīvie akti un politikas plānošanas dokumenti, tostarp Saeimas komisiju sēžu protokoli, likumprojektu anotācijas par Grozījumiem un grozījumiem Izšķērdēšanas novēršanas likumā, kā arī Valsts kontroles padomes pieņemtie lēmumi un ar tiem saistītie materiāli.

Tāpat analizēti revidējamo vienību sniegtie paskaidrojumi un gatavotie dokumenti, kas sniedz būtisku ieskatu civiltiesiskās atbildības izvērtēšanas izpratnē, piemērošanas praksē, kā arī atklāj atšķirīgu tiesību normu interpretāciju.

⁵ Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta trešā daļa.

⁶ 2019. gada 16. maija likums “Grozījumi Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likumā”.

⁷ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 90. pants. Vienlaikus likuma 71. pants paredz, ka amatpersona likumā noteiktajos gadījumos par pārvaldes lēmumu ir atbildīga civiltiesiski, krimināltiesiski, administratīvi, bet normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos – arī disciplināri.

⁸ Valsts pārvaldes iekārtas likuma izpratnē amatpersona ir fiziskā persona, kura vispārīgi vai konkrētajā gadījumā ir pilnvarota pieņemt vai sagatavot pārvaldes lēmumu, saskaņā ar šī likuma 1. panta 8. punktu.

⁹ Darba likuma 86. pants.

Analīzē ņemti vērā arī Valsts kontroles 2023. gada 15. augusta revīzijas ziņojumā “Atbildības izvērtēšana valsts pārvaldē” iekļautā analīze un secinājumi. Valsts kontrole pēc funkcijas īstenošanas uzsākšanas ir iesaistījusies arī starptautiskā augstāko revīzijas iestāžu ar jurisdikcijas funkcijām foruma¹⁰ pieredzes apmaiņas aktivitātēs, kas ir ļāvis gūt plašāku priekšstatu par citu augstāko revīzijas iestāžu jurisdikcijas funkciju saturu, pilnvarām un par problēmjautājumiem to īstenošanā.

Papildus dokumentu analīzei izmantoti kvantitatīvie dati, kas ļauj objektīvi novērtēt regulējuma efektivitāti, izmaksu samērīgumu un praktisko ietekmi. Saskaņā ar pārejas noteikumiem Grozījumi attiecināti uz revīzijām, kas uzsāktas pēc 2019. gada 31. jūlija¹¹. Līdz ar to, ņemot vērā revīziju plānošanas kārtību¹² un to veikšanai nepieciešamo laiku, minētais regulējums ir attiecināms uz revīzijām, kas tika noslēgtas 2021. gada sākumā. Laikā līdz 2025. gada 31. jūlijam Valsts kontrole ir uzsākusi 26 zaudējumu piedziņas procesus. Šie dati analizēti, lai noskaidrotu tiesiskā regulējuma īstenošanas konsekvenci un ietekmi ilgākā laika periodā.

Ziņojuma struktūra veidota atbilstoši *OECD* ieteiktajiem sešiem galvenajiem *ex-post* izvērtēšanas kritērijiem, kas nodrošina kvalitatīvu un starptautiski atzītu Grozījumu mērķa un ietekmes novērtējumu.

¹⁰ Augstāko revīzijas iestāžu ar jurisdikcijas funkcijām forums pēc brīvprātīgas dalības principa apvieno pasaules augstākās revīzijas iestādes, kurām ir tiesības par revīzijā konstatētiem pārkāpumiem pieņemt lēmumu attiecībā uz vainīgo amatpersonu sodīšanu un zaudējumu piedziņu no tām. No Eiropas Savienības dalībvalstīm šādas ir, piemēram, Francijas, Portugāles, Spānijas, Itālijas, Grieķijas augstākās revīzijas iestādes.

¹¹ Valsts kontroles likuma Pārejas noteikumu 14. punkts.

¹² Saskaņā ar Valsts kontroles likuma 14. pantā un 17. panta 1. punktā noteikto Valsts kontroles departamenti veic revīzijas saskaņā ar Valsts kontroles padomes apstiprinātu revīziju gada plānu.

2. GROZĪJUMU MĒRĶIS UN TO BŪTĪBA

Grozījumu un arī minētā Izšķērdēšanas novēršanas likuma regulējuma mērķis bija ieviest īpašu mehānismu, kas veicinātu zaudējumu piedziņu, nodrošinātu sistēmisku pieeju un efektīvi izmantotu izvirzītajam mērķim patērējamos resursus, kā arī - panākt, lai amatpersonas būtu personīgi atbildīgas par savu rīcību, nepaļaujoties uz iestādes vadītāja labvēlību neveikt zaudējumu piedziņu pat būtiska likumpārkāpuma gadījumā.

Vienlaikus attiecībā uz minētā regulējuma mērķi uzsvērts, ka likumprojektam pirmām kārtām ir preventīva darbība un izvirzītais mērķis būtu sasniegts, ja turpmākajos gados Valsts kontrolei likumprojektā piedāvātais mehānisms būtu jāpiemēro pēc iespējas retāk¹³. Tātad Grozījumiem bija izvirzīti divi galvenie mērķi – kalpot par atturošu līdzekli un preventīvi novērst zaudējumu rašanos publiskai personai vai kapitālsabiedrībai un veicināt zaudējumu piedziņu gadījumos, kad tie ir nodarīti.

Lai šos mērķus sasniegtu, Grozījumi un saistītais Izšķērdēšanas novēršanas likums nosaka Valsts kontroles padomes kompetenci lemt par revīzijā konstatētas nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu piedziņu, ievērojot vairākus nosacījumus zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanai:

- Valsts kontroles revīzijā konstatēta nelikumīga rīcība. Likumprojekta par Grozījumiem anotācijā skaidrots¹⁴, ka zaudējumu piedziņas regulējums nav attiecināms uz lietderības jautājumiem, kad lēmuma pieņemšanas brīdī vairāki rīcības varianti būtu bijuši adekvāti (pieļaujami) un izvēlēts viens no tiem, vai konstatēts tikai risks vai sistēmiski (politikas) trūkumi, nevis konkrēts normatīvā regulējuma pārkāpums;
- revidējamā vienība ir publiska persona, tās institūcija vai publiskas personas kontrolēta kapitālsabiedrība;
- kopš pārkāpuma izdarīšanas nav pagājuši vairāk kā četri gadi;
- zaudējumi nodarīti ļaunā nolūkā vai aiz rupjas neuzmanības. Ja zaudējumi nodarīti ar ļaunu nolūku, tad tie ir piedzenami tagadējās mantas samazinājuma apmērā¹⁵ – tātad tādā konstatējamā apmērā, kas faktiski atbilstoši normatīvajā regulējumā paredzētajam bija jāiegūst, bet nav iegūts (nevis ko vēl, iespējams, varētu iegūt), vai visa izlietotā summa, kuras izlietojumam nebija likumīga pamata un kura nebūtu izlietota (vai nebūtu izlietota tādā apmērā), ja būtu bijusi tiesiska rīcība. Savukārt, ja zaudējumi nodarīti aiz rupjas neuzmanības, tos atlīdzina ne vairāk kā attiecīgās amatpersonas vai darbinieka viena gada mēnešalgas apmērā. Precīza

¹³ Grozījumu Valsts kontroles likumā (2019. gada 20. jūnija likums, kas stāties spēkā 2019. gada 1. augustā) sākotnējā likumprojekta redakcija un anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/uNK0a>

¹⁴ Grozījumu Valsts kontroles likumā (2019. gada 20. jūnija likums, kas stāties spēkā 2019. gada 1. augustā) sākotnējā likumprojekta redakcija un anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/uNK0a>

¹⁵ Valsts kontroles likuma 75. panta 4. punkts.

atlīdzināmo zaudējumu summa nosakāma atbildības novērtējuma ietvaros¹⁶, noskaidrojot un izvērtējot visus faktiskos un tiesiskos apstākļus, tādēļ piedzenamā zaudējumu summa var atšķirties no revīzijā konstatētā zaudējumu apmēra.

Savukārt to, kādos apstākļos prettiesiska rīcība nav uzskatāma par rupju neuzmanību un tādējādi zaudējumi no tos pieļāvušajām personām nav piedzenami, nosaka Izšķērdēšanas novēršanas likums¹⁷:

- rīcības prettiesiskuma iemesls ir tiesību normu nepareiza piemērošana vai interpretācija, ja viedoklis, kas bijis amatpersonas rīcības pamatā, uzskatāms par juridiski adekvātu. Tas, ka augstāka iestāde vai tiesa vēlāk ir paudusi citu viedokli, nav apstiprinājums tam, ka amatpersonas viedoklis bijis juridiski neadekvāts;
- rīcība, izpildot amatpersonai vai darbiniekam saistošus norādījumus (iekšēju normatīvu aktu, augstākas iestādes vai amatpersonas rīkojumu);
- amatpersonas vai darbinieka rīcība attiecīgo pienākumu ietvaros parasti ir saistīta ar augstu risku nodarīt zaudējumus.

Grozījumi nosaka kārtību, kādā atlīdzināmi zaudējumi, ja revīzijā konstatēta nelikumīga rīcība ar finanšu līdzekļiem vai mantu. Process sākas ar Valsts kontroles padomes lēmumu. Pēc tā pieņemšanas revidējamā vienība vai tās augstāka iestāde sešu mēnešu laikā izvērtē atbildību par zaudējumu atlīdzināšanas pienākumu, veic darbības zaudējumu atgūšanai un iesniedz informāciju par zaudējumu apmēru, kā arī citiem ar lietu saistītiem apstākļiem. Novērtējuma noslēgumā revidējamā vienība vai tās augstāka iestāde informē Valsts kontroli par vienu no trim iznākumiem:

- informāciju par personām, no kurām ir pilnībā vai daļēji piedzīti zaudējumi vai pret kurām uzsākts zaudējumu piedziņas process, vai ar kurām noslēgta vienošanās par zaudējumu labprātīgu atlīdzināšanu;
- motivētu priekšlikumu izbeigt lietu un neveikt zaudējumu piedziņu, ja nav konstatēti zaudējumu piedziņas priekšnoteikumi vai ir iestājies noilgums;
- motivētu priekšlikumu atlikt zaudējumu piedziņu līdz lēmuma pieņemšanai kriminālprocesuālā kārtībā, administratīvā pārkāpuma lietā vai disciplinārlietā.

Atbilstoši saņemtajai informācijai Valsts kontroles padome četru mēnešu laikā lemj par turpmāko rīcību un pieņem vienu no šādiem lēmumiem:

- atlikt zaudējumu piedziņu, ja par attiecīgo prettiesisko rīcību ir uzsākts kriminālprocess vai ja tas ir lietderīgi, iekams nav izskatīta disciplinārlieta vai administratīvā pārkāpuma lieta, kurā nepieciešams konstatēt tos pašus faktus;

¹⁶ Valsts kontroles likuma 72. panta 1. punkts.

¹⁷ Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta piektā daļa.

- atlikt jautājuma izskatīšanu, līdz revidējamā vienība veiks normatīvajos aktos noteiktās darbības, lai pati veiktu zaudējumu piedziņu vai panāktu vienošanos par to labprātīgu atlīdzināšanu;
- nepiedzīt zaudējumus, jo nav konstatēti likumā paredzētie zaudējumu piedziņas priekšnoteikumi, iestāties noilgums, piedziņa pilnībā vai daļēji ir veikta vai tiek veikta citā procesā, noslēgta vienošanās par zaudējumu pilnīgu vai daļēju labprātīgu atlīdzināšanu;
- piedzīt zaudējumus tagadējās mantas samazinājuma apmērā, ja konstatēti likumā paredzētie zaudējumu piedziņas priekšnoteikumi.

Lēmumu par zaudējumu piedziņu pieņem un izpilda atbilstoši Administratīvā procesa likumam. Atgūtos līdzekļus Valsts kontrole ieskaita valsts pamatbudžetā vai revidējamās vienības budžetā, ja revidējamai vienībai ir patstāvīgs budžets. Lēmumu var pārsūdzēt Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.¹⁸

¹⁸ Valsts kontroles likuma 78. pants.

3. GROZĪJUMU IETEKMES NOVĒRTĒJUMS

Lai sniegtu pilnvērtīgu un uz pierādījumiem balstītu novērtējumu par Grozījumu ietekmi un darbības efektivitāti, būtiski ir analīzi balstīt uz starptautiski atzītiem kritērijiem, kādus iesaka *OECD*. Šie kritēriji – atbilstība (*relevance* – angļu val.), saskaņotība (*coherence* – angļu val.), efektivitāte (*effectiveness* – angļu val.), lietderība resursu izmantošanā (*efficiency* – angļu val.), ietekme un caurskatāmība (*impact and transparency* – angļu val.), kā arī ilgtspēja (*sustainability* – angļu val.) – nodrošina iespēju tiesisko regulējumu izvērtēt sistemātiski un daudzpusīgi.

To izmantošana sniedz ne tikai atbildi uz jautājumu, vai regulējums darbojas, bet arī palīdz izprast, kā un kādos apstākļos tas darbojas, kādus rezultātus tas rada un vai tas joprojām atbilst mūsdienu vajadzībām. Šāda strukturēta analīze palīdz noteikt jomas, kurās nepieciešami uzlabojumi.

Turpmākajā analizē katrs no šiem sešiem kritērijiem tiek aplūkots padziļināti, iezīmējot gan sasniegtos rezultātus, gan konstatētos izaicinājumus.

3.1. Atbilstība

Atbilstības kritērijs tiek vērtēts, nosakot, cik lielā mērā Grozījumi atbilst identificētajām problēmām un sākotnēji izvirzītajiem mērķiem.

Grozījumu pamatā bija problēma, ka Valsts kontroles revīzijās konstatēto zaudējumu piedziņa valsts pārvaldē atsevišķos gadījumos tika īstenota, taču ne pietiekami intensīvi un ne vienmēr būtiskākajos gadījumos.¹⁹ Tādēļ Grozījumu mērķis bija izveidot atturošu mehānismu, kas preventīvi novērstu zaudējumu rašanos publiskām personām vai to kapitālsabiedrībām, kā arī veicinātu zaudējumu piedziņu gadījumos, kad zaudējumi jau ir nodarīti.

Līdz 2025. gada 31. jūlijam Valsts kontroles padome ir pieņēmusi 26 lēmumus par zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanu: 2021. gadā – četri, 2022. gadā – deviņpadsmit, 2023. gadā – neviens, 2024. gadā – viens, bet 2025. gadā – divi. Visos gadījumos revidējamās vienības ir veikušas atbildības izvērtēšanu un sniegušas Valsts kontrolei ziņojumus par tās rezultātiem. Nevienā no šiem gadījumiem Valsts kontrolei nav bijis nepieciešams pašai īstenot zaudējumu piedziņu. Tas liecina, ka regulējums veicina iestāžu rīcību zaudējumu atlīdzināšanā.

Papildus iepriekš minētajiem 26 gadījumiem vēl 20 gadījumos zaudējumi tika atlīdzināti jau pirms atlīdzināšanas procesa uzsākšanas, kas vēlreiz apliecina normatīvā regulējuma preventīvo un disciplinējošo ietekmi. Šajos gadījumos atlīdzināšana tika veikta vai ierosināta pirms revīzijas noslēguma, proti, vēl pirms

¹⁹ Grozījumu Valsts kontroles likumā (2019. gada 20. jūnija likums, kas stāties spēkā 2019. gada 1. augustā) sākotnējā likumprojekta redakcija un anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/uNK0a>, 15. lpp.

Valsts kontroles revīzijas departamenta lēmuma par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu.

Revīzijas tiek veiktas galvenokārt ar mērķi nodrošināt pēc iespējas lielāku sabiedrisko ieguvumu,²⁰ nosakot un padziļināti analizējot sistēmiskas, nozīmīgas un ilgstoši neatrisinātas problēmas, kā arī uzraugot publisko līdzekļu izlietojumu, kas pēc apmēra un nozīmīguma ir būtiskas. Saskaņā ar Valsts kontroles darbības stratēģiju 2022.–2025. gadam galvenais instruments, lai veicinātu lietderīgu rīcību ar publiskajiem līdzekļiem, kas sniedz pēc iespējas lielākus ieguvumus sabiedrībai, ir Valsts kontroles veiktās lietderības revīzijas, kuru loma augstāko revīzijas iestāžu darbā pēdējos gados ir pieaugusi visā pasaulē.²¹

Lietderības revīzijas primāri vērtē:

- ekonomiju (vai resursi iegūti pēc labākās cenas, savlaicīgi un atbilstošas kvalitātes),
- efektivitāti (izvirzīto mērķu un plānoto rezultātu sasniegšana),
- produktivitāti (maksimāla labuma gūšanu no pieejamiem resursiem).²²

Balstoties uz iepriekš definētiem kritērijiem, lietderības revīzijas identificē sistēmiskus trūkumus, pārmērīgas izmaksas, zemu atdevi vai nepietiekamu mērķu sasniegšanu un sniedz konkrētus ieteikumus uzlabojumiem.

Šāda Valsts kontroles darbības attīstības stratēģiska izvēle ir pamatota, jo praksē lietderības revīziju ieteikumu atdevi uz vienu iestādes izlietoto *euro* parasti ir augstāka nekā finanšu revīziju ieteikumu atdevi.²³ Viena laikus šāds fokuss ietekmē spēju konstatēt konkrētus nelikumīgas rīcības gadījumus un precīzi noteikt ar tiem saistīto zaudējumu apmēru. Konkrētu nelikumīgas rīcības gadījumu konstatēšana un zaudējumu apmēra precīza noteikšana primāri tiek īstenota atbilstības un finanšu revīzijās, savukārt lietderības revīzijas savlaicīgi iezīmē riska jomas un to cēloņus, nodrošinot pamatu padziļinātām pārbaudēm.

Jau Grozījumu izstrādes gaitā tika skaidri noteikts, ka Valsts kontroles kompetence attiecībā uz zaudējumu piedziņu attiecas tikai uz gadījumiem, kad konstatēta nelikumīga rīcība, nevis lietderības jautājumos. Turklāt civiltiesiskās atbildības piemērošanai nepieciešams konstatēt visus civiltiesiskās atbildības priekšnoteikumus.

Amatpersonas vai darbinieka civiltiesiskā atbildība iestājas, ja izpildās visi Civillikumā un Izšķērdēšanas novēršanas likumā paredzētie priekšnoteikumi:

²⁰ Skatīt Valsts kontroles darbības stratēģiju 2022.–2025. gadam. Pieejama: <https://lvk.gov.lv/lv/par-mums/valsts-kontrole/strategija>. Skatīt Starptautiskās Augstāko revīzijas iestāžu organizācijas (INTOSAI) standarta P-12 “ARI nozīme un sniegtais labums – iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanā” 5. principa “Reaģējot uz mainīgu vidi un potenciāliem riskiem” 2. punktu, kas paredz, ka, izveidojot darba plānu, ARI atbilstoši jāreaģē uz galvenajiem sabiedrību ietekmējošajiem jautājumiem.

²¹ 2024. gada 21. novembra likuma “Grozījumi Valsts kontroles likumā” anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/fjWFg>

²² INTOSAI Profesionālo revīzijas un labas pārvaldības standartu padome. “ISSAI 300. Lietderības revīzijas veikšanas principi”. 2019, 7. lpp. Pieejams: <https://shorturl.at/1s4Wx>

²³ 2024. gada 21. novembra likuma “Grozījumi Valsts kontroles likumā” anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/fjWFg>

- prettiesiska un vainojama rīcība: tiesību normām neatbilstoša darbība vai bezdarbība, kas izpaužas kā rupja neuzmanība vai ļauns nolūks (nodoms);
- zaudējumi publiskai personai un to apmērs;
- cēloņsakarība starp prettiesisko rīcību un radītajiem zaudējumiem.²⁴

Termini “vainojama darbība”, “prettiesiska darbība”, “neatļauta darbība” un “neattaisnojama darbība” ietver vērtējumu gan no formālās atbilstības likumam (aizliegumiem, atļautajam), gan no tiesību aizskārēja rīcības attaisnojamības vai vainojamības viedokļa.²⁵ Tātad no zaudējumu atlīdzināšanas viedokļa minētie termini faktiski ir ar vienādu nozīmi un to konstatēšanai katrā atsevišķā gadījumā nepieciešams atbildētāja rīcības plašs vērtējums no vairākiem aspektiem.²⁶

Viens no priekšnoteikumiem ir zaudējumi. Civillikuma 1770. pantā noteikts, ka ar zaudējumu jāsaprot katrs mantiski novērtējams pametums. Ar to saprot jebkādu mantas samazinājumu, zudumu vai bojājumu, kā arī citas mantiski novērtējamās tiesību aizskāruma sekas.²⁷ Ar tagadējās mantas samazinājumu ir saprotams ne tikai mantas aktīvu samazinājums, bet arī tiesību aizskāruma rezultātā iestāties cietušā saistību jeb viņa mantas pasīvu palielinājums.²⁸

Atbilstoši Civillikuma 1772. pantam jau cēlies zaudējums var būt vai nu cietušā tagadējās mantas samazinājums, vai arī viņa sagaidāmās peļņas atrāvums. Skaidrojot Civillikuma 1770. pantā ietverto jēdziena “zaudējums” jēdzienu, profesors Kalvis Torgāns norādījis, ka mūsdienu valodā ar jēdzienu “zaudējums” saprot jebkādu mantas samazinājumu, zudumu vai bojājumu, kā arī peļņas atrāvumu, papildu izdevumus un citas mantiski novērtējamās tiesību aizskāruma sekas.²⁹

Turklāt saskaņā ar Civillikuma 1774. pantu atlīdzināmi ir vienīgi tādi zaudējumi, kas ir nelikumīgas rīcības tiešas vai netiešas sekas. Nejauši zaudējumi, kas radušies ārēju un neparedzamu apstākļu dēļ, nav atlīdzināmi, jo tie nav juridiski attiecināmi uz konkrētu personu.

Par zaudējumu apmēru uzskatāms personas mantas samazinājums, salīdzinot ar periodu pirms tiesību aizskāruma, proti, starpība starp iepriekšējo un vēlāko mantisko stāvokli. No minētā izriet nepieciešamība salīdzināt esošo

²⁴ Kārklīšs J. Vainojamas darbības konstatēšanas priekšnoteikumi. “Konstitucionālās vērtības mūsdienu tiesiskajā telpā”. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 6. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. I. 2016. gada 16.–17. novembris. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016, 418. lpp.

²⁵ Torgāns K. “Saistību tiesības”. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 210. lpp.

²⁶ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-108/2017 7.3. punkts. Pieejams: <https://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba>

²⁷ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2008. gada 2. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-143/2008. Pieejams: <https://shorturl.at/JHfzR>

²⁸ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 7. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-7/2016. Pieejams: <https://shorturl.at/JHfzR>

²⁹ Torgāns K. “Saistību tiesības”. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 238. lpp.; Torgāns K. “Saistību tiesības”. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 208. lpp.

mantisko stāvokli ar mantas stāvokli, kāds būtu bijis, ja tiesību aizskārums nebūtu noticis, nosakot atbildīgās personas pienākumu starpību pilnībā atlīdzināt.³⁰

Valsts kontroles likuma 75. panta ceturtajā punktā ir noteikts, ka Valsts kontrole ir tiesīga pieņemt lēmumu par zaudējumu piedziņu tikai tādā apmērā, kādā ir noticis tagadējās mantas samazinājums. Līdz ar to šī norma neaptver visus Civillikumā paredzētos zaudējumu veidus – sagaidāmās peļņas atrāvumu, kas Civillikuma izpratnē arī var tikt uzskatīti par atlīdzināmiem noteiktos apstākļos. Tomēr šāda likumdevēja izvēle ir pamatota un attaisnojama, jo sagaidāmās peļņas atrāvuma esamību un tās apmēru ir relatīvi grūtāk pierādīt, jo tā pēc būtības ietver hipotētisku pieņēmumu par cietušā ekonomisko stāvokli situācijā, ja cietušā aizskārums nebūtu noticis, kas ļauj kopsakarā ar dažādiem citiem iespējamajiem faktoriem, kuri būtu varējuši ietekmēt peļņas gūšanas faktu vai apmēru, apšaubīt prasības par atrautās peļņas kompensēšanu pamatotību. Tiesību doktrīnā norādīts, ka negūtās peļņas noteikšana var nebūt pilnīgi precīza, jo tas bieži nemaz nav iespējams, un ir pilnīgi pietiekami, ka negūtās peļņas apmērs tiek noteikts ar lielu iespējamību.³¹

Būtiski ir nošķirt juridisko jēdzienu “zaudējumi” no tā plašākas – ekonomiskas vai sadzīviskas – izpratnes.³² Praksē zaudējumi nereti tiek saprasti kā jebkāds kaitējums, kas nodarīts valsts budžetam vai iestādes mantai. Tomēr Civillikuma izpratnē zaudējumi ir šaurāks, tiesiski precīzi definēts jēdziens, kas attiecas tikai uz tādu kaitējumu, kas atbilst juridiskajām prasībām. Proti, tagadējās mantas samazinājums vai sagaidāmās peļņas atrāvums, kura esība ir pierādāma un kuru var juridiski pamatot kā cēloniski saistītu ar nelikumīgo rīcību.

Piemēram, ja publiskas personas amatpersona vai darbinieks nelikumīgi iegādājas kādu preci, zaudējumi nav visa darījuma summa, bet tikai tā starpība, kas rodas, ja prece tiek realizēta par zemāku cenu vai kļūst nelietoājama. Tāpat ne katra nelikumīga rīcība automātiski rada zaudējumus. Daudzos gadījumos šādas rīcības rezultātā rodas prasījuma tiesība, bet paši zaudējumi iestājas tikai tad, ja šī tiesība netiek izmantota un tās izlietojums kļūst neiespējams vai juridiski nepieejams, piemēram, iestājoties noilguma termiņam. Grozījumi neparedz Valsts kontrolei tiesības uzlikt par pienākumu iestādēm izmantot radušās prasījuma tiesības.

Līdz ar to piemērošanas prakse liecina, ka sākotnējās gaidas attiecībā uz Grozījumu ietekmi, iespējams, bija augstākas nekā to faktiskās īstenošanas iespējas. Viens no šādu gaidu cēloņiem, iespējams, bija nevienprātīga izpratne par zaudējumu jēdzienu. Kamēr Civillikuma izpratnē zaudējumi tiek definēti šauri, ikdienas un sabiedriskajā diskursā zaudējumi bieži vien tiek uztverti plašāk, ietverot

³⁰ Kubilis J. “Latvijas deliktu tiesību modernizācijas galvenie virzieni”. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2016, 112. lpp. Pieejams: <https://shorturl.at/Vsc1l>; skat. arī Kalniņš E. Jēdziena “zaudējumi” izpratnes tālākas attīstīšanas nepieciešamība. “Jurista Vārds”, 11.07.2017., Nr. 29 (983), 10.–13. lpp.

³¹ Kubilis J. “Latvijas deliktu tiesību modernizācijas galvenie virzieni”. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2016, 122. lpp. Pieejams: <https://shorturl.at/Vsc1l>

³² Skatīt arī: Danovskis E. “Administratīvās tiesības. Raksti”. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2022, 394., 401.–404. lpp.

jebkādu nelabvēlīgu ietekmi uz publiskajiem līdzekļiem vai valsts interesēm. Šī sadzīviski paplašinātā izpratne nereti neatbilst tiesiskajam regulējumam un ir radījusi pārspīlētas cerības uz Valsts kontroles instrumentu spēju atgūt vai novērst visus konstatētos pārkāpumus, arī tādus, kas juridiski neietilpst atlīdzināmo zaudējumu jēdzienā.

Kopumā vērtējot, Grozījumi papildina valsts pārvaldes atbildības sistēmu, tomēr tikai daļēji novērš sākotnēji definēto problēmu. Pēc grozījumu stāšanās spēkā visos gadījumos tiek veikts zaudējumu piedziņas izvērtējums, pamatojoties uz Valsts kontroles revīzijās konstatētajiem pārkāpumiem.

Valsts kontrolei ir piešķirtas tiesības uzraudzīt minētā izvērtējuma pietiekamību, kas veicina revidēto vienību rūpīgāku pieeju izvērtēšanas procesam. Tomēr šāda uzraudzība praksē negarantē, ka visos gadījumos revidējās vienības nodrošina pietiekami intensīvu zaudējumu piedziņu, īpaši situācijās, kas saistītas ar būtiskiem pārkāpumiem valsts pārvaldē (skatīt ziņojuma 3.3. nodaļu).

3.2. Saskaņotība

Saskaņotība nozīmē Grozījumu spēju darboties sistēmiski un savietojami ar citiem spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, neradot tiesību normu pretrunas vai kolīzijas.

Valsts kontroles likuma grozījumu piemērošanas kontekstā īpaši nozīmīga ir to saskaņotība ar šādiem tiesību aktiem: Izšķērdēšanas novēršanas likumu, Civillikumu, Valsts pārvaldes iekārtas likumu, Interesu konflikta likumu, Darba likumu un Kriminālprocesa likumu.

Zaudējumu piedziņā mijiedarbojas administratīvo un civiltiesību normas. Šo tiesību nozaru regulējums ir veidojies atšķirīgos laika posmos, katrai no tām raksturīgi savi institūti, pamatprincipi un terminoloģiskā sistēma. Tādēļ Valsts kontroles likumā un Civillikumā tiek lietoti dažādi jēdzieni līdzīgu situāciju raksturošanai. Piemēram, Valsts kontroles likums paredz konstatēt “nelikumīgu rīcību”, savukārt Civillikumā izmantots termins “neatļauta darbība”.

Likumos noteiktais valsts pārvaldē nodarbināto mantiskās atbildības regulējums kopumā ir uzskatāms par pietiekamu un adekvātu gan materiālo, gan procesuālo tiesību aspektā. No vienas puses, tas skaidri uzliek pienākumu valsts pārvaldes iestādei pieprasīt zaudējumu atlīdzināšanu no darbinieka vai amatpersonas, ja tā rīkojusies prettiesiski un radījusi zaudējumus. No otras puses, likumos ietverti saprātīgi ierobežojumi attiecībā uz civiltiesiskās atbildības priekšnoteikumiem un atbildības apmēru.³³ Arī Valsts kontroles 2023. gada lietderības revīzijā “Valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšana”³⁴ secināts,

³³ Danovskis E. “Administratīvās tiesības. Raksti”. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2022, 404. lpp.

³⁴ Skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr. 2.4.1-12/2022 ziņojumu “Valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšana”. Pieejams: <https://shorturl.at/zHYyB>

ka normatīvā saskaņotība likumu līmenī formāli ir nodrošināta, lai arī pastāv vairākas atšķirības. Revīzijas mērķis bija izvērtēt, vai ir radīti priekšnoteikumi amatpersonu atbildības izvērtēšanai valsts pārvaldē, lai stiprinātu atbildīgu rīcību publisko funkciju izpildē.

Vienlaikus jānorāda, ka esošā tiesiskā regulējuma sistēmiska piemērošana prasa augstu juridisko kompetenci tiesību normu piemērotājiem (skatīt ziņojuma 3.3. nodaļu), jo ne visiem zaudējumu piedziņas aspektiem ir izstrādāts izvērstas regulējums civiltiesībās un administratīvajās tiesībās, kā arī nav pietiekami nostiprinātas tiesu prakses vai tiesību zinātnes skaidrojumu. Turklāt tiesiskajā regulējumā plaši izmantotas ģenerālklausulas, kuras katrā gadījumā jāpiepilda ar konkrētu saturu. Tas apgrūtina atbildības izvērtēšanas un piemērošanas procesu un rada riskus, ka piemērošana netiks nodrošināta vienveidīgi.

Tādējādi, vērtējot saskaņotības kritēriju, secināms, ka Grozījumi kopumā ir integrēti pastāvošajā tiesiskajā ietvarā un darbojas saskaņoti ar citiem normatīvajiem aktiem, kas regulē amatpersonu un darbinieku atbildību. Vienlaikus pastāv vairākas nepilnības, kas mazina tiesiskā regulējuma saskaņotību un apgrūtina vienotu un efektīvu piemērošanu praksē.

3.2.1. Procesuālo un materiālo tiesību normu nošķirums Valsts kontroles likumā un Izšķērdēšanas novēršanas likumā

Valsts kontroles likuma XIV nodaļā būtu ietveramas tikai procesuālās normas, savukārt Izšķērdēšanas novēršanas likumā – tikai materiāltiesiskās normas. Pašlaik šāds nošķirums nav konsekventi ievērots: Valsts kontroles likumā iekļautas arī materiālo tiesību normas, kuru saturs un sistēmiskā loģika vairāk atbilstu Izšķērdēšanas novēršanas likumam. Piemēram, Valsts kontroles likuma 75. panta ceturtā daļa, kas nosaka piedzenamo zaudējumu apmēru, pēc būtības ir materiālo tiesību norma, jo tā regulē atbildības saturu, nevis procesuālo kārtību.

Lai nodrošinātu tiesību normu sistemātiskumu, savstarpēju saskaņotību un normatīvā regulējuma pārskatāmību, šādas normas būtu pārceļamas uz Izšķērdēšanas novēršanas likumu, bet Valsts kontroles likumā saglabājamās vienīgi tiesību normas, kas attiecas uz zaudējumu piedziņas procedūru.

3.2.2. Zaudējumu piedziņa saskaņā ar Interesu konflikta likumu

Līdzās Valsts kontroles likumā paredzētajai zaudējumu piedziņas procedūrai darbojas arī mehānisms, kas izriet no Interesu konflikta likuma. Lai gan Valsts kontroles un KNAB ierosinātajos procesos nelikumīgas rīcības gadījumā var pieprasīt zaudējumu atlīdzināšanu un lēmumi tiek pieņemti administratīvā procesa ietvaros, abos likumos noteiktais zaudējumu piedziņas pamats un piemērošanas kārtība būtiski atšķiras.

Interesu konflikta likuma 30. pants paredz valsts amatpersonu un citu personu atbildību par šā likuma pārkāpumiem. Ja valsts amatpersona labprātīgi

neatlīdzina valstij nodarītos zaudējumus, KNAB ir pienākums veikt darbības, lai likumā noteiktajā kārtībā prasītu atlīdzināt nodarītos zaudējumus.

Valsts kontrole, piedzenot zaudējumus, piemēro civiltiesību normas par zaudējumu atlīdzināšanu, tostarp vērtē pretiesiskumu, cēlonisko sakaru, zaudējumu faktu un apmēru, vainas pakāpi. Savukārt KNAB nav jāpierāda Civillikumā noteiktie priekšnoteikumi. Saskaņā ar Interesu konflikta likumu pietiek ar šā likuma pārkāpuma konstatēšanu un no tā tieši izrietoša nepamatoti gūta ienākuma vai mantiskā labuma (vai budžetam radīta kaitējuma) esamību.³⁵ Pārkāpjot Interesu konflikta likumā noteiktos ierobežojumus un pretiesiski gūstot ienākumus vai mantiskus labumus, valsts amatpersona nodara valsts pārvaldības kārtībai mantiski novērtējamu kaitējumu, kas ir proporcionāls aizliegtā veidā gūto ienākumu, mantisko labumu vai īpašuma pieauguma vērtībai. Nosakot valstij nodarīto zaudējumu apmēru, KNAB vadās pēc likumā noteiktās zaudējumu apmēra prezumpcijas, ņemot vērā konstatētos apstākļus, piemēram: naudas soda apmēru, kas piemērots saskaņā ar Interesu konflikta likuma 32. panta ceturto daļu, kā arī lēmumā norādītos Administratīvās atbildības likuma 19. panta otrajā daļā minētos kritērijus (pārkāpuma raksturu, personas individualizējošos datus un mantisko stāvokli, pārkāpuma izdarīšanas apstākļus, atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus).³⁶

Līdz ar to Interesu konflikta novēršanas likumā pierādīšanas priekšmets ir šaurāks un pastāv likuma prezumpcija par apmēru, kas samazina iestādes pierādīšanas slogu zaudējumu piedziņā.

3.2.3. Revīzijas subjekti un zaudējumu piedziņas kompetences ierobežojumi

Valsts kontroles kompetence revidēt aptver plašāku subjektu loku, nekā likumā noteiktās pilnvaras pieņemt lēmumu par zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanu.

Valsts kontroles likuma 70. pants paredz, ka lēmumu par zaudējumu atlīdzināšanas procesa uzsākšanu Valsts kontrole var pieņemt tikai attiecībā uz tādu revidējamo vienību, kas ir publiska persona, tās institūcija vai publiskas personas kontrolēta kapitālsabiedrība. Savukārt 2. pants nosaka Valsts kontroles uzdevumu – kontrolēt valsts, pašvaldību un citu atvasināto publisko personu ieņēmumus, izdevumus un rīcību ar mantu, kā arī publisko kapitālsabiedrību finanšu līdzekļu izmantošanu. Saskaņā ar šī panta izpratni likuma 46. pantā ir uzskaitītas tās revidējamās vienības, uz kurām attiecas Valsts kontroles revīzijas kompetence.

³⁵ Fokrote L. Valsts amatpersonu pienākums atlīdzināt pretiesiski gūtos ienākumus. "Jurista Vārds", 03.08.2021., Nr. 31 (1193), 22. lpp.

³⁶ KNAB vadlīnijas likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" 30. panta piemērošanai. 04.12.2024., Nr. 1.20-4.1/27.

Saskaņā ar Likumu par budžetu un finanšu vadību³⁷ par budžeta finansētām institūcijām ir uzskatāmas ne tikai budžeta iestādes, no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas, bet arī visi pilnīgi vai daļēji tieši no valsts budžeta finansēti komersanti, biedrības vai nodibinājumi un šī likuma kārtība un prasības attiecināmas uz budžeta finansētām institūcijām, budžeta nefinansētām iestādēm³⁸ un pašvaldībām, kā arī kapitālsabiedrībām, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa. Minētajā likumā paredzēts, ka budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par šajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Tādējādi Valsts kontrole revidē plašāku subjektu loku, nekā likums dod tiesības pieņemt lēmumu par zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanu. Attiecīgie Grozījumi neattiecas uz visām Valsts kontroles revidējamajām vienībām.

Valsts kontroles likums neaptver Izšķērdēšanas novēršanas likumā³⁹ paredzētās kapitālsabiedrības, uz kurām ir attiecināms Izšķērdēšanas novēršanas likums.

Likumprojekta par Grozījumiem anotācijā⁴⁰ norādīts, ka paredzētais regulējums attiecībā uz Valsts kontroles padomes lēmumu pieņemšanu par zaudējumu piedziņu nav piemērojams visām revidējamām vienībām. Tas attiecināms tikai uz valsts un pašvaldību iestādēm, citām atvasinātajām publiskajām personām, kā arī publiskas personas kontrolētām kapitālsabiedrībām. Tas neattiecas uz kapitālsabiedrībām, kurās publiskām personām pieder kapitāla daļas, kas neveido izšķirošu ietekmi. Šāda pieeja anotācijā pamatota ar to, ka publiskas personas kontrolētās kapitālsabiedrības pilda publiskas funkcijas, tostarp tām var tikt deleģēti valsts vai pašvaldību pārvaldes uzdevumi (autonomās funkcijas).

Tomēr anotācijā nav sniegts detalizēts juridisks pamatojums, kādēļ Valsts kontroles tiesības ir sašaurinātas un likuma zaudējumu piedziņas regulējums nebūtu attiecināms arī uz citām kapitālsabiedrībām, kuras pakļautas Valsts kontroles revīzijai un uz kurām vienlaikus attiecas Izšķērdēšanas novēršanas likuma regulējums.

³⁷ Skatīt Likumu par budžetu un finanšu vadību. Latvijas Vēstnesis, 41, 06.04.1994.

³⁸ Saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību I sadaļas skaidrojumu par likumā lietoto terminu "budžeta nefinansētās iestādes" – Ministru kabineta locekļa padotībā esošas tiešās valsts pārvaldes iestādes, kuras pilda noteiktas valsts pārvaldes funkcijas vai uzdevumus un kuru darbība pilnībā, izņemot šajā likumā paredzēto gadījumu, tiek finansēta no to ieņēmumiem par sniegtajiem maksas pakalpojumiem un citiem pašu ieņēmumiem, dāvinājumiem, ziedojumiem un ārvalstu finanšu palīdzības.

³⁹ Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 2. panta trešā daļa.

⁴⁰ Grozījumu Valsts kontroles likumā (2019. gada 20. jūnija likums, kas stāties spēkā 2019. gada 1. augustā) sākotnējā likumprojekta redakcija un anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/uNK0a>

3.2.4. Atšķirīgs termiņa sākuma brīdis atbildības izvērtēšanā

Atšķiras termiņi, kad revidējamajām vienībām jāsāk amatpersonu vai darbinieku atbildības izvērtēšana.

Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta otrā daļa paredz, ka gadījumos, kad pārkāpumus konstatē Valsts kontrole revīzijas gaitā, revidējamajai vienībai ir pienākums sešu mēnešu laikā pēc tam, kad stājas spēkā Valsts kontroles padomes lēmums par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu, sniegt informāciju par attiecīgo amatpersonu vai darbinieku atbildības izvērtēšanas rezultātiem.

Savukārt Valsts kontroles likuma 72. pants paredz citu termiņa atskaites brīdi – šajā gadījumā sešu mēnešu termiņš atbildības izvērtēšanai sākas no dienas, kad revidējamā vienība saņēmusi Valsts kontroles padomes lēmumu par zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanu.

3.2.5. Individuālā un solidārā atbildība

Valsts kontroles likuma 69. pants paredz, ka Valsts kontroles revīzijas departaments priekšlikumā Valsts kontroles padomei norāda katras personas nodarīto zaudējumu apmēru.

Civillikuma 1676. pants nosaka: ja vairāku lietvežu vai amatpersonu pārvaldība bijusi nedalīta, viņi par pienākumiem, kas izriet no šīs pārvaldības, atbild solidāri. No solidāras saistības izriet, ka kreditors drīkst prasīt visu saistību no jebkura kopparādnieka (Civillikuma 1682. pants),⁴¹ savukārt tas kopparādnieks, kas apmierinājis kreditoru, var regresa kārtībā prasīt no pārējiem atbilstošu atlīdzību (Civillikuma 1686. pants).

Tādēļ izšķiroši ir noskaidrot, vai konkrētajā situācijā pastāvēja nedalīta pārvaldība (kopīgs lēmumu pieņemšanas process bez pienākumu sadales) vai dalīta pārvaldība, kā arī kāda bija katras personas individuālā vainas pakāpe un pienesums seku izraisīšanā (t. i., vai starp personas rīcību un sekām pastāv cēloņsakarība).

Koleģiālās lēmēj institūcijās (piemēram, padome, komisija), kurās lēmumu pieņemšana ir koleģiāla (nedalīta), par pieņemtā pārvaldes lēmuma lietderību un tiesiskumu atbild tie locekļi, kas balsojuši “par”, ja vien nav lūguši protokolā fiksēt savus iebildumus. Persona, kas veikusi tiesiskuma papildpārbaudi un rakstveidā iebildusi, par konstatētajām pretrunām neatbild. Šo kārtību nosaka Valsts pārvaldes iekārtas likuma 69. un 70. pants.

Ja zaudējums radies vairāku amatpersonu rīcības dēļ, atlīdzinājuma apmēru, ko sedz katra amatpersona, nosaka, ievērojot tās vainas pakāpi. Vainas pakāpes vērtējumā jāanalizē personas kompetence, tai uzticēto pienākumu apjoms, atbildības līmenis, piemērojamie profesionālie standarti, faktiskās iespējas novērst prettiesiskās sekas, cēloņsakarība starp rīcību un sekām, kā arī rīcības atbilstība

⁴¹ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-108/2017 9.2. punkts. Pieejams: <https://shorturl.at/fo5r2>

pienācīgas rūpības kritērijiem. Šo elementu precīza konstatēšana un dokumentēšana ļauj pamatoti noteikt individuālo atbildību un atlīdzinājuma apmēru. Praksē tas ir sarežģīts un izaicinošs uzdevums, īpaši, ja iesaistītas vairākas personas, kas ieņem atšķirīgus amatus un kuru vainas pakāpe ir vienāda, kā arī gadījumos, kad revidējamā vienība nesniedz pilnīgu un precīzu informāciju par faktiskajiem apstākļiem. Tādēļ nepieciešama rūpīga pierādījumu vākšana un dokumentēšana (piemēram, balsojumu protokoli, rīkojumi, darba uzdevumi, e-pastu sarakste), lai objektīvi rekonstruētu lēmumu pieņemšanas procesu un samērīgi sadalītu atbildību.

Līdz ar to Valsts kontroles likuma 69. panta prasība norādīt katras personas nodarīto zaudējumu apmēru interpretējama sistēmiski: vispirms jānoskaidro, vai attiecīgajā situācijā pastāvēja nedalīta vai dalīta pārvaldība. Ja pārvaldība bijusi nedalīta, iestājas solidāra atbildība (ar iespējamu regresa kārtu starp atbildīgajām personām); dalītas pārvaldības gadījumā zaudējumi nosakāmi individuāli.

3.2.6. Atšķirīgie noilguma termiņi valsts pārvaldē nodarbinātajiem

Pastāv neatbilstības starp zaudējumu atlīdzināšanas prasījuma noilguma termiņiem dažādos likumos: Civillikums paredz 10 gadu termiņu, Darba likums – 2 gadus, bet Izšķērdēšanas novēršanas likums – 4 gadus.

Tiesiskais regulējums šobrīd neparedz iespēju revidējamai vienībai un tās augstākai iestādei apturēt zaudējumu piedziņas prasījuma noilguma termiņu, kamēr notiek disciplinārlietas izskatīšana vai kriminālprocess.

Tā kā noilguma termiņš tiek skaitīts no zaudējumu nodarīšanas dienas, darba devējiem pastāv risks to nokavēt, ja atbildības vērtēšana netiek uzsākta paralēli vairākos procesos. Tomēr šāda paralēla izvērtēšana prasa ievērojamus resursus un var radīt nepamatotu slogu institūcijām, vienlaikus radot risku, ka procesi nebūs efektīvi un tiesvedība dublēsies.

3.2.7. Nepilnīgs noilguma apturēšanas regulējums

Valsts kontroles likuma 75. panta 1. punkts un 76. pants nosaka, ka noilguma termiņš zaudējumu piedziņai tiek apturēts, ja lieta tiek izskatīta disciplinārlietas, administratīvā pārkāpuma lietas vai kriminālprocesa ietvaros.

Tāču problēma ir tā, ka noilguma termiņš netiek apturēts situācijās, kad Valsts kontroles padome saskaņā ar 75. panta 2. punktu pieņem lēmumu atlikt jautājuma izskatīšanu līdz revidējamā vienība pati veiktu tiesiskās darbības zaudējumu atlīdzināšanai vai noslēgtu vienošanos par to labprātīgu segšanu.

Šāda regulējuma rezultātā pastāv risks, ka, dodot revidējamajai vienībai iespēju pašai īstenot zaudējumu piedziņu vai panākt labprātīgu atlīdzināšanu, noilguma termiņš turpina tecēt un līdz attiecīgo darbību pabeigšanai var iestāties situācija, kad Valsts kontrolei vairs nav tiesiska pamata īstenot zaudējumu piedziņu.

3.2.8. Rīcība, izpildot amatpersonai vai darbiniekam saistošus norādījumus

Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta piektās daļas 2. punkts paredz, ka par rupju neuzmanību nav uzskatāma rīcība, kas veikta, izpildot saistošus norādījumus (iekšēju normatīvu aktu, augstākas iestādes vai amatpersonas rīkojumu). Savukārt Krimināllikuma 34. panta pirmajā daļā noteikts, ka noziedzīgas pavēles vai rīkojuma izpildīšana izpildītāju attaisno tikai tad, ja persona nav apzinājusies pavēles (rīkojuma) noziedzīgo raksturu un tas nebija acīmredzams.

Tādējādi civiltiesiskās atbildības sliekšnis šādos gadījumos ir zemāks. Krimināltiesiskajā līmenī atbildība tomēr var iestāties, ja rīkojuma prettiesiskums bijis acīmredzams vai persona to apzinājusies. Līdz ar to vienos un tajos pašos faktiskajos apstākļos var izveidoties situācija, kur civiltiesiskā atbildība par rupju neuzmanību neiestājas, bet kriminālatbildība – iestājas.

3.3. Efektivitāte

Efektivitāte attiecas uz tiesiskā regulējuma praktisko piemērošanu, ļaujot izvērtēt, vai un kādā apjomā noteiktie mērķi tiek sasniegti tiesību normu piemērošanā.

3.3.1. Datu analīze par zaudējumu piedziņas procesiem

Kopš Grozījumu spēkā stāšanās līdz 2025. gada 31. jūlijam Valsts kontrole ir uzsākusi 26 zaudējumu piedziņas procesus par 11 revīzijās konstatētās nelikumīgas rīcības rezultātā radītiem zaudējumiem:⁴²

Gads	Uzsāktu piedziņas procesu skaits	Zaudējumu apmērs ⁴³	Pārkāpuma raksturs
2021	4	72 450,82 euro	Nepamatota atlīdzības izmaksa par profesionālās darbības ierobežojumu, piemaksas aprēķinātas neatbilstoši, nepamatoti iekasēts nekustamā īpašuma nodoklis, kā arī nomas maksai piešķirtas nepamatotas atlaides.

⁴² Skatīt ziņojuma pielikumu ar plašāku informāciju par zaudējumu piedziņas gadījumiem.

⁴³ Zaudējumu summa, uzsākot piedziņas procesu.

2022	19	196 996,49 <i>euro</i>	Minimālo stipendiju piešķiršanā nav ievēroti noteiktie kritēriji, piemaksas, naudas balvas un prēmijas noteiktas un izmaksātas neatbilstoši, papildatvaļinājums nepamatoti kompensēts naudā, iegādāts acīmredzami sadārdzināts pakalpojums, kā arī atlaišanas pabalsti izmaksāti neatbilstoši.
2023	0	-	-
2024	1	221 566 <i>euro</i>	Komandējumu laikā nav ievērots transporta izdevumu atlīdzināšanas ierobežojums.
2025 ⁴⁴	2	10 586 <i>euro</i>	Neatbilstoši izmaksāta prēmija, neatbilstoši aprēķinot vidējo izpeļņu, izmaksāta samaksa par atvaļinājumu, atlaišanas pabalsti un kompensācijas par neizmantoto atvaļinājumu.
KOPSUMMA		501 599,31 <i>euro</i>	

No minētajiem zaudējumu piedziņas procesiem 20 procesi pilnībā un viens process daļā ir pabeigti.

- No četriem procesiem, kas tika uzsākti 2021. gadā, trīs ir pabeigti, un tajos kopumā atgūti 92 993,55 *euro*⁴⁵. Vienā procesā Valsts kontroles padome pieņēma lēmumu atlikt zaudējumu piedziņu 17 389,00 *euro*, jo par attiecīgo prettiesisko rīcību ir uzsākts kriminālprocess. Pēc kriminālprocesa izbeigšanas revidējamā vienība patstāvīgi uzsākusi zaudējumu piedziņu, vēršoties tiesā⁴⁶.

⁴⁴ Līdz 31.07.2025.

⁴⁵ Summa aprēķināta, izmantojot revidējamās vienības sniegto informāciju pirms Valsts kontroles padome pieņem lēmumu par revīzijā konstatētās nelikumīgās rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu nepiedzišanu. Trīs procesos atgūtā summa pārsniedz revīzijās konstatēto un piedziņas procesa uzsākšanas lēmumā norādīto zaudējumu summu.

⁴⁶ Revidējamās vienības sniegtā informācija.

- No **19** procesiem, kas tika uzsākti 2022. gadā, **17** ir pabeigti pilnībā un viens - daļā. Septiņos no tiem kopumā atgūti 16 709,36 *euro*⁴⁷, tostarp vienā procesā zaudējumi atgūti daļēji. Pārējos 10 pabeigtajos procesos Valsts kontroles padome pieņēma lēmumu nepiedzīt zaudējumus, jo revidējamās vienības atbildības izvērtēšanas rezultātā tika konstatēts, ka zaudējumi nav nodarīti rupjas neuzmanības vai ļauna nolūka dēļ (tai skaitā trīs gadījumos noskaidroti jauni apstākļi)⁴⁸. Savukārt atlikušajos **divos** procesos (vienā procesā kopumā, vienā – daļā) Valsts kontroles padome pieņēma lēmumu atlikt zaudējumu piedziņu 56 301 *euro* līdz stāsies spēkā galīgais nolēmums kriminālprocesā.
- Procesā, kas tika uzsākts 2024. gadā, Valsts kontroles padome pieņēma lēmumu atlikt zaudējumu piedziņu 221 566,00 *euro* līdz stāsies spēkā galīgais nolēmums kriminālprocesā.
- Divos procesos, kas tika uzsākti 2025. gadā, ir uzsākts atbildības izvērtēšanas un zaudējumu atlīdzināšanas pienākuma noteikšanas process par 10 586,00 *euro* zaudējumiem.

Turpinās seši procesi (5 zaudējumu piedziņas procesi kopumā un viens – daļā) kopumā par **305 842,00 *euro***, tostarp trijos pieņemts Valsts kontroles padomes lēmums atlikt zaudējumu piedziņu saistībā ar kriminālprocesiem, kas uzsākti pēc Valsts kontroles ziņotā par revīzijā konstatēto nelikumīgo rīcību; vienā procesā revidējamā vienība uzsākusi zaudējumu atgūšanu, bet divos procesos turpinās atbildības izvērtēšana.

Līdz 2025. gada 31. jūlijam nevienā no Valsts kontroles padomes ierosinātajām zaudējumu atlīdzināšanas lietām Valsts kontrolei nav nācies pārņemt revidējamās vienības pienākumus piedzīt zaudējumus mantas samazinājuma apmērā tā iemesla dēļ, ka revidējamā vienība vai tās augstāka iestāde nav nodrošinājusi zaudējumu piedziņu.

Laikā no 2022. līdz 2024. gadam 20 gadījumos zaudējumi 48 447,30 *euro* tika labprātīgi atlīdzināti revīzijas laikā, proti, pirms stājās spēkā Valsts kontroles revīzijas departamenta lēmums par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu:

Revīzijas noslēgšanas gads	Gadījumu skaits	Atlīdzināto zaudējumu summa, <i>euro</i>
2022	13	18 992,47
2023	3	1 579,29
2024	4	27 875,54
Kopsumma:	20	48 447,30

⁴⁷ Revidējamās vienības sniegtā informācija. Vienā procesā atgūtā summa pārsniedz revīzijā konstatēto un piedziņas procesa uzsākšanas lēmumā norādīto zaudējumu summu.

⁴⁸ Saskaņā ar Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturto, piekto un sesto daļu zaudējumus atlīdzināt nav pienākums.

Grozījumiem piemīt preventīva iedarbība: tas rada skaidru tiesisko priekšstatu, ka gadījumos, kad iestāde nepilda tai noteikto pienākumu veikt atbildības novērtējumu, Valsts kontrole īsteno attiecīgus pasākumus. Tādējādi revidējamajām vienībām vairs nav iespējams izvairīties no šī pienākuma pēc Valsts kontroles revīzijas noslēguma. Vienlaikus šāda uzraudzība ne vienmēr ir uzlabojusi revidējamo vienību attieksmi, atbildības analīzes kvalitāti vai zaudējumu piedziņas intensitāti, īpaši būtisku pārkāpumu gadījumos. Lai efektīvāk sasniegtu ar Grozījumiem izvirzītos mērķus, nepieciešami turpmāki sistēmiski un institucionāli uzlabojumi.

3.3.2. Zaudējumu piedziņas juridiskā komplicētība un speciālās zināšanas

Civiltiesiskās atbildības izvērtēšana ir juridiski sarežģīts uzdevums, īpaši valsts pārvaldes iestādēm, kurām ikdienā nav specializētas kompetences civiltiesību jomā. Kvalitatīva civiltiesiskās atbildības priekšnoteikumu izvērtēšana ir iespējama tikai tad, ja iestādē ir zināšanas un izpratne par metodoloģiski pareizu Civiltiesiskuma normu piemērošanu, balstoties uz nostiprinātu tiesu praksi un tiesību doktrīnu.

Revidējamās vienības nereti izvairās no civiltiesiskās atbildības piemērošanas juridisko sarežģījumu, resursu trūkuma un neprognozējama iznākuma dēļ. Iestādēs trūkst sistemātiskas regulējuma piemērošanas analīzes, un praksē nav pieejams centralizēts atbalsts, kas veicinātu kvalitatīvu un vienotu pieeju zaudējumu piedziņai.⁴⁹

Arī Valsts kontrolei zaudējumu piedziņas lietās jāpārzina līdz šim darbā reti izmantotas tiesību normas. Ņemot vērā Valsts kontroles jau esošo plašo funkciju apjomu, kā arī nepieciešamību padziļināti analizēt nozaru tiesību normu piemērošanas aspektus, lēmumu sagatavošana par zaudējumu atlīdzināšanu prasa būtisku papildu kapacitāti.

Būtisks praktisks un juridisks izaicinājums ir saistīts ar normatīvā regulējuma fragmentāciju atkarībā no nodarbinātības tiesiskā pamata. Īpaši problemātiska ir situācija, kad jāvērtē to darbinieku atbildība, uz kuriem attiecas Darba likums, jo šis likums paredz ierobežotu disciplināro instrumentu loku un salīdzinoši zemu sankciju intensitāti. Šādi ierobežojumi ne vien kavē iestāžu iespējas piemērot atbildību, bet arī rada nesamērīgu atšķirību attiecībā uz dažādām nodarbināto grupām publiskajā sektorā. Līdz ar to praksē veidojas situācijas, kad regulējuma mērķis – efektīva zaudējumu atlīdzināšana – netiek sasniegts nevis tādēļ, ka trūktu normatīvā pamata, bet gan tādēļ, ka iestādes nav institucionāli vai profesionāli

⁴⁹ Skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr. 2.4.1-12/2022 ziņojumu "Valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšana". Pieejams: <https://shorturl.at/zHYyB>

spējīgas nodrošināt nepieciešamo rīcību tiesiski korekti, savlaicīgi un ar atbilstošu juridisko izpratni.⁵⁰

Turklāt revidējamās vienības arī pēc Valsts kontroles norādes ne vienmēr uzreiz nodrošina pietiekami kvalitatīvu atbildības izvērtēšanu, kas ļautu objektīvi, vispusīgi un neatkarīgi izvērtēt visus apstākļus, kas nepieciešami pamatota lēmuma pieņemšanai par zaudējumu atlīdzināšanu.

Izvērtēšana mēdz būt nekvalitatīva nepilnīgās faktisko apstākļu analīzes un formālās pieejas dēļ, kā arī nepietiekamas juridiskās argumentācijas dēļ, kas nepieciešama, lai pamatoti vērstos pret konkrētām amatpersonām vai darbiniekiem.

Šādos gadījumos Valsts kontrole sniedz argumentētus norādījumus par konstatētajiem trūkumiem, pieprasa papildu informāciju, skaidro piemērojamo tiesisko regulējumu un aicina iestādes veikt atkārtotu vai papildinātu izvērtējumu.

Vispusīgai izvērtēšanai ir būtiska nozīme. Tās mērķis ir noskaidrot, vai persona ir saucama pie civiltiesiskās atbildības, un nodrošināt taisnīga lēmuma pieņemšanu. Vienlaikus, analizējot pārkāpuma cēloņus un sekas, iespējams noteikt arī nepieciešamos pasākumus, lai līdzīgas situācijas nākotnē nepieļautu vai vismaz mazinātu to iestāšanās risku. Šādi pasākumi var ietvert, piemēram, papildu kontroles mehānismu ieviešanu, iekšējo normatīvo aktu pilnveidi vai darbinieku apmācību. Valsts kontroles praksē vairākas revidējamās vienības ir informējušas par pasākumiem, ko tās jau ir veikušas vai plāno veikt, lai novērstu pārkāpumu atkārtošanos.

3.3.3. Nelikumīgas rīcības konstatēšana kā priekšnoteikums zaudējumu piedziņai

Zaudējumu piedziņas lietās vispirms ir jāpierāda nelikumīgā rīcība. Izšķērdēšanas novēršanas likuma 2. panta pirmā daļa nosaka, ka publiska persona rīkojas ar saviem finanšu līdzekļiem un mantu likumīgi, tas ir – jebkura rīcība ar publiskas personas finanšu līdzekļiem vai mantu atbilst ārējos normatīvajos aktos paredzētajiem mērķiem, kā arī (iekšējos vai ārējos) normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai.

Lai rīcība tiktu atzīta par likumīgu, tai nav jābūt tieši paredzētai konkrētā normatīvajā aktā – ir pietiekami, ja tā ir pamatota ar iestādes darbības tiesisko ietvaru un izriet no iestādes kompetencē esošo funkciju izpildes.⁵¹

Tas, ka iestādes rīcības pamats nav tiešā tekstā noteikts rakstītajās tiesību normās, nenožīmē, ka iestāde var atturēties no attiecīgajā situācijā nepieciešamas un adekvātas rīcības. No tiesiskuma principa un likuma atrunas principa izrietošā prasība – rīkoties saskaņā ar tiesību normām – nenožīmē, ka līdz ar to pieļaujama

⁵⁰ Skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr. 2.4.1-12/2022 ziņojumu “Valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšana”. Pieejams: <https://shorturl.at/zHYyB>

⁵¹ Danovskis E. “Administratīvās tiesības. Raksti”. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2022, 396. lpp.

tikai tāda iestādes rīcība, kas tiešā tekstā atrunāta konkrētā rakstītajā tiesību normā.⁵²

Ņemot vērā, ka visus iespējamus rīcības veidus normatīvajos aktos detalizēti paredzēt nav iespējams, rīcības atbilstība tiesību normām vērtējama pēc būtības. Vienlaikus, jāņem vērā, ka darbība var arī nebūt prettiesiska pati par sevi, bet tās mērķis un darītāja motīvi gan var būt prettiesiski.⁵³

Turklāt nelikumīga rīcība ir nošķirama no nelietderīgas rīcības, kas pati par sevi nevar kalpot par pamatu civiltiesiskās atbildības piemērošanai un zaudējumu piedziņai. Pēc Izšķērdēšanas novēršanas likuma 2. panta pirmās daļas rīcība ar publiskas personas finanšu līdzekļiem vai mantu ir uzskatāma par likumīgu tikai tad, ja tā atbilst ārējos normatīvajos aktos paredzētajiem mērķiem. Līdz ar to iepirkumi vai izdevumi, kas vispār neatbilst revidējamās vienības mērķim, ir klasificējami kā pretlikumīgi, nevis tikai nelietderīgi. Vienlaikus revīzijas praksē aktualizējies jautājums, vai gadījumi, kuros manta vai pakalpojumi iegādāti par acīmredzami nepamatoti augstu cenu, kvalificējami kā nelikumīga rīcība.

Līdz ar to ne vienmēr ir vienkārši pierādīt, vai konkrētā rīcība ir bijusi nelikumīga – tas prasa juridiski pamatotu analīzi, ņemot vērā konkrēto normatīvo regulējumu, faktiskos apstākļus un iestādes kompetenci.

3.3.4. Atbildīgās personas noteikšana kolektīvās un sadalītas atbildības apstākļos

Arī atbildīgās personas noteikšana civiltiesiskās atbildības kontekstā valsts pārvaldes institucionālās un organizatoriskās uzbūves dēļ nereti ir sarežģīts un laikietilpīgs process.

Lai gan normatīvajā regulējumā vajadzētu būt skaidri noteiktām valsts tiešās pārvaldes iestādes vadītāja, kā arī katras amatpersonas vai darbinieka kompetencēm un atbildībai, praksē šī atbildības struktūra bieži vien nav viennozīmīgi nosakāma. Kompetences var dublēties, pārklāties vai būt izplūdušas, īpaši gadījumos, kad tiek īstenoti projekti ar speciāli izveidotiem izpildes un uzraudzības mehānismiem, kas neiekļaujas pastāvīgajā iestādes struktūrā un kuru pārvaldības kārtība nav pilnīgi un precīzi reglamentēta normatīvajos aktos. Šādos gadījumos veidojas gan tiesiskas, gan praktiskas neskaidrības par to, kurai amatpersonai vai institucionālajai vienībai ir piekritīga atbildība par konkrēta lēmuma pieņemšanu, izpildi vai bezdarbību. Tas savukārt būtiski apgrūtina gan kontroles un atbildības mehānismu piemērošanu, gan iespējamu civiltiesiskās atbildības izvērtēšanu.

Arī atvasinātās publiskās personas, īpaši pašvaldības, nereti darbojas ievērojami sarežģītākā pārvaldes modelī, kur kompetences ir sadalītas starp

⁵² Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. SKA-262/2019 7. punkts. Pieejams: <https://shorturl.at/gthUa>

⁵³ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-159/2018 8.1. punkts. Pieejams: <https://shorturl.at/gthUa>

dažādām amatpersonām un koleģiālām institūcijām. Lai arī Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. un 11. pants paredz vadlīnijas amatpersonu atbildības piemērošanai, kolektīvās pārvaldes apstākļos konkrētas atbildīgās personas noteikšana var prasīt lielus analītiskos un juridiskos resursus, īpaši, ja zaudējumi ir radušies kā ilgstošu vai vairāk pakāpju lēmumu rezultāts.

Šādās situācijās amatpersonu individuālās atbildības noteikšana prasa detalizētu institucionālo lēmumu, deleģējumu un kompetenču izvērtējumu. Pierādījumu iegūšana par konkrētas personas prettiesisku rīcību var būt sarežģīta.

3.3.5. Zaudējumu apmēra noteikšanas un pierādīšanas sarežģītība

Zaudējumu apmēra pierādīšana ir viens no sarežģītākajiem posmiem civiltiesiskās atbildības izvērtēšanā.

Lai gan vienkāršākos gadījumos – piemēram, tiešu izmaksu vai neatbilstošu maksājumu gadījumā – zaudējumu apmēra noteikšana un pierādīšana nerada būtiskas grūtības, komplicētākās situācijās šis process var būt ievērojami sarežģītāks un prasīt papildu pierādījumus, tai skaitā ekspertu atzinumus, kas savukārt nozīmē papildu izmaksas un resursus.

Zaudējumi ir uzskatāmi par faktiskas mantas samazinājumu. Praksē bieži sastopamas situācijas, kurās prettiesiska rīcība nav izraisījusi tagadējās mantas samazinājumu, bet gan negūtos ieņēmumus, zaudētas iespējas vai atteikšanos realizēt pastāvošas prasījuma tiesības, piemēram, neveicot regresa prasību vai nepiemērojot līgumsodu. Šādus gadījumus Valsts kontroles likuma regulējums neietver, radot plaisu starp konstatējamiem pārkāpumiem un iespēju piemērot zaudējumu piedziņu.

Turklāt jāņem vērā, ka ir pienākums pierādīt zaudējumu apmēru, tajā pašā laikā Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturtā un sestā daļa nosaka atlīdzināmo zaudējumu apmēra ierobežojumus. Ja zaudējumi nodarīti aiz rupjas neuzmanības, tos atlīdzina ne vairāk kā attiecīgās amatpersonas vai darbinieka viena gada mēnešalgas apmērā, ņemot vērā pārkāpuma izdarīšanas gadā aprēķināto vidējo mēnešalgu pēc nodokļu nomaksas. Amatspersona vai darbinieks atlīdzina zaudējumus tādā apmērā, kādu varēja saprātīgi paredzēt prettiesiskās rīcības laikā kā šīs rīcības sagaidāmās sekas, ja vien rīcība nav notikusi ļauna nolūka dēļ.

Ar seku paredzēšanu saprot spēju paredzēt tiesisko seku (tiesību aizskāruma) iestāšanos konkrētās darbības vai bezdarbības rezultātā. Krietna un rūpīga saimnieka standarta piemērošana, nosakot paredzēšanas kritēriju, nozīmē, ka tests tiek veikts, balstoties nevis uz iespējamā tiesību aizskārēja subjektīvo spēju paredzēt kaitējuma seku iestāšanos, bet gan uz objektīvo spēju – vai šai personai vajadzēja paredzēt seku iestāšanos, citiem vārdiem sakot, vai vidusmēra

sabiedrības loceklis tādā pašā statusā un situācijā būtu varējis paredzēt minētās sekas.⁵⁴

Civiltiesībās paredzamības princips nedarbojas vienādi līgumu un deliktu tiesībās. Mantiskā kaitējuma apmēram deliktu tiesībās nav tieši piemērojams līgumtiesībās esošais zaudējumu apmēra paredzamības princips, kas nostiprināts Civillikuma 1779.¹ pantā, kur runa ir arī par zaudējuma apmēra paredzēšanu.⁵⁵ Deliktu tiesībās, konstatējot neatļautu tiesību aizskārumu un to, ka iestājušās sekas no cēloņsakarības viedokļa ir adekvātas, tiesību pārkāpējam ir jāatlīdzina kaitējums pilnā apmērā, arī tāds, kuru apmērs nebija paredzams.⁵⁶

3.3.6. Vainas pakāpes konstatēšanas problemātika

Praksē ievērojami izaicinājumi saistīti ar konkrētas amatpersonas vai darbinieka vainas pakāpes pierādīšanu, kas ir obligāts priekšnoteikums civiltiesiskajai atbildībai. Vislielākās diskusijas starp revidējamajām vienībām un Valsts kontroli rodas tieši šajā aspektā – proti, kāds pierādījumu apjoms un raksturs ir pietiekams, lai pamatoti noteiktu personas vainas pakāpi.

Saskaņā ar Izšķērdēšanas novēršanas likumu civiltiesiskās atbildības piemērošana ir iespējama tikai tad, ja tiek konstatēts, ka zaudējumi nodarīti vismaz rupjas neuzmanības vai ļauna nolūka (nodoma) veidā.

Šādos gadījumos revidējamajai vienībai un Valsts kontrolei ir jāpiemēro ģenerālklausulas, kas izriet no Civillikuma normām, un jāpiepilda tās ar konkrētu saturu, ņemot vērā attiecīgās institūcijas darbības jomas specifiku, tostarp profesionālos standartus.

Lai gan Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta piektā daļa satur negatīvo definīciju, nosakot apstākļus, kas nav uzskatāmi par rupju neuzmanību, praksē nav viennozīmīgas izpratnes par to, vai minētais uzskaitījums ir izsmeļošs vai arī iespējams to interpretēt paplašināti, ietverot citus apstākļus, kuri konkrētajā gadījumā var liecināt par vainas esamību vai neesamību. Turklāt šajās situācijās nākas vērtēt arī Izšķērdēšanas novēršanas likumā ietvertos nenoteiktos tiesību jēdzienus kā “juridiski adekvāta piemērošana”.

⁵⁴ Kubilis J. “Latvijas deliktu tiesību modernizācijas galvenie virzieni”. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2016, 188. lpp. Pieejams: <https://shorturl.at/Vsc11>; Kārklīš J. “Vainas, prettiesiskas rīcības un atbildības ideja privāttiesībās”. Juridiskā Zinātne Nr. 8, 2015, 160., 164.–167. lpp.

⁵⁵ Kārklīš J. “Vainas, prettiesiskas rīcības un atbildības ideja privāttiesībās”. Juridiskā Zinātne Nr. 8, 2015, 160. lpp.

⁵⁶ Profesora Jāņa Kārklīņa sagatavotā prezentācija “Zaudējumu jēdziens, veidi un apmēra noteikšana”, Valsts kontroles 2025. gada 5. jūnija seminārs. Npublicēts.

3.3.7. Subsidiaritātes princips un Valsts kontroles pierādīšanas pienākums

Efektivitātes vērtēšanā nozīmīgs ir fakts, ka Grozījumi balstīti subsidiaritātes principā, kas nosaka, ka primārā atbildība par zaudējumu atlīdzināšanas nodrošināšanu ir pašām revidējamajām vienībām vai to augstākām iestādēm. Valsts kontroles iesaiste paredzēta kā pakārtots mehānisms, kas tiek aktivizēts tikai tad, ja atbildīgā institūcija objektīvi nespēj vai subjektīvi atsakās veikt nepieciešamās darbības.⁵⁷

Šāda kārtība stiprina valsts pārvaldes atbildīgumu, veicinot institūciju iniciatīvu un pienākuma apziņu attiecībā uz zaudējumu atlīdzināšanas procesa uzsākšanu un īstenošanu. Revidējamās vienības saglabā savu funkcionālo autonomiju, bet Valsts kontrole pilda uzraugošu, nevis izpildvaras funkciju. Līdz ar to tiek ievērots skaidrs kompetenču nošķirums, kas ir būtisks tiesiskas un caurskatāmas publiskās pārvaldes priekšnoteikums.

Tajā pašā laikā Valsts kontroles likuma 77. pants paredz, ka pēc tam, kad stājies spēkā nolēmums administratīvā pārkāpuma lietā vai disciplinārlietā vai lēmums atteikties uzsākt vai izbeigt kriminālprocesu, Valsts kontrole lūdz revidējamo vienību sniegt informāciju par rīcību zaudējumu piedziņai. Ja revidējamā vienība četrus mēnešu laikā no Valsts kontroles lūguma nav uzsākusī zaudējumu piedziņu vai panākusi vienošanos par to labprātīgu atlīdzināšanu, Valsts kontroles padome lemj, vai ir pamats zaudējumu piedziņai, ņemot vērā attiecīgajā nolēmumā secināto par personas atbildību un citiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem. Līdz ar to Valsts kontrolei ir jāizdod administratīvais akts, ar ko uzliek pienākumu konkrētām personām atlīdzināt zaudējumus. Rezultātā tieši Valsts kontrolei kā administratīvā akta izdevējam saskaņā ar Administratīvā procesa likumu ir pienākums pierādīt visu civiltiesiskās atbildības priekšnoteikumu esību.

Praksē pierādīšanas pienākuma izpilde Valsts kontroles pusē var būt apgrūtināta, jo tā veic notikumu konstatēšanu un izvērtēšanu ar laika nobīdi, turklāt attiecībā uz procesiem, kuros nav piedalījusies. Valsts kontrole izmanto revīzijas metodes, kas atšķiras no izmeklēšanas un operatīvās darbības metodēm, tādēļ tās ne vienmēr nodrošina pilnīgu un precīzu faktisko apstākļu rekonstruēšanu. Rezultātā Valsts kontrolei var nebūt pieejama visa būtiskā informācija, jo īpaši gadījumos, kad revidējamā vienība nav ieinteresēta to pilnībā atklāt vai sniedz to nepilnīgā apjomā.

3.3.8. Nepietiekama atbildības izvērtēšana un ierobežota institucionālā mācīšanās

Valsts kontroles novērojumi liecina, ka zaudējumu atlīdzināšana pati par sevi nenozīmē, ka notikusi atbildības izvērtēšana. Iestādes nereti aprobežojas ar

⁵⁷ Danovskis E. "Administratīvās tiesības. Raksti". Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2022, 392. lpp.

zaudējumu atlīdzināšanu, nevirzot procesu līdz pilnīgai amatpersonu vai darbinieku atbildības izvērtēšanai. Tādējādi iestādes koncentrējas uz zaudējuma novēršanu kā galveno mērķi.

Šāda pieeja ierobežo regulējuma preventīvo funkciju un samazina tā efektivitāti. Ja netiek izvērtēta amatpersonas vai darbinieka rīcība un vainas pakāpe, iekšējās kontroles nepilnības vai citi būtiski cēloņi, tiek zaudēta iespēja izmantot šo procesu kā instrumentu pārvaldības uzlabošanai un līdzīgu pārkāpumu atkārtotās riska mazināšanai.

Turklāt valsts pārvaldē neapkopo informāciju par civiltiesiskās atbildības gadījumiem un izvērtēšanas rezultātiem. Šāds datu trūkums ierobežo iespēju kopumā analizēt civiltiesiskās atbildības piemērošanas praksi, noteikt piemērošanas grūtības vai normatīvā regulējuma nepilnības, kā arī apzināt labo praksi.⁵⁸

3.4. Lietderība resursu izmantošanā

Lietderīgs regulējums ir tāds, kas nodrošina mērķu sasniegšanu ar iespējami mazu resursu izmantošanu, vienlaikus nezaudējot regulējuma kvalitāti vai tiesisko efektivitāti.

3.4.1. Resursu izmantošana un profesionālā kapacitāte

Grozījumu īstenošana Valsts kontrolei nav prasījusi būtisku papildu budžeta līdzekļu vai cilvēkresursu piesaisti. Netika veidota jauna struktūrvienība, un uzdotā kompetence tiek īstenota, izmantojot esošo institucionālo kapacitāti. Funkcijas izpildi nodrošina esošie Valsts kontroles darbinieki un padomes locekļi.

Tomēr, lai nodrošinātu šīs funkcijas kvalitatīvu īstenošanu, bija nepieciešams pastiprināt spējas civiltiesiskās atbildības priekšnoteikumu noteikšanā un juridiskā izvērtēšanā. Tas ietver amatpersonu vai darbinieku vainas pakāpes noteikšanu, zaudējumu esamības konstatēšanu un cēloņsakarības izvērtējumu starp nelikumīgu rīcību un nodarītajiem zaudējumiem. Šīs funkcijas īstenošana prasīja mērķtiecīgus ieguldījumus Valsts kontroles darbinieku profesionālajā attīstībā, tostarp dalību asociētā profesora Edvīna Danovska (2021. gadā) un profesora Jāņa Kārliņa (2025. gadā) vadītajos semināros, kā arī institūcijas iekšējās metodikas pilnveidi. Tas bija īpaši būtiski, ņemot vērā, ka civiltiesiskās atbildības izvērtēšana līdz šim nav ietilpusi Valsts kontroles pamatkompetencē.

Vienlaikus jāuzsver, ka Valsts kontroles darbinieku juridisko zināšanu un prasmju attīstība nav īstermiņa nepieciešamība, bet stratēģisks priekšnosacījums šīs funkcijas ilgtspējīgai īstenošanai. Tas ir īpaši nozīmīgi, ņemot vērā tiesiskā

⁵⁸ Skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr. 2.4.1-12/2022 ziņojumu "Valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšana". Pieejams: <https://shorturl.at/zHYyB>

regulējuma dinamiku, tiesību piemērošanas prakses nevienmērību iestādēs un pieaugošo sabiedrības pieprasījumu pēc efektīvas un atbildīgas publisko līdzekļu pārvaldības.

Lai arī kopumā Valsts kontroles pieeja resursu izmantošanā ir vērtējama kā efektīva, normatīvajā regulējumā pastāv aspekti, kas ierobežo šī mehānisma lietderību un samērīgumu.

3.4.2. Procesa efektivitāte un administratīvā sloga mazināšana

Valsts kontroles likumā noteiktais process tiek organizēts tā, lai mērķi sasniegtu ar iespējami zemāko administratīvo un finanšu slogu. Revidējamās vienības par konstatētajām nelikumībām parasti tiek informētas vēl pirms revīzijas noslēguma, dodot tām iespēju savlaicīgi veikt atbildības izvērtēšanu un zaudējumu atlīdzināšanu. Rezultātā revidējamās vienības bieži uzsāk dienesta izmeklēšanu un apstākļu izvērtēšanu tūlīt pēc tam, kad stājas spēkā lēmums par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu, negaidot Valsts kontroles padomes lēmumu par zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanu. Šāda pieeja samazina nepieciešamību pēc padomes papildu iesaistes, mazina administratīvo slogu un samazina ar procesu saistītās izmaksas visām iesaistītajām pusēm.

Nemot vērā iepriekš minētās tendences un nepieciešamību paaugstināt resursu izmantošanas efektivitāti, būtu lietderīgi pārskatīt Valsts kontroles likuma 69.–71. pantā noteikto kārtību.

Pilnveidotā procedūra varētu paredzēt, ka revīzijas departaments vispirms informē revidējamo vienību par pienākumu veikt faktisko un tiesisko apstākļu novērtējumu. Šis novērtējums ietvertu zaudējumu apmēra noteikšanu un tiesiskā analīzes sagatavošanu par attiecīgo amatpersonu vai darbinieku rīcību. Jau šajā posmā revidējamajai vienībai būtu iespējams panākt vienošanos ar atbildīgo personu vai veikt ieturējumu no darba samaksas, tādējādi izvairoties piespiedu izpildes procedūrām.

Pamatojoties uz revidējamās vienības iesniegto analīzi un pievienoto dokumentāciju, revīzijas departaments sagatavotu priekšlikumu Valsts kontroles padomei par procesa tālāko virzību. Padome, izvērtējot sniegto informāciju, varētu pieņemt atbilstošu lēmumu, tostarp lēmumu par zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanu un atbilstoša administratīvā akta izdošanu.

Šāda pieeja sekmētu procesuālās ekonomijas principa ievērošanu, veicinātu savlaicīgu iestāžu rīcību un uzlabotu institucionālo sadarbību. Vienlaikus tā ļautu saglabāt Valsts kontroles uzraudzības efektivitāti un tiesisko kvalitāti, mazinot formālās procedūras slogu.

3.4.3. Samērīgums un minimālo zaudējumu sliekšnis

Zaudējumu atlīdzināšanas mehānisms ir izmaksu ziņā efektīvs, ja to piemēro gadījumos ar būtisku finansiālo ietekmi vai būtiskiem pārkāpumiem. Lai arī

civiltiesiskās atbildības mērķis ir ne tikai atlīdzināt nodarītos zaudējumus, bet arī aizsargāt sabiedrību un vairojot tās uzticēšanos valsts pārvaldei un valstij kopumā⁵⁹, tomēr attiecībā uz mazākas nozīmes lietām ir jāpārskata esošā pieeja, lai nodrošinātu regulējuma lietderību un samērīgumu.

Izšķērdēšanas novēršanas likumā un ar to saistītajos normatīvajos aktos nav noteikts minimālais zaudējumu apmērs, no kura Valsts kontroles iesaiste būtu uzskatāma par racionālu un samērīgu. Pašreizējais regulējums paredz izvērtēšanas un piedziņas uzsākšanas pienākumu attiecībā uz jebkura apmēra zaudējumiem, tostarp arī nelielām summām.

KNAB, kuram, pamatojoties uz Valsts kontroles revīziju ziņojumiem, nereti jāpieņem lēmumi, piemēram, par administratīvās atbildības piemērošanu ir plašākas iespējas izvērtēt konkrēto situāciju arī no lietderības un samērīguma viedokļa. Administratīvās atbildības likuma 10. pants nosaka apstākļus, kas izslēdz personas administratīvo atbildību, piemēram, galējā nepieciešamība, nepieciešamā aizstāvēšanās, personas aizturēšana, radot tai kaitējumu, kā arī attaisnojams profesionālais risks. Savukārt 11. pantā paredzēta iespēja personu atbrīvot no administratīvās atbildības, tostarp maznozīmīga pārkāpuma gadījumā.

Valsts kontrolei un revidējamām institūcijām jāveic zaudējumu piedziņas process arī gadījumos, kad faktiskā ietekme uz publiskajiem līdzekļiem ir minimāla, taču procedūras īstenošanai nepieciešami ievērojami administratīvie un finanšu resursi. Lai arī šāda pieeja ir saskaņā ar tiesiskās vienlīdzības un atbildības principiem, praksē tā var radīt nesamērīgu slogu un ierobežot institūciju spēju fokusēties uz finansiāli un tiesiski būtiskākajiem pārkāpumiem.

Valsts kontroles aprēķini liecina, ka izmaksas par vienas lietas uzsākšanu un lēmuma pieņemšanu par zaudējumu piedziņu ir robežās no 3315 līdz 3571 *euro*. Ja lieta nonāk arī līdz lēmuma pieņemšanai par piedziņas uzsākšanu, proti, iesaistot atbildīgās personas un pieņemot administratīvo aktu, papildus izmaksas sasniedz 3174 līdz 3423 *euro*. Līdzšinējā praksē Valsts kontroles vidējās izmaksas vienam procesam ir veidojušās aptuveni 6489 līdz 6995 *euro*. Minētās izmaksas būtiski pieaugtu, ja Valsts kontrolei būtu jārealizē pilns zaudējumu piedziņas process, tostarp jāizdod administratīvais akts attiecībā uz konkrētu amatpersonu vai darbinieku, jāiesaistās administratīvajā tiesvedībā, kā arī jānodrošina šāda akta piespiedu izpilde.

Šīs izmaksas ir būtiskas, īpaši, ņemot vērā ierosinātajos procesos piedzenamo summu apmērus. Līdz šim atgūtie zaudējumi vienā procesā ir svārstījušies no dažiem simtiem līdz vairākiem desmitiem tūkstošu *euro*. Kopumā 11 procesos atgūti 109 702,91 *euro*, kas vidēji veido apmēram 9967 *euro* uz vienu lietu. Papildus tam 20 gadījumos, kur zaudējumu atlīdzināšana notikusi labprātīgi – bez nepieciešamības pieņemt Valsts kontroles padomes lēmumu par piedziņas uzsākšanu – atgūti vēl 48447,30 *euro*.

⁵⁹ Valsts kancelejas 2016. gadā izstrādāto vadlīniju "Vadlīnijas par valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšanu" 5. punkts.

Jāņem vērā, ka aprēķinos nav iekļauti tiesvedības riski un papildu izmaksas, kas var rasties, ja Valsts kontroles lēmums tiek pārsūdzēts administratīvajā tiesā vai ja piedziņa jāveic piespiedu kārtā. Tas nozīmē, ka faktiskās izmaksas var būt augstākas.

Tādējādi lietās ar būtisku zaudējumu apmēru (piemēram, 10 000 *euro* vai vairāk) piedziņas funkcija ir finansiāli pamatota, jo atgūtie līdzekļi pārsniedz administratīvo izmaksu apmēru. Savukārt lietās, kur zaudējumu apmērs ir neliels, pat veiksmīgas piedziņas gadījumā ieguvums nepārsniedz procesa izmaksas, radot negatīvu izmaksu un ieguvumu attiecību.

Spēkā esošais regulējums, kas nosaka pienākumu veikt atbildības izvērtēšanu un uzsākt zaudējumu piedziņu no pirmā *euro*, rada būtiskus izaicinājumus arī pašām revidējamām iestādēm.

Šāda pieeja samazina iestāžu motivāciju veikt pilnvērtīgu atbildības izvērtēšanu, īpaši situācijās, kad sagaidāmais rezultāts ir neliels, bet nepieciešamais ieguldījums – būtisks. Tāpēc efektivitāte jāvērtē ne vien pēc juridiskās pienākuma izpildes, bet arī pēc izmaksu un ieguvuma samērīguma.

Valsts kontroles 2023. gada revīzijas secinājumos norādīts, ka iestādes civiltiesiskās atbildības piemērošanā rīkojas piesardzīgi. Šādu procesu īstenošana prasa juridisko ekspertīzi, pietiekamu pierādījumu nostiprināšanu, iekšēju izmeklēšanu, kā arī nereti – papildu cilvēkresursu piesaisti vai ārpalpojumu izmantošanu. Apstāklis, ka pastāv augsts juridiskās nenoteiktības līmenis un reāla iespējamība, ka valsts var neiegūt pozitīvu iznākumu, iestāžu skatījumā, padara šīs procedūras finansiāli neracionālas un riskantas.⁶⁰

Viens no iespējamajiem risinājumiem būtu noteikt minimālo zaudējumu apmēru (sliekšni), virs kura Valsts kontroles padomes iesaiste kļūtu obligāta. Tajā pašā laikā būtu jāparedz izņēmuma mehānisms, kas ļautu Valsts kontroles padomei, konstatējot īpašus apstākļus un sabiedrības interesi piedziņas procesa uzsākšanā, ar motivētu lēmumu lemt par piedziņas veikšanu arī tad, ja zaudējumu apmērs ir mazāks par noteikto sliekšni.

Šāda pieeja ļautu saglabāt Grozījumu funkcionalitāti un atbilstību atbildības principam, vienlaikus izvairoties no pārmērīga administratīvā resursu patēriņa lietās, kurās ir maza finanšu atdeve. Tādējādi tiktu stiprināta kopējā sistēmas efektivitāte, nezaudējot tiesiskās kvalitātes, pārskatāmības un atbildības nodrošinājumu. Tajā pašā laikā tiktu saglabāta elastība reaģēt uz situācijām, kur zaudējumu piedziņas procesa uzsākšana ir nepieciešama sabiedrības interešu aizsardzībai.

Papildus norādāms, ka minimālā sliekšņa un citu vērtēšanas kritēriju noteikšana nav aplūkojama izolēti tikai attiecībā uz Valsts kontroles likumā paredzēto procesu, bet tā ir iekļaujama valsts pārvaldes amatpersonu un darbinieku atbildības institūtā. Šādam regulējumam ir jābūt attiecināmam arī uz

⁶⁰ Skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr. 2.4.1-12/2022 ziņojumu “Valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšana”. Pieejams: <https://shorturl.at/zHYyB>

revidējamajām vienībām. Pieņemot lēmumus par zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanu vai civilprasības tiesību realizāciju, iestādēm ir jārikojas ne tikai pēc likumā tieši noteiktajiem tiesiskuma kritērijiem, bet arī pēc samērīguma un lietderības apsvērumiem. Tas nozīmē, ka institūcijai jābūt skaidri noteiktai racionālai rīcības brīvībai atbildības izvērtēšanā, lai tā varētu pieņemt lēmumus, kas nodrošina gan taisnīguma ievērošanu, gan publisko līdzekļu atbildīgu un lietderīgu izmantošanu. Praksē tas nozīmē, ka iestādei nav automātiski jāierosina process par katru konstatēto pārkāpumu neatkarīgi no zaudējumu apmēra. Tai ir pienākums rūpīgi izvērtēt, vai prasības celšana atbilst sabiedrības interesēm, ir samērīga attiecībā pret izmaksām, kas saistītas ar piedziņas procesa īstenošanu, un iespējamo ieguvumu vai arī tai ir būtiska preventīva nozīme, lai novērstu līdzīgu pārkāpumu atkārtēšanos nākotnē. Šāda pieeja nodrošinātu līdzsvaru starp juridiskās atbildības realizāciju un taisnīguma principa īstenošanu, vienlaikus veicinot efektīvu publisko resursu pārvaldību. Turklāt tā stiprinātu sabiedrības uzticēšanos valsts pārvaldei, jo atbildības mehānisms tiktu piemērots nevis formāli, bet atbilstoši samērīguma un sabiedrības interešu aizsardzības prasībām.

3.5. Ietekme un caurskatāmība

Ietekmes un caurskatāmības kritērijs ļauj novērtēt Grozījumu ietekmi uz revidējamo vienību rīcību, atbildības kultūru un sabiedrības uzticēšanos valsts pārvaldei.

Kopš regulējuma spēkā stāšanās un tā praktiskās piemērošanas uzsākšanas, ir konstatējama ietekme vairākos aspektos. Tā skar gan Valsts kontroles institucionālo kapacitāti, gan kopējo valsts pārvaldes atbildības un tiesiskuma stiprināšanu.

Jaunā kārtība ir radījusi papildu slodzi Valsts kontrolei, tai skaitā nepieciešamību padziļināti apgūt civiltiesību institūtus attiecībā uz zaudējumu piedziņu un vienlaikus īstenot uzraudzības funkciju pār revidējamo iestāžu veikto atbildības izvērtēšanu. Gadījumos, kad revidējamās vienības analīze nav bijusi juridiski pietiekama vai ir pamatota ar nepilnīgu pierādījumu bāzi, Valsts kontrole ir izmantojusi tai piešķirtās likuma pilnvaras: sniegusi norādījumus, pieprasījusi papildu informāciju un rosinājusi izvērtēšanas kvalitātes uzlabošanu. Šāda rīcība nodrošina atbilstību tiesiskuma principiem un stiprina lēmumu caurskatāmību.

Regulējums veido tā dēvēto neizbēgamības efektu – pārliecību, ka pārkāpums tiks izvērtēts un sekas iestāsies. Līdz ar to revidējamās vienības ir motivētas veikt atbildības izvērtējumu, nodrošināt zaudējumu atlīdzināšanu, tā novēršot Valsts kontroles padziļinātu iesaisti. Tādējādi tiek īstenots subsidiaritātes princips, saskaņā ar kuru Valsts kontrole iesaistās tikai tad, ja iestāde bezdarbības vai nepamatotas kavēšanās dēļ nepilda tai ar likumu uzlikto pienākumu rīkoties.

Tomēr prakse rāda, ka revidējamās vienības nereti neatzīst nelikumīgu rīcību, tostarp gadījumos, kad Valsts kontroles konstatētie pārkāpumi kļuvuši par pamatu kriminālprocesa uzsākšanai. Šādās situācijās Valsts kontrolei jāiegulda papildu

resursi, lai skaidri izklāstītu pārkāpuma būtību, revīzijā konstatēto apstākļu un pierādījumu vērtējumu, piemērojamo tiesisko regulējumu un atspēkotu iestādes iebildumus.

Tieši šādos gadījumos izteiktāk izpaužas revidējamo vienību pretdarbība: tiek veikta formāla vai nepilnīga analīze, netiek pilnībā atklāti un izvērtēti visi būtiskie apstākļi, tiek selektīvi iesniegti dokumenti, vilcināšanās ar informācijas sniegšanu vai tiek sniegti iekšēji pretrunīgi paskaidrojumi. Tas apgrūtina faktisko apstākļu rekonstruēšanu, pierādījumu iegūšanu un atbildības individualizēšanu.

Papildu resursi nepieciešami, lai revidējamajām vienībām un to augstākajām iestādēm skaidrotu procesa mērķi un gaitu, piemērojamo tiesisko regulējumu un kompetenču sadalījumu, iesniedzamās informācijas apjomu un formu, pierādīšanas standartus un zaudējumu aprēķina metodiku, kā arī lai atgādinātu par informācijas sniegšanas termiņiem un sadarbības pienākumu.

Līdz šim nevienā Valsts kontroles padomes ierosinātā zaudējumu atlīdzināšanas lietā Valsts kontrolei nav bijis nepieciešams iestāties revidējamās vienības vietā un piedzīt zaudējumus mantas samazinājuma apmērā: revidējamās vienības ir veikušas normatīvajā regulējumā paredzētos pasākumus, nepieciešamības gadījumā iesaistoties Valsts kontrolei.

Līdz ar to regulējuma ietekme vēl nav sasniegusi pilnu potenciālu. Arī attiecībā uz caurskatāmību un sabiedrības un valsts pārvaldes informētību. Lai gan Valsts kontroles lēmumiem par zaudējumu piedziņu jābūt publiski pieejamiem,⁶¹ šobrīd nav izveidots centralizēts, strukturēts un lietotājam pieejams mehānisms to publiskošanai. Nav nodrošināta vienota pieeja, kas ļautu sabiedrībai un tiesību piemērotājiem ērti iepazīties ar lēmumu saturu, to pamatojumu, piemērotajām tiesību normām, atbildīgajām personām un faktiskajiem rezultātiem (piemēram, atgūto līdzekļu apmēru vai iestādes rīcību pēc lēmuma pieņemšanas). Šādas informācijas pieejamība ir būtisks priekšnoteikums gan sabiedrības uzticēšanās stiprināšanai, gan regulējuma preventīvās iedarbības nodrošināšanai. Proti, tas veicinātu arī publiskās pārvaldes amatpersonu izpratni par atbildības sekām un likumības ievērošanas nozīmi.

Turklāt, tā kā vienkopus nav apkopota, strukturēta un analizējama informācija par Valsts kontroles pieņemtajiem lēmumiem, nav iespējams nodrošināt to konsekvētu un sistemātisku izmantošanu citās valsts pārvaldes iestādēs. Šobrīd nav pietiekamu pierādījumu, ka šie lēmumi tiek ņemti vērā līdzīgu gadījumu risināšanā vai iekšējo metodisko vadlīniju pilnveidē.

Uzlabojama ir arī informācijas aprīte starp revidējamo vienību un kriminālprocesa virzītāju. Valsts kontroles praksē ir konstatēta problēma, ka revidējamajai vienībai bieži netiek savlaicīgi paziņots par lēmumu atteikt uzsākt kriminālprocedu vai par kriminālprocesa izbeigšanu. Rezultātā šī informācija tiek saņemta tikai brīdī, kad Valsts kontrole pieprasa revidējamajai vienībai sniegt ziņas par veiktajām darbībām zaudējumu piedziņas nodrošināšanai.

⁶¹ Valsts kontroles likuma 79. pants.

Līdz ar to jāsecina, ka Grozījumi ir radījuši ietekmi valsts pārvaldes atbildības stiprināšanā, tomēr, lai pilnībā izmantotu šī mehānisma potenciālu, ir jāveic papildu darbs informācijas caurskatāmības, sistematizēšanas un pieejamības jomā.

3.6. Ilgtspēja

Ilgtspējīgs regulējums nav tikai tāds, kas efektīvi darbojas īstermiņā, bet gan tāds, kas ilgtermiņā saglabā savu noturību un spēj pastāvīgi nodrošināt sabiedrības interešu ievērošanu.

Grozījumu piemērošanas ilgtspēju ietekmē vairāki savstarpēji saistīti vispārīgi faktori – tiesiskā regulējuma skaidrība, institūciju kapacitāte un atbildības kultūra, sabiedrības uzticēšanās, politiskā griba uzturēt kontroles mehānismu, kā arī citu uzraudzības instrumentu esamība un savstarpējā koordinācija. Šie faktori var tikt būtiski stiprināti, ieviešot Valsts kontroles 2023. gada lietderības revīzijā “Valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšana” sniegtos ieteikumus.⁶²

Efektīva civiltiesiskās atbildības izvērtēšana, pierādījumu iegūšana, atbildīgo personu identificēšana un piedziņas procesa īstenošana prasa ne vien tiesisku regulējumu, bet arī profesionālas zināšanas, metodoloģisko atbalstu un iestāžu praktiskās kapacitātes stiprināšanu. Ja šie priekšnoteikumi netiek nodrošināti, piemēram, trūkst vadlīniju, metodikas, konsultāciju iespēju vai kopīgas prakses datubāzes, – pastāv risks, ka regulējuma piemērošana ilgtermiņā būs formāla un zaudēs savu faktisko ietekmi.

Regulējuma ilgtspēju ietekmē arī Valsts kontroles darbības specifika: mehānisms tiek aktivizēts, balstoties uz revīzijas secinājumiem, tādēļ tā efektivitāte un noturība ir tieši atkarīga no spējas revīzijās atklāt nelikumīgu rīcību ar finansiālām sekām un nodrošināt pietiekamu pierādījumu bāzi.

Svarīgs ilgtspējas elements ir resursu izmantošanas racionalitāte. Ja procedūra netiek vienkāršota gadījumos, kad zaudējumu summa ir būtiski mazāka par Valsts kontroles darbību pašizmaksu, mehānisma piemērošana kļūst ekonomiski neefektīva. Šādās situācijās izmaksas par procesa īstenošanu var pārsniegt iespējamās ieguvumus, radot nesamērību starp ieguldītajiem resursiem un gala rezultātu. Tas ne tikai vājinātu regulējuma preventīvo ietekmi, bet arī kavētu resursu novirzīšanu lietām ar būtiskāku finansiālo un sabiedrisko nozīmi.

Kopumā ilgtspējas nodrošināšanai nepieciešams skaidrs un saskaņots tiesiskais ietvars, metodoloģiskais atbalsts, informācijas pieejamība un iestāžu kapacitātes stiprināšana. Tas ļaus mehānismam saglabāt noturību un sniegt jēgpilnu rezultātu sabiedrības interesēs.

⁶² Skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr. 2.4.1-12/2022 ziņojumu “Valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšana”. Pieejams: <https://shorturl.at/zHYyB>

4. KRITĒRIJU IZVĒRTĒJUMA KOPSAVILKUMS

Kritērijs	Novērtējums	Pamatojums
Atbilstība	Vidēja	Grozījumi ir vērsti uz revidējamo vienību pasivitātes mazināšanu zaudējumu atlīdzināšanā un Valsts kontroles uzraudzības ieviešanu, nodrošinot rīcības neizbēgamību. Tomēr tie negarantē pietiekami intensīvu un kvalitatīvu piedziņu visos gadījumos; sākotnējās gaidas, iespējams, pārsniedza juridiskās īstenošanas iespējas.
Saskaņotība	Vidēja	Grozījumi konceptuāli ir saskaņoti ar citiem normatīvajiem aktiem, tomēr pastāv vairākas tiesību normu pretrunas un piemērošanas neskaidrības.
Efektivitāte	Vidēja	Grozījumi ir aktivizējuši atbildības izvērtēšanu un sekmējuši zaudējumu atlīdzināšanu. Vienlaikus efektivitāti ietekmē vairāki faktori.
Lietderība	Zema	Grozījumi paredz procedūru piemērošanu neatkarīgi no zaudējumu apmēra. Maza apmēra zaudējumu lietās tas rada nesamērīgas finanšu izmaksas Valsts kontrolei un iestādēm, neveicinot racionālu publisko līdzekļu izlietojumu.
Ietekme un caurskatāmība	Vidēja	Grozījumu piemērošana ir ietekmējusi iestāžu rīcību un veicinājusi atbildības izvērtēšanu. Tomēr trūkst centralizētas, strukturētas informācijas par iestāžu un Valsts kontroles pieņemtajiem lēmumiem un to rezultātiem, kas ierobežo caurskatāmību un sabiedrības informētību.
Ilgtermiņa	Vidēja	Pastāv priekšnoteikumi Grozījumu ilgtspējai, tomēr to noturību ietekmē vairāki faktori, piemēram, tiesiskā regulējuma efektivitāte un racionalitāte, Valsts kontroles spēja atklāt nelikumīgu rīcību ar finansiālām sekām, iestāžu kapacitāte un prasmes piedzīt zaudējumus.

5. IETEIKUMI REGULĒJUMA UZLABOJUMIEM

Pamatojoties uz līdzšinējās piemērošanas prakses analīzi saistībā ar Valsts kontroles likumu un Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta piemērošanu, ir nepieciešama normatīvā regulējuma pilnveide. Šādas izmaiņas būtu vērstas uz procesa efektivitātes uzlabošanu, resursu lietderīgu izmantošanu un tiesiskās skaidrības nodrošināšanu gadījumos, kad revīzijā konstatēta nelikumīga rīcība ar publiskajiem finanšu līdzekļiem vai mantu.

5.1. Valsts kontroles likumā noteiktās procesuālās kārtības maiņa

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likuma XIV nodaļā noteikto procesuālo kārtību, paredzot, ka gadījumos, kad revīzijā konstatēta nelikumīga rīcība ar finanšu līdzekļiem vai mantu, Valsts kontrole pēc lēmuma par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu informē revidējamo vienību un tās augstāko iestādi par pienākumu veikt iesaistīto amatpersonu vai darbinieku atbildības izvērtējumu un iesniegt to Valsts kontrolei. Valsts kontroles padome iesaistās un uzsāk administratīvo procesu (pieņem lēmumu par zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanu) tikai tad, ja pastāv visi civiltiesiskās atbildības priekšnoteikumi un revidējamā vienība sešu mēnešu laikā nav nodrošinājusi zaudējumu atgūšanu.

Pamatojums:

Pašreiz spēkā esošā kārtība paredz divpakāpju procesu, kurā Valsts kontroles padome sākotnēji pieņem lēmumu par nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas uzsākšanu, uzdodot revidējamajai vienībai vai tās augstākstāvošajai institūcijai sešu mēnešu laikā izvērtēt iesaistīto personu atbildību un sniegt informāciju par iespējām atgūt nodarītos zaudējumus. Padome pieņem šo lēmumu, pamatojoties uz revīzijas departamenta priekšlikumu, kurā jau norādītas personas, pret kurām vēršama zaudējumu piedziņa, katras personas nodarīto zaudējumu apmērs un pamatojums zaudējumu piedziņai no konkrētās personas.

Pēc revidējamās vienības vai tās augstākstāvošās institūcijas informācijas saņemšanas Valsts kontroles padome lemj par turpmāko rīcību, tostarp par administratīvā akta izdošanu attiecībā uz konkrētu fizisko personu, kuras rīcība radījusi zaudējumus.

Šāda kārtība prasa Valsts kontroles padomes agrīnu iesaisti, lai gan sākotnējo procesa posmu – sadarbību ar revidējamo vienību vai tās augstākstāvošo institūciju – varētu efektīvāk īstenot kāda cita Valsts kontroles struktūrvienība, piemēram,

Juridiskā daļa. Ieteikumā piedāvātā kārtība nodrošinātu labāku atbilstību subsidiaritātes principam, samazinātu administratīvo slogu un sekmētu racionālāku Valsts kontroles resursu izmantošanu. Valsts kontroles padome tiktu iesaistīta administratīvajā procesā, kad nepieciešams lemt par zaudējumu piedziņu no fiziskās personas. Šāda prakse nodrošinātu skaidri noteiktu administratīvā procesa sākumu un tā norisi atbilstoši Administratīvā procesa likuma prasībām.

Šis ieteikums jāīsteno sistēmiski: jāprecizē Valsts kontroles likuma normas, kas nosaka Valsts kontroles padomes kompetenci. Turklāt Valsts kontroles likuma 76. pantā skaidri jāparedz, ka noilguma termiņa gaitu zaudējumu piedziņai aptur nevis padomes lēmums par piedziņas atlikšanu (75. pants), bet brīdis, kad ir uzsākts kriminālprocess, ierosināta disciplinārlieta vai sākts administratīvā pārkāpuma process.

5.2. Valsts kontroles aicinājuma saturs revidējamajai vienībai

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likuma regulējumu, nosakot, ka Valsts kontroles aicinājumā, kas adresēts revidējamajai vienībai un tās augstākstāvošajai iestādei, ietver informāciju par revīzijā konstatētajiem apstākļiem, kas varētu būt pamats zaudējumu piedziņai, pirmšķietamo (*prima facie*) analīzi par nodarītajiem zaudējumiem un amatpersonu vai darbinieku, kura rīcība vai bezdarbība, balstoties uz revīzijā fiksētajiem faktiem, varētu būt civiltiesiskās atbildības izvērtēšanas priekšmets.

Pamatojums:

Valsts kontroles aicinājuma mērķis nav pierādīt civiltiesiskās atbildības priekšnoteikumus, bet gan atbilstoši subsidiaritātes principam ierosināt revidējamās vienības vai tās augstākstāvošās iestādes tiesiskā pienākuma izpildi – patstāvīgi izvērtēt visus attiecīgos faktiskos un tiesiskos apstākļus un veikt pilnvērtīgu civiltiesiskās atbildības priekšnoteikumu izvērtējumu saskaņā ar Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. pantu.

Nav pamatoti Valsts kontrolei jau procesa sākotnējā stadijā uzlikt pienākumu veikt pilnu juridisko analīzi par visiem civiltiesiskās atbildības aspektiem, tostarp vainu, nodarīto kaitējumu un cēloņsakarību. Šāda rīcība būtiski pārsniegtu revīzijas funkcijas tvērumu un pārklātos ar revidējamās iestādes kompetenci. Tādēļ nav lietderīgi Valsts kontroles aicinājumu pārslogot ar priekšlaicīgu analīzi, kas pēc būtības ietilpst pašas revidējamās vienības kompetencē un – pilnīgas izmeklēšanas un izvērtēšanas gadījumā – vēlāk arī Valsts kontroles kompetencē.

Vienlaikus jānodrošina pietiekama skaidrība, lai iestāde varētu efektīvi uzsākt izvērtēšanas procesu. Valsts kontroles aicinājumā ietvertā faktu konstatācija un pirmšķietamā analīze sniegtu norādes iestādei un tās augstākstāvošajai institūcijai, vienlaikus saglabājot iestādes patstāvību izvērtējumā. Šāda pieeja stiprinātu

revidējamās vienības atbildību, novērstu pāragru Valsts kontroles iesaisti un nodrošinātu procesuālo ekonomiju, veicinot efektīvu, mērķtiecīgu un savlaicīgu revidējamās vienības rīcību.

5.3. Zaudējumu piedziņas attiecināšana uz plašāku subjektu loku

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likumu, lai precīzi un saskaņoti noteiktu, ka Valsts kontrolei ir tiesības pieņemt lēmumu par nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu attiecībā uz visām revidējamām vienībām, kādas noteiktas šā likuma 2. un 46. pantā.

Pamatojums:

Pastāv būtiska neatbilstība starp to subjektu loku, kas ir pakļauti Valsts kontroles revīzijām, un to subjektu loku, attiecībā uz kuriem Valsts kontroles padome ir tiesīga pieņemt lēmumu par zaudējumu piedziņu.

Valsts kontroles likuma 70. pants šobrīd šādu lēmumu pieņemšanu attiecina tikai uz šauru revidējamo vienību loku – publiskām personām, to institūcijām un publiskas personas kontrolētām kapitālsabiedrībām (tāda kapitālsabiedrība, kurā vienai vai vairākām publiskām personām ir tieša izšķirošā ietekme⁶³). Tas nesaskan ar Valsts kontroles likuma 2. un 46. pantā noteikto revidējamo vienību definīciju, kur ietverti arī citi subjekti, tostarp citas komercsabiedrības, kā arī biedrības un nodibinājumi un fiziskās personas, ja to rīcībā vai glabāšanā ir valsts vai pašvaldības līdzekļi, tās tiek finansētas no valsts vai pašvaldības līdzekļiem vai to garantētiem līdzekļiem, tās pilda valsts vai pašvaldību iepirkumu.

Saskaņā ar Likumu par budžetu un finanšu vadību par budžeta finansētām institūcijām ir uzskatāmas ne tikai budžeta iestādes, no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas, bet arī visi pilnīgi vai daļēji tieši no valsts budžeta finansēti komersanti, biedrības vai nodibinājumi un šī likuma kārtība un prasības attiecināmas uz budžeta finansētām institūcijām, budžeta nefinansētām iestādēm⁶⁴ un pašvaldībām, kā arī kapitālsabiedrībām, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa. Minētajā likumā paredzēts, ka budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību,

⁶³ Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 1. panta pirmās daļas 4. punkts.

⁶⁴ Saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību I sadaļas skaidrojumu par likumā lietoto terminu “budžeta nefinansētās iestādes” – Ministru kabineta locekļa padotībā esošas tiešās valsts pārvaldes iestādes, kuras pilda noteiktas valsts pārvaldes funkcijas vai uzdevumus un kuru darbība pilnībā, izņemot šajā likumā paredzēto gadījumu, tiek finansēta no to ieņēmumiem par sniegtajiem maksas pakalpojumiem un citiem pašu ieņēmumiem, dāvinājumiem, ziedojumiem un ārvalstu finanšu palīdzības.

kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par šajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem. Sistēmiski atbilstoši minētajam regulējumam arī Valsts kontroles likuma 46. pantā ir uzskaitītas Valsts kontroles revīzijai pakļautās revidējamās vienības.

Likumprojekta par Grozījumiem anotācijā⁶⁵ norādīts, ka likumprojektā paredzētais regulējums par lēmumu par zaudējumu piedziņu nav piemērojams visām revidējamām vienībām. Proti, tas attiecas tikai uz valsts un pašvaldību iestādēm, citām atvasinātajām publiskajām personām, kā arī publiskas personas kontrolētām kapitālsabiedrībām, nevis uz jebkuru kapitālsabiedrību, kurā vienai vai vairākām publiskām personām pieder kapitāla daļas, kas neveido tiešu izšķirošo ietekmi, un šāda pieeja ir nepieciešama, jo publiskas personas kontrolētas kapitālsabiedrības tiek veidotas publiskas personas funkciju izpildes nodrošināšanai, tajā skaitā, deleģējot tām pārvaldes uzdevumu (autonomo funkciju) izpildi. Tomēr anotācijā nav sniegta detalizētāka informācija par apsvērumiem, kādēļ zaudējumu piedziņas regulējums nebūtu attiecināms uz visām Valsts kontroles revīzijai pakļautajām kapitālsabiedrībām.

Likuma par budžetu un finanšu vadību regulējums⁶⁶ paredz, ka gadījumā, ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas šajā likumā paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, Valsts kases pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji atbilstoši savai kompetencei var veikt likumā noteiktos pasākumus.

Tādējādi gadījumā, ja revīzijā konstatēta nelikumīga rīcība ar publiskas personas finanšu līdzekļiem vai mantu, kā rezultātā publiskai personai radīti zaudējumi, un šo rīcību būtu pieļāvis subjekts, kas nav minēts Valsts kontroles likuma 70. pantā, piemēram, no publiskas personas budžeta finansētas biedrības, nodibinājumi vai komersanti, tad Valsts kontrole nevarētu uzsākt zaudējumu atlīdzināšanas procesu. Valsts kontrolei būtu jāinformē Likumā par budžetu un finanšu vadību paredzētās kompetentās institūcijas likumā minēto pasākumu īstenošanai.

Esošais tiesiskais regulējums nav konsekvents un mazina tiesisko skaidrību un zaudējumu atlīdzināšanas mehānisma efektivitāti. Šobrīd nav objektīva un juridiski pamatota izskaidrojuma, kādēļ Valsts kontrole ir tiesīga veikt revīziju attiecībā uz noteiktiem subjektiem, bet nav tiesīga īstenot piedziņas procedūru pret to pašu subjektu amatpersonām vai darbiniekiem, pat ja to rīcība ar publiskajiem līdzekļiem ir bijusi nelikumīga.

Šāda tiesiskā kārtība ierobežo iespēju efektīvi nodrošināt publisko līdzekļu aizsardzību un juridisko atbildību visos gadījumos, kad ir nepieciešams garantēt

⁶⁵ Grozījumu Valsts kontroles likumā (2019. gada 20. jūnija likums, kas stājas spēkā 2019. gada 1. augustā) sākotnējā likumprojekta redakcija un anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/uNK0a>

⁶⁶ Likuma par budžetu un finanšu vadību 47. panta trešā daļa.

atbildīgu rīcību ar publiskiem līdzekļiem. Lai nodrošinātu vienotu un sistemātisku pieeju, būtu jāgroza Valsts kontroles likums, saskaņojot tajā paredzēto subjektu loku ar revidējamām vienībām, kādas noteiktas likuma 2. un 46. pantā. Šāda pieeja stiprinātu zaudējumu atlīdzināšanas mehānisma efektivitāti un nodrošinātu atbildības neizbēgamību, neatkarīgi no juridiskās formas, institucionālās struktūras vai pārvaldības modeļa.

5.4. Piedziņas attiecināšana uz personām, kas rīkojas uz līguma pamata

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likumu un Izšķērdēšanas novēršanas likumu, lai zaudējumu piedziņu varētu realizēt arī pret personām, kas pilda funkcijas (uzdevumus) uz līguma pamata (piemēram, uzņēmuma līguma gadījumā), ne tikai pret revidējamās vienības amatpersonu un darbinieku.

Pamatojums:

Valsts kontroles likuma 71. panta otrā daļa nosaka, ka atbildības izvērtēšana tiek veikta attiecībā uz revidējamās vienības amatpersonām vai darbiniekiem. Līdzīgi arī Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta trešā daļa paredz zaudējumu piedziņu, ja ar nelikumīgu rīcību zaudējumus nodarījusi amatpersona vai darbinieks. Tādējādi šobrīd spēkā esošais regulējums atļauj Valsts kontroles padomei izdot administratīvo aktu pret šīm personām.

Tomēr Valsts kontroles praksē ir gadījumi, kuros nelikumīga rīcība un ar to saistītie zaudējumi publiskas personas finanšu līdzekļiem un mantai ir radušies tādu personu darbības rezultātā, kuras ar revidējamo vienību nav saistītas civildienesta vai darba tiesiskajās attiecībās, bet gan darbojas, pamatojoties uz citiem līgumiem – piemēram, uzņēmuma līgumu.⁶⁷ Lai arī šīs personas pēc būtības piedalās publisku līdzekļu izmantošanā vai pārvaldībā, šobrīd spēkā esošais regulējums neparedz Valsts kontrolei iespēju vērsties pret tām, pat ja revīzijā konstatēta nelikumīga rīcība.

Lai nodrošinātu vienlīdzīgu atbildības piemērošanu visiem subjektiem, kuru rīcība ietekmē publiskos līdzekļus, un lai izslēgtu iespēju izvairīties no atbildības, nepieciešams paplašināt Valsts kontroles likumā un Izšķērdēšanas novēršanas likumā ietvertu subjektu loku. Tas ļautu Valsts kontrolei vērsties arī pret fiziskām vai juridiskām personām, kas līgumattiecībās ar revidējamo vienību veikušas nelikumīgas darbības, kuru rezultātā nodarīti zaudējumi publiskajai personai. Šāda pieeja saskanētu ar Izšķērdēšanas novēršanas likuma mērķi – nodrošināt efektīvu

⁶⁷ Skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr. Nr. 2.4.1-54/2024 ziņojumu “Ostu attīstības fonds: atbalsts ostām vai ierēdņiem?”. Pieejams: <https://shorturl.at/LBG00>

publisko finanšu un mantas aizsardzību un atbildības iestāšanos par nelikumīgu rīcību.

5.5. Zaudējumu apmēra noteikšana aplēses veidā

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likumu, paredzot, ka gadījumos, kad precīzs zaudējuma apmērs nav objektīvi nosakāms, Valsts kontrole ir tiesīga, saprātīgi ievērojot vispārējo pieredzi un konkrētā gadījuma faktiskos un tiesiskos apstākļus, novērtēt zaudējumu kopumā vai atsevišķas tā sastāvdaļas.

Pamatojums:

Mantiskā kaitējuma gadījumā viens no būtiskākajiem tiesību piemērotāja uzdevumiem ir kaitējuma un piedzenamo zaudējumu apmēra novērtēšana un noteikšana, kas noteic civiltiesiskās atbildības apmēru.⁶⁸ Precīza zaudējuma apmēra noteikšana praksē nereti prasa ievērojamus administratīvos resursus un var būt sarežģīta vai pat neiespējama bez neatkarīgu ekspertu piesaistes. Atsevišķos gadījumos precīzu zaudējuma apmēru pat nav iespējams noteikt, jo, piemēram, trūkst pilnīgas dokumentācijas vai noteikta veida informācija vairs nav iegūstama.

Likumprojekta par Grozījumiem anotācijā⁶⁹ norādīts, ka Valsts kontrole var pieņemt lēmumu par zaudējumu piedziņu “vismaz kādā daļā”. Tomēr spēkā esošajā tiesiskajā regulējumā šāda iespēja nav skaidri un tieši nostiprināta, radot nenoteiktību attiecībā uz Valsts kontroles rīcības brīvību situācijās, kad precīza zaudējuma apmēra noteikšana nav iespējama. Turklāt zaudējumu piedziņas kontekstā ir jāņem vērā, ka Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturtajā daļā noteikts atbildības apmēra ierobežojums: ja zaudējumi nodarīti aiz rupjas neuzmanības, tos atlīdzina ne vairāk kā attiecīgās amatpersonas vai darbinieka viena gada mēnešalgas apmērā, ņemot vērā pārkāpuma izdarīšanas gadā aprēķināto vidējo mēnešalgu pēc nodokļu nomaksas.

Šāda problēma nav unikāla tikai Valsts kontrolei. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 12. panta ceturtajā daļā šis jautājums jau ir normatīvi atrisināts, paredzot: ja nav iespējams noteikt precīzu zaudējuma apmēru, iestāde vai tiesa novērtē zaudējumu kopumā vai atsevišķas tā sastāvdaļas. Novērtējot zaudējumu, iestāde vai tiesa saprātīgi ievēro vispārējo pieredzi un konkrētā gadījuma apstākļus.

⁶⁸ Kubilis J. “Latvijas deliktu tiesību modernizācijas galvenie virzieni”. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2016, 108.–109. lpp. Pieejams: <https://shorturl.at/Vsc1l>

⁶⁹ Grozījumu Valsts kontroles likumā (2019. gada 20. jūnija likums, kas stāties spēkā 2019. gada 1. augustā) sākotnējā likumprojekta redakcija un anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/uNK0a>, 18.–19. lpp.

Nemot vērā minēto, līdzvērtīga pieeja būtu nostiprināma arī Valsts kontroles likumā, paredzot skaidru normu, kas deleģē Valsts kontrolei tiesības veikt zaudējumu aplēsi tajos gadījumos, kad nav iespējams objektīvi noteikt precīzu zaudējumu apmēru. Tas ļautu nodrošināt racionālu un konsekventu pieeju publisko līdzekļu aizsardzībai un būtu saskaņots ar spēkā esošo atbildību reglamentējošo regulējumu.

5.6. Administratīvā līguma noslēgšanas iespējas skaidra nostiprināšana

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likumu, nepārprotami paredzot Valsts kontroles tiesības noslēgt administratīvo līgumu par zaudējumu atlīdzināšanu, lai efektīvāk noregulētu strīdīgas vai pierādīšanas ziņā sarežģītas tiesiskās attiecības.

Pamatojums:

Valsts kontroles likuma 75. pants paredz četrus lēmumu veidus: (1) atlikt zaudējumu piedziņu, (2) atlikt jautājuma izskatīšanu, (3) nepiedzīt zaudējumus un (4) piedzīt zaudējumus ar administratīvo aktu.

Valsts kontroles likumā gan nav tiešas atsauces uz Valsts kontroles tiesībām noslēgt administratīvo līgumu ar amatpersonu vai darbinieku, lai noregulētu zaudējumu atlīdzināšanas jautājumu. Šādas tiesības vispārīgā kārtībā izriet no Administratīvā procesa likuma 80.¹ panta un Valsts pārvaldes iekārtas likuma 79.–80. panta. Saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma noteikumiem administratīvo līgumu slēdz, lai izbeigtu tiesisku strīdu, it īpaši tiesas procesu, vai ja piemērojamās tiesību normas piešķir iestādei rīcības brīvību attiecībā uz administratīvā akta izdošanu, tā saturu vai faktisko rīcību.

Administratīvā līguma mērķis ir nodrošināt iestādes funkciju efektīvu izpildi. Tas ir instruments, ko iestāde var izmantot, lai ātrāk panāktu likumā noteikto mērķi, netērējot valsts resursus ilgstošiem strīdiem. Līdz ar to iestādei, izvērtējot iespēju slēgt administratīvo līgumu, vienmēr ir jāizvērtē arī strīda turpināšanas lietderība un izmaksas.⁷⁰

Prakse rāda, ka administratīvā līguma noslēgšanas iespēja bieži tiek skaidri nostiprināta nozaru likumos, lai iedrošinātu tās izmantošanu un novērstu šaubas par kompetenci (piemēram, Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 25. panta astotā daļa, Konkurences likuma 21.³ pants, likuma “Par nodokļiem un nodevām” 41. pants). Tādēļ arī Valsts kontroles likuma 75. pantā būtu lietderīgi tieši noteikt tiesības slēgt administratīvo līgumu par zaudējumu atlīdzināšanu.

⁷⁰ Sal. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2008. gada 25. septembra spriedumu lietā Nr. SKC-502/2008. Pieejams: <https://shorturl.at/fo5r2>

Šādas iespējas skaidra paredzēšana likumā definētu visus iespējamus tiesiskos risinājumus zaudējumu piedziņas procesos un ļautu elastīgi risināt netipiskas situācijas, kas likumā nav tieši noregulētas vai ir atkarīgas tikai no pierādījumu vērtēšanas, līdz ar to piemērojamās tiesību normas interpretācija un piemērošana konkrētajam gadījumam ir strīdīga.⁷¹ Tā tiktu veicināta valsts resursu taupīgu izmantošana – samazinot tiesāšanās izmaksas un sekmējot pušu vienošanos par faktiskajiem apstākļiem un piemērojamajām tiesību normām.

5.7. Likumu saskaņošana par zaudējumu atlīdzināšanas apmēru

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likumu, lai nodrošinātu tā saskaņotību ar Izšķērdēšanas novēršanas likuma normām attiecībā uz atlīdzināmo zaudējumu apmēra ierobežojumiem.

Pamatojums:

Valsts kontroles likuma 75. panta ceturrtā punkta formulējums, saskaņā ar kuru Valsts kontroles padome pieņem lēmumu par zaudējumu atlīdzināšanu “tagadējās mantas samazinājuma apmērā”, pašreizējā redakcijā var radīt priekšstatu, ka Valsts kontrolei ir pienākums pieprasīt pilnu zaudējumu atlīdzību.

Šāda interpretācija nonāk pretrunā ar Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturto un sesto daļu, kas skaidri ierobežo atlīdzināmo zaudējumu apmēru noteiktās situācijās. Proti, ja zaudējumi nodarīti aiz rupjas neuzmanības, tos atlīdzina ne vairāk kā attiecīgās amatpersonas vai darbinieka viena gada mēnešalgas apmērā, ņemot vērā pārkāpuma izdarīšanas gadā aprēķināto vidējo mēneš algu pēc nodokļu nomaksas. Amatspersona vai darbinieks atlīdzina zaudējumus tādā apmērā, kādu varēja saprātīgi paredzēt prettiesiskās rīcības laikā kā šīs rīcības sagaidāmās sekas, ja vien rīcība nav notikusi ļauna nolūka dēļ.

Lai novērstu interpretācijas neskaidrības un tiesību normu kolīziju starp Valsts kontroles likumu un Izšķērdēšanas novēršanas likumu, nepieciešams Valsts kontroles likumā skaidri norādīt, ka lēmums par zaudējumu piedziņu pieņemams, ievērojot Izšķērdēšanas novēršanas likumā noteiktos apmēra ierobežojumus. Šāda pieeja veicinātu vienveidīgu normu piemērošanu praksē.

⁷¹ Tieslietu ministrijas vadlīnijas “Administratīvo līgumu slēgšana”, 2016. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/media/7199/download>

5.8. Apgrieztā pierādīšanas pienākuma ieviešana Valsts kontroles procesā

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likumu, paredzot apgriezto pierādīšanas pienākumu attiecībā uz amatpersonu vai darbinieku atbildību par revīzijā konstatētas nelikumīgas rīcības rezultātā nodarītajiem zaudējumiem.

Pamatojums:

Pašreizējā tiesiskā kārtība praksē bieži rada nesamērīgu pierādīšanas slogu Valsts kontrolei, kurai retrospektīvi jāapzina un jāpierāda konkrētas amatpersonas vai darbinieka vainas pakāpe, kā arī cēloņsakarība starp to rīcību un publiskajai personai nodarītajiem zaudējumiem. Šis slogs ir īpaši liels, ja revidējamā vienība nesadarbojas vai ja starp rīcības izdarīšanas brīdi un revīzijas uzsākšanu ir pagājis ilgs laika posms.

Piemēram, vienā no lietām revidējamā vienība paskaidroja Valsts kontrolei: “Ievērojot to, ka *A personai* izmaksājamās atlīdzības aprēķināšanas gadījums bija netipisks un līdz šim iestādes praksē nebijis, tam tika pievērsta pastiprināta uzmanība. Saistībā ar to starp *iestādes* nodarbinātajiem notika mutiskas apspriedes. Tajās tika pārrunāta vienota izpratne par atlīdzības aprēķināšanu *A personai* attiecīgajā gadījumā, ievērojot normatīvo aktu regulējumu un iestādes iekšējo praksi atlīdzības aprēķināšanā. Apspriedes norisinājās ikdienas darba procesa ietvaros un netika protokolētas, proti, tām nav dokumentālu pierādījumu (piemēram, sanāksmju protokolu vai e-pastu). Ievērojot minēto, nav iespējams precīzi norādīt šo apspriežu dalībniekus vai detalizēti izklāstīt to saturu.”

Skaidrojums ir iekšēji pretrunīgs un nav ticams, jo nav loģiski, ka iestādes pārstāvji spēj atcerēties lietas virzību un būtiskos soļus, taču nespēj noteikt apspriežu dalībniekus vai atcerēties apspriežu saturu. Turklāt šāda pozīcija ir pretrunā iestādes pienākumam nodrošināt lēmumu pieņemšanas procesa dokumentēšanu, uzskaiti un pieejamību saskaņā ar normatīvajiem aktiem un labas pārvaldības principiem. Šādos gadījumos Valsts kontrolei objektīvi tiek apgrūtināta faktisko apstākļu rekonstruēšana, pierādījumu iegūšana un atbildības individualizēšana un tas palielina tiesvedības un noilguma riskus. Vienlaikus visprecīzākā informācija par faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, kādos attiecīgā rīcība veikta, parasti ir tieši attiecīgās amatpersonas vai darbinieka rīcībā.

Valsts kontroles likuma 49. un 66.–67.¹ pants nosaka Valsts kontroles tiesības pieprasīt visu informāciju un paskaidrojumus, kas nepieciešami revīzijas veikšanai. Arī likuma 73. pantā noteikts, ka revidējamai vienībai un jebkurai personai ir pienākums sniegt Valsts kontrolei tās pieprasīto informāciju. Par informācijas nesniegšanu, informācijas nepienācīgu sniegšanu vai nepatiesas informācijas sniegšanu ir paredzēta administratīvā atbildība Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā

3. panta pirmajā daļā. Atkarībā no pārkāpuma smaguma var tikt piemērots brīdinājums vai naudas sods: fiziskajai personai – līdz 140 naudas soda vienībām, juridiskajai personai – no 14 līdz 1800 naudas soda vienībām. Tomēr administratīvā pārkāpuma procesa ierosināšana nav uzskatāma par efektīvāko mehānismu. Šāda procesa uzsākšana nozīmē atsevišķa, paralēla procesa ierosināšanu, kura ilgums ir grūti prognozējams un kas var būtiski ieilgt, tādējādi radot riskus zaudējumu piedziņas procesa savlaicīgai un sekmīgai norisei. Tādēļ administratīvā pārkāpuma process šajā kontekstā drīzāk ir uzskatāms par papildinošu instrumentu, bet tas nevar kalpot par primāro mehānismu pierādījumu nodrošināšanai zaudējumu piedziņas procesā.

Lai nodrošinātu taisnīgu pierādījumu sadalījumu, Valsts kontroles likumā būtu paredzama apgrieztā pierādīšanas pienākuma ieviešana. Tas ļautu līdzsvarot pierādīšanas nastu starp Valsts kontroli un amatpersonu vai darbinieku, veicinot ne tikai lietderīgāku resursu izmantošanu, bet arī paaugstinot publiskā sektora pārvaldības kvalitāti un atbildības kultūru. Tas rosinātu amatpersonas rīkoties apzinīgāk un rūpīgāk, zinot, ka viņām būs pienākums pamatot savu rīcību gadījumos, kad tiek konstatēta nelikumīga rīcība un zaudējumi.

Civillikums neparedz vispārēju vainas (neuzmanības) prezumpciju. Pierādīšanas pienākums ir uz prasītāja pleciem, izņemot, kur likums noteiktos gadījumos paredz vainas (neuzmanības) prezumpciju vai arī stingrās atbildības modeli,⁷² kur vainas (neuzmanības) analīzei nav juridiskas nozīmes.⁷³

Apgrieztais pierādīšanas pienākums ir noteikts, piemēram, Komerclikuma 169. pantā. Publisko līdzekļu pārvaldītājiem jābūt gataviem pamatot savu rīcību tikpat pārliecinoši, kā to jau ilgstoši pieprasa likums privāttiesību attiecībās. Valdes locekļa atbildības institūts balstās uz prezumpciju – ja valdes loceklis nodarījis sabiedrībai zaudējumus, viņš nav rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks. Komerclikuma 169. pants nosaka valdes locekļa vainas prezumpciju, vienlaikus paredzot iespēju pierādīt, ka viņš konkrētajā gadījumā nav vainojams.⁷⁴

Tāpat tas ir noteikts Koncernu likumā, proti, minētā likuma 27. panta otrā daļā noteic: ja valdošā uzņēmuma likumiskie pārstāvji pārkāpj šā panta pirmajā daļā noteikto pienākumu, viņiem kā kopparādniekiem ir pienākums atlīdzināt atkarīgajai sabiedrībai radušos zaudējumus. Ja ir strīds par to, vai norādījumi doti ar kārtīga un apzinīga vadītāja rūpību, pierādīšanas pienākums ir valdošā uzņēmuma izpildinstitūcijas locekļiem.⁷⁵

⁷² Skatīt Kārklīšs J. Stingrās atbildības izslēdzošie apstākļi. “Ārvalsts investīcijas: kad tiesības mijiedarbojas”. Latvijas Universitātes 74. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016, 122. lpp.

⁷³ Brants J. Pierādīšanas nasta atbildības par vainojamu rīcību piemērošanā. “Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos”. Latvijas Universitātes 79. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021, 166. lpp.

⁷⁴ Novicāne E. “Valdes locekļa atbildība par kapitālsabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem”. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2020, 177.–178. lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/53276>

⁷⁵ Brants E. “Vainas un tās pakāpju nozīme civiltiesiskās atbildības kontekstā”. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2022, 50. lpp. Pieejams: <https://shorturl.at/3wZga>

Apgrieztais pierādīšanas pienākums loģiski pārdala pierādīšanas nastu tam, kam ir labākas iespējas to izdarīt – amatpersonai vai darbiniekam, kas pats ir rīkojies. Tāpēc šāda regulējuma ieviešana stiprinātu tiesisko noteiktību un taisnīgumu, samazinātu pierādījumu vākšanas sarežģītību, mazinātu administratīvo slogu.

5.9. Vadlīniju izstrāde vainas pakāpju noteikšanai

Ieteikums:

Valsts kancelejai kā iestādei, kas izstrādā un koordinē valsts civildienesta attīstības politiku, izstrādāt metodiskās vadlīnijas, kas sniedz skaidrojumu par Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta piektajā daļā minēto apstākļu interpretāciju, kā arī nosaka piemērošanas kritērijus un robežas attiecībā uz vainas pakāpju – īpaši rupjas neuzmanības – noteikšanu valsts pārvaldē.

Pamatojums:

Civillikums paredz divas vainas pakāpes – ļaunu nolūku un neuzmanību; savukārt neuzmanība var būt rupja vai viegla. Saskaņā ar Civillikuma 1645. panta otro daļu zaudējumu atlīdzības un citu civiltiesisku seku ziņā rupja neuzmanība pilnībā pielīdzināma ļaunam nolūkam.⁷⁶ Tomēr Valsts pārvaldes iekārtas likums⁷⁷ nosaka, ka iestādei ir pienākums prasīt zaudējumu atlīdzināšanu no amatpersonas,⁷⁸ ja tā, pildot amata pienākumus, nodarījusi zaudējumus ar nodomu vai rupjas neuzmanības dēļ.

Gan Valsts kontroles praksē, gan revidējamajās vienībās pastāv būtiskas grūtības juridiski precīzi un vienveidīgi noteikt amatpersonu vai darbinieku vainas pakāpi. Īpašas problēmas sagādā vieglas vai rupjas neuzmanības kvalifikācija, kas ir civiltiesiskās atbildības piemērošanas priekšnoteikums. Revidējamajās vienībās, reaģējot uz Valsts kontroles konstatējumiem, bieži atsaucas uz vieglas neuzmanības esību, kas saskaņā ar tiesisko regulējumu izslēdz civiltiesisko atbildību.

Neuzmanība ir viens no centrālajiem jēdzieniem, kas nošķir darbību, par kuras sekām iestājas civiltiesiskā atbildība, no darbībām, par kurām tiesisku seku nav. Tas, vai kādam var pārņemt neuzmanību, ir atkarīgs no daudziem apstākļiem. Te rodas nozīmīgs jautājums, kādi kritēriji jāizmanto, lai noteiktu, kad persona rīkojas neuzmanīgi un tātad neatbildīgi. Neuzmanība ir personas darbības novērtējuma

⁷⁶ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-108/2017 7.3. punkts. Pieejams: <https://shorturl.at/fo5r2>

⁷⁷ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 90. pants. Vienlaikus likuma 71. pants paredz, ka amatpersona likumā noteiktajos gadījumos par pārvaldes lēmumu ir atbildīga civiltiesiski, krimināltiesiski, administratīvi, bet normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos – arī disciplināri.

⁷⁸ Valsts pārvaldes iekārtas likuma izpratnē amatpersona ir fiziskā persona, kura vispārīgi vai konkrētajā gadījumā ir pilnvarota pieņemt vai sagatavot pārvaldes lēmumu, saskaņā ar šī likuma 1. panta 8. punktu.

mēraukla (faktoloģiska kategorija), kas noteiktos gadījumos dod pamatu secināt, ka persona rīkojusies vainojami (juridiska kategorija). Civillikumā nav neuzmanības definīcijas, bet gan ir norāde uz krietna un rūpīga saimnieka kritēriju (1646. pants). Tātad jēdziens “krietns un rūpīgs saimnieks” ir ģenerālklausula, kas katrā konkrētā gadījumā tiesību normu piemērotājam jāpiepilda ar saturu. Šis jēdziens var mainīties atkarībā no laika, vietas un individuālajiem apstākļiem, kura izvērtēšana prasa lielu piesardzību.⁷⁹

Lai gan Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta piektajā daļā sniegts uzskaitījums ar apstākļiem, kuros rupja neuzmanība nav konstatējama, tajā vienlaikus ietvertas arī ģenerālklausulas, piemēram, “juridiski neadekvāts viedoklis” vai “nepamatota paļaušanās uz citu amatpersonu”, kuru interpretācija praksē ir neskaidra un atkarīga no vērtējumiem. Turklāt tiesību normas redakcijā nav skaidri noteikts, vai šāds uzskaitījums ir izsmeļošs vai tikai ilustratīvs un tas rada tiesisko nenoteiktību un nevienlīdzīgu piemērošanas praksi dažādās iestādēs.

Nemot vērā šos apstākļus, piemērotāks risinājums būtu skaidrojošu, uz praksi balstītu vadlīniju izstrāde, kas nodrošinātu vienotu, prognozējamu un tiesiski pamatotu vainas pakāpju izvērtējumu visā valsts pārvaldē. Šādas vadlīnijas būtu būtisks atbalsta instruments gan Valsts kontroles darbā, gan iestādēm, kuras veic iekšējās pārbaudes un pieņem lēmumus par amatpersonu atbildību.

5.10. Rupjas neuzmanības apstākļu precizēšana

Ieteikums:

Grozīt Izšķērdēšanas novēršanas likumu, precizējot saistošu norādījumu izņēmumu, lai tas neattiektos uz situācijām, kad rīkojuma prettiesiskums ir acīmredzams vai personai to bija jāapzinās.

Pamatojums:

Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta piektās daļas 2. punkts paredz, ka par rupju neuzmanību nav uzskatāma rīcība, kas veikta, izpildot saistošus norādījumus (iekšēju normatīvu aktu, augstākas iestādes vai amatpersonas rīkojumu). Salīdzinājumā Krimināllikuma 34. panta pirmajā daļā noteikts, ka noziedzīgas pavēles vai rīkojuma izpildīšana izpildītāju attaisno tikai tad, ja persona nav apzinājusies pavēles (rīkojuma) noziedzīgo raksturu un tas nebija acīmredzams.

Praksē minēto tiesību normu vajadzētu interpretēt kopsakarā ar tiesiskuma principu, proti, par “saistošiem norādījumiem” uzskatāmi vienīgi tiesiski un

⁷⁹ Kārklīšs J. Neuzmanības jēdziens saistību tiesībās. “Latvijas Republikas Satversmei – 95”. Latvijas Universitātes 75. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 43.–53. lpp.

kompetentas amatpersonas izdoti rīkojumi, savukārt acīmredzami prettiesiska rīkojuma izpilde nevar kalpot par attaisnojumu civiltiesiskās atbildības izvairīšanai.

Tomēr lielāku tiesisko noteiktību nodrošinātu skaidrs acīmredzama prettiesiskuma izņēmums Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta piektās daļas 2. punktā, kā arī pienākums amatpersonai rīkoties šaubu gadījumā.

Novērtējot, vai personai “bija jāapzinās” rīkojuma prettiesiskums, ņemami vērā tādi kritēriji kā ieņemtais amats, pieredze un piekļuve juridiskajam atbalstam; iepriekšēji brīdinājumi, revīzijas konstatējumi vai iekšējās kontroles atzinumi; rīkojuma skaidrība un steidzamība, kā arī iespēja pieprasīt rakstisku apstiprinājumu.

Šāds precizējums paaugstinātu kopējo tiesiskuma līmeni. Proti, tas uzliktu pienākumu nekavējoties pieprasīt precizējumu vai rakstisku apstiprinājumu, ja pastāv pamatotas šaubas par norādījuma tiesiskumu, un atteikties izpildīt norādījumu, ja prettiesiskums ir acīmredzams, par to nekavējoties informējot augstāku amatpersonu vai iekšējās kontroles struktūrvienību. Šāds atteikums pats par sevi nebūtu uzskatāms par disciplināru pārkāpumu. Rezultātā pieaugtu tiesiskā noteiktība un atbildība, kā arī stiprināta acīmredzami prettiesisku rīkojumu izpildes prevencija un uzlabota iekšējā kontrole.

5.11. Noilguma termiņa atskaides brīža saskaņošana

Ieteikums:

Grozīt Izšķērdēšanas novēršanas likumu, paredzot, ka noilguma termiņš zaudējumu atlīdzināšanas prasībai sākas no dienas, kad prasījums ir nodibināts, t. i., no dienas, kad konstatēti visi faktiskie un tiesiskie apstākļi, kas ļauj celt prasību par zaudējumu atlīdzināšanu.

Pamatojums:

Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta trešā daļa paredz, ka zaudējumu atlīdzināšanas prasījums nav ceļams, ja no pārkāpuma izdarīšanas dienas ir pagājuši vairāk nekā četri gadi. Tomēr noilguma tecējuma sākuma brīdis ne vienmēr ir saistīts ar pārkāpuma izdarīšanas brīdi.⁸⁰

Saskaņā ar Civillikuma 1896. pantu noilgums sākas ar to dienu, kurā prasījums ir tā nodibināts, ka pret parādnieku, kas nav izpildījis savu pienākumu, nekavējoties var celt prasību. No tā izriet, ka noilguma termiņa sākums nav automātiski piesaistāms pārkāpuma izdarīšanas dienai, bet gan dienai, kad ir konstatēti faktiskie un tiesiskie apstākļi, kas rada tiesības celt prasību. Šo pieeju tiesību doktrīnā apzīmē ar *actio nata* principu (t. i., prasījums nezaudē spēku, pirms tas ir dzimis), kas nodrošina, ka prasību noilgums sākas tikai tad, kad tiesību aizskārums ir pietiekami konstatēts un tiesību īpašnieks reāli var vērsties tiesā.

⁸⁰ Torgāns K. “Saistību tiesības”. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 250. lpp.

Praksē faktiskās un tiesiskās situācijas izvērtēšana var būt laikietilpīga un sarežģīta. Bieži vien pārkāpumi tiek konstatēti ar būtisku laika nobīdi, piemēram, Valsts kontroles revīzijas rezultātā. Ja noilguma termiņu skaita no pārkāpuma izdarīšanas brīža, tas var izslēgt iespēju vispār piedzīt zaudējumus, lai gan to piedziņas tiesība tiesiski un praktiski ir nodibināma tikai vēlāk.

Līdz ar to pastāv būtiska atšķirība starp Izšķērdēšanas novēršanas likumu un Civillikumu. Prasības noilgumam būtu jāsākas no tā brīža, kad prasība kļūst tiesiski izpildāma, nevis no nelikumīgas rīcības izdarīšanas dienas.

5.12. Noilguma apturēšana arī jautājuma izskatīšanas atlikšanas gadījumā

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likumu, paredzot, ka noilguma termiņš zaudējumu piedziņai tiek apturēts arī gadījumos, kad Valsts kontroles padome pieņem lēmumu atlikt jautājuma izskatīšanu līdz revidējamā vienība veiks normatīvajos aktos noteiktās darbības, lai pati veiktu zaudējumu piedziņu vai panāktu vienošanos par to labprātīgu atlīdzināšanu.

Pamatojums:

Saskaņā ar Valsts kontroles likuma 75. panta 1. punktu un 76. pantu noilguma termiņš tiek apturēts, ja jautājums par atbildību tiek izskatīts disciplinārlietā, administratīvā pārkāpuma procesā vai kriminālprocesā. Tomēr līdzvērtīgs risinājums noilguma ziņā netiek paredzēts situācijās, kad Valsts kontroles padome saskaņā ar 75. panta 2. punktu pieņem lēmumu atlikt jautājuma izskatīšanu ar mērķi ļaut revidējamajai vienībai pašai veikt zaudējumu piedziņu vai panāktu vienošanos par to labprātīgu atlīdzināšanu.

Esošais tiesiskais regulējums rada risku, ka noilgums var iestāties laikā, kamēr iestāde pēc Valsts kontroles lēmuma mēģina risināt jautājumu. Labprātīgas zaudējumu atlīdzināšanas veicināšanai ir jābūt tiesiskajai prioritātei, un tiesiskais regulējums nedrīkst radīt situācijas, kur šādas pieejas izmantošana apdraud zaudējumu piedziņu kopumā. Zaudējumu piedziņā ir jāveicina tas, ka rezultāts tiek sasniegts bez formāliem piespiedu mehānismiem. Valsts kontroles likuma mērķis tiek sasniegts, ja tiek atjaunots iepriekšējais stāvoklis, kāds bijis pirms kaitīgo seku iestāšanās. Taču labprātīga kaitīgo seku novēršana un iepriekšējā stāvokļa atjaunošana neizslēdz un neierobežo personas prasījuma tiesības par zaudējumu atlīdzināšanu pilnā apmērā.⁸¹ Līdz ar to būtu tiesiski jānostiprina, ka noilguma termiņš tiek apturēts arī tajos gadījumos, kad Valsts kontrole ir devusi iespēju

⁸¹ Kubilis J. "Latvijas deliktu tiesību modernizācijas galvenie virzieni". Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2016, 109. lpp. Pieejams: <https://shorturl.at/Vsc1l>

revidējamajai vienībai brīvprātīgi atlīdzināt zaudējumus vai panākt vienošanos, jo arī šāda pieeja kalpo tam pašam mērķim – radīto zaudējumu atgūšanai.

Šī ieteikuma ieviešana ir cieši saistīta un saskaņojama ar šā ziņojuma 4.1. ieteikuma īstenošanu.

5.13. Termiņu atskaites brīžu saskaņošana informācijas sniegšanai par atbildības izvērtējumu

Ieteikums:

Grozīt Izšķērdēšanas novēršanas likumu un Valsts kontroles likumu, saskaņojot termiņus un atsaucis uz Valsts kontroles lēmumiem, lai nodrošinātu vienotu pieeju informācijas sniegšanai par amatpersonu un darbinieku atbildības izvērtējumu pēc revīzijas rezultātiem.

Pamatojums:

Pašreizējais tiesiskais regulējums paredz atšķirīgus sešu mēnešu termiņu atskaites brīžus atbilstoši diviem dažādiem likumiem – Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta otrajai daļai un Valsts kontroles likuma 72. pantam.

Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta otrā daļa paredz, ka revidējamā vienība sešu mēnešu laikā pēc tam, kad stājies spēkā Valsts kontroles lēmums par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu, informē Valsts kontroli par amatpersonu un darbinieku atbildības izvērtējumu. Savukārt Valsts kontroles likuma 72. pants nosaka, ka sešu mēnešu laikā pēc tam, kad saņemts Valsts kontroles padomes lēmums par nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas uzsākšanu, informē Valsts kontroli par atbildības izvērtējumu.

Nemot vērā, ka praksē abi brīži – lēmums par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu un lēmums par nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas uzsākšanu – var būt ar ievērojamu laika atstarpi, tas rada augstu risku strīdam par termiņa ievērošanu, īpaši, tuvojoties zaudējumu piedziņas noilguma termiņam.

No procesuālās un tiesību piemērošanas perspektīvas objektīvāks un juridiski konsekventāks termiņa sākuma brīdis ir diena, kad Valsts kontrole pieņem lēmumu par zaudējumu atlīdzināšanas procesa uzsākšanu. Tieši šis lēmums formāli uzsāk tiesiskās atbildības izvērtēšanas un zaudējumu piedziņas procesu.

Vienlaikus, ja likumā tiek iestrādāti šā ziņojuma 4.1. un 4.2. punkta ieteikumi, atbilstošāks būtu datums, kad stājas spēkā Valsts kontroles lēmums par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu, jo šajā gadījumā tieši ar šo aktu tiktu nodibināts tiesisks pamats izvērtēt amatpersonu vai darbinieku atbildību.

5.14. Minimālās zaudējuma summas noteikšana Valsts kontroles likumā

Ieteikums:

Grozīt Valsts kontroles likumu, paredzot, ka Valsts kontroles padomei ir pienākums pieņemt lēmumu par zaudējumu piedziņas procesa uzsākšanu, ja konstatētais zaudējumu apmērs pārsniedz normatīvajos aktos noteiktu minimālo sliekšni; vienlaikus paredzot Valsts kontroles padomes tiesības, pamatojoties uz motivētu lēmumu, uzsākt zaudējumu piedziņas procesu arī tad, ja zaudējumu apmērs ir mazāks par noteikto sliekšni, ja to prasa sabiedrības interešu aizsardzība vai citi būtiski apstākļi.

Pamatojums:

Valsts kontroles zaudējumu atlīdzināšanas mehānisms ir saistīts ar būtiskiem administratīviem un juridiskiem resursiem – izmeklēšanu, pierādījumu vākšanu, tiesisko un faktisko apstākļu analīzi, lēmumu sagatavošanu un pieņemšanu, administratīvā akta izdošanu un iespējamu tiesvedību. Ja nodarīto zaudējumu apmērs ir neliels un nesasniedz saprātīgu robežu, tad procedūras izmaksas nereti pārsniedz atgūstamo summu.

Pašreizējā tiesiskajā regulējumā nav skaidri noteikta norma, kas ļautu Valsts kontrolei pieņemt lēmumu neuzsākt zaudējumu piedziņas procedūru, ja zaudējuma apmērs ir neliels un tā atgūšana prasītu nesamērīgus administratīvos resursus. Lai arī likumprojekta par Grozījumiem anotācijā⁸² norādīts, ka par katru zaudējumu nav obligāti ierosināma piedziņa, šāda izvērtējuma iespēja nav nostiprināta pašā likuma tekstā, tādējādi radot juridisku nenoteiktību un iespējamu prasību par formālu, bet neefektīvu resursu izlietojumu.

Jau iepriekš Ministru kabinets, pamatojoties uz Valsts kontroles revīzijas⁸³ secinājumiem, ir aicināts izvērtēt iespēju noteikt zaudējumu piedziņas uzsākšanas minimālo sliekšni vai principus, kas nodrošinātu samērīgumu starp ieguldītajiem un atgūstamajiem resursiem. Šāds sliekšnis palīdzētu Valsts kontrolei fokusēties uz nozīmīgākajiem gadījumiem ar būtisku ietekmi uz valsts vai pašvaldības budžetu.

Sliekšņa noteikšana varētu būt sasaistīta ar jau pastāvošām normām citos normatīvajos aktos, piemēram, šāda summa varētu tikt noteikta, par pamatu ņemot būtiskā kaitējuma kritērijus kriminālatbildības piemērošanai par noziedzīgu nodarījumu (tostarp amatnoziegumiem⁸⁴), kura sastāva objektīvo pusi veido pazīme

⁸² Grozījumu Valsts kontroles likumā (2019. gada 20. jūnija likums, kas stājas spēkā 2019. gada 1. augustā) sākotnējā likumprojekta redakcija un anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/uNK0a>, 16., 18. lpp.

⁸³ Skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr.2.4.1-12/2022 ziņojumu “Valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšana”. Pieejams: <https://shorturl.at/zHYyB>

⁸⁴ Piemēram, Krimināllikuma 317. pantā par dienesta pilnvaru pārsniegšanu, 318. pantā par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, 319. pantā par valsts amatpersonas bezdarbību, 325. pantā par valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšanu.

“būtisks kaitējums”,⁸⁵ ņemot vērā arī to, ka Valsts kontrole ziņo tiesībaizsardzības iestādēm par revīzijā konstatēto nelikumīgo rīcību un seko tās izskatīšanas gaitai.⁸⁶

Vienlaikus būtu jānodrošina, ka arī nelielu zaudējumu gadījumos nav tiesiskā vakuuma – šādās situācijās atbildības izvērtēšana un iespējamo zaudējumu atlīdzināšana būtu nododama revidējamās vienības vai tās augstākstāvošās institūcijas kompetencē, ievērojot Valsts kancelejas atbildības izvērtēšanas vadlīnijas⁸⁷ un iestādes vadītāja pienākumu nodrošināt pienācīgu atbildības mehānismu ievērošanu iestādē.

Šāds risinājums būtu samērīgs, efektīvs un atbilstu publisko līdzekļu racionālas un atbildīgas pārvaldības principiem.

5.15. Uzraudzība publiskas personas prasījuma tiesības īstenošanā

Ieteikums:

Noteikt uzraudzības mehānismu, kas paredz, ka gadījumos, kad ir radusies publiskas personas civilprasības tiesība, bet vēl nav iestājušies formālie zaudējumu piedziņas priekšnoteikumi, par prasības tiesības īstenošanu ir atbildīga revidējamā vienība un, ja tāda ir, tās augstākstāvošā iestāde. Ja šo institūciju rīcībā konstatējama bezdarbība, uzraudzības funkcija jāīsteno prokuratūrai.

Pamatojums:

Valsts kontroles revīzijās nereti tiek konstatētas situācijas, kurās revidējamajai vienībai ir radusies civilprasības tiesība, piemēram, par neiekasētiem maksājumiem, līguma pārkāpumiem vai citām mantiska rakstura saistībām, tomēr vēl nav iestājušies visi Civillikuma izpratnē nepieciešamie priekšnoteikumi, lai konstatētu zaudējumu rašanos un piemērotu Valsts kontroles likumā paredzēto zaudējumu piedziņas mehānismu. Taču, ja šādas prasības netiek laikus izmantotas, pastāv būtisks risks, ka publiskas personas intereses netiks aizsargātas un iestāsies noilgums. Tādēļ šādos gadījumos jānosaka uzraudzība.

Gadījumos, kad ir augstākstāvoša iestāde, tai būtu jānodrošina kontrole pār revidējamās vienības rīcību attiecībā uz civilprasības tiesības savlaicīgu un

⁸⁵ Likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23. panta pirmā daļa paredz, ka atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ar kuru radīts būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīts mantisks zaudējums, kas izdариšanas brīdī nav bijis mazāks par desmit minimālo mēnešalgu kopsummu, kā arī ja nodarīts mantisks zaudējums, kas nav bijis mazāks par piecu minimālo mēnešalgu kopsummu, un vienlaikus apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses.

⁸⁶ Saskaņā ar Valsts kontroles likuma 3. panta 4. punktu, 57.¹ pantu; skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr. 2.4.1-50/2024 ziņojumu “Vai Zemkopības ministrija pamatoti veido savu elektroautomobiļu uzlādes staciju tīklu?”. Pieejams: <https://shorturl.at/nVh9a>

⁸⁷ Valsts kancelejas 2016. gadā izstrādāto vadlīniju “Vadlīnijas par valsts pārvaldē nodarbināto atbildības izvērtēšanu” 12., 13. punkts. Pieejamas: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/10406/download>

pienācīgu īstenošanu. Savukārt, ja augstākas iestādes nav vai arī tā nerīkojas – uzraudzība būtu jāīsteno prokuratūrai, ievērojot Prokuratūras likumā noteikto kompetenci pārraudzīt likumības ievērošanu valsts pārvaldē (piemēram, izsakot brīdinājumu vai iesniedzot iesniegumu). Tas var nozīmēt, piemēram, prokurora brīdinājuma izteikšanu vai iesnieguma iesniegšanu (Prokuratūras likuma 18. un 20. pants).

Šāda kārtība nodrošinātu, ka esošās mantiska rakstura tiesības netiek zaudētas pasivitātes vai novēlotas rīcības dēļ.

5.16. Rīcības ar acīmredzami neadekvātām cenām kvalificēšana kā nelikumīgas rīcības forma

Ieteikums:

Grozīt Izšķērdēšanas novēršanas likumu, skaidri nosakot, ka gadījumos, kad revīzijā konstatēts, ka manta atsavināta par acīmredzami pazeminātu cenu vai manta, pakalpojums vai darbs iegādāts par acīmredzami paaugstinātu cenu, šāda rīcība ir uzskatāma par nelikumīgu rīcību.

Pamatojums:

Saskaņā ar Valsts kontroles likuma 70. pantu Valsts kontrole ir tiesīga lemt par zaudējumu atlīdzināšanu gadījumos, kad tās veiktajā revīzijā ir konstatēta nelikumīga rīcība ar publiskas personas finanšu līdzekļiem vai mantu. Šī tiesību norma ir tieši sasaistīta ar Izšķērdēšanas novēršanas likuma 2. pantu, kurā ir definēts pienākuma – rīkoties likumīgi ar publiskās personas finanšu līdzekļiem un mantu – tiesiskais saturs.

Likumprojekta par Grozījumiem anotācijā ir skaidrots, ka zaudējumu piedziņa nav attiecināma uz nelietderīgu rīcību: “Likumprojekts paredz zaudējumu piedziņu tikai nelikumīgas rīcības gadījumā, nevis lietderības jautājumos, kad lēmuma pieņemšanas brīdī vairāki rīcības varianti būtu bijuši adekvāti vai konstatēts tikai risks vai sistēmiski (politikas) trūkumi. Turklāt zaudējumu piedziņas jautājumos nevar uzskatīt, ka gadījumā, ja rīcība ar finanšu līdzekļiem nav bijusi lietderīga un tādēļ ir pārkāpts Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 3. pants, automātiski veidosies prettiesiska rīcība, uz ko attiektos zaudējumu piedziņa.”⁸⁸

Tomēr praksē Valsts kontroles revīzijās tiek konstatēti gadījumi, kad publiskas personas iegādājas mantu vai pakalpojumu par acīmredzami paaugstinātu cenu vai atsavina mantu par acīmredzami pazeminātu cenu.⁸⁹ Saskaņā ar Izšķērdēšanas

⁸⁸ Grozījumu Valsts kontroles likumā (2019. gada 20. jūnija likums, kas stāties spēkā 2019. gada 1. augustā) sākotnējā likumprojekta redakcija un anotācija. Pieejams: <https://shorturl.at/uNK0a>

⁸⁹ Skatīt Valsts kontroles lietderības revīzijas Nr. 2.4.1-36/2023 starpziņojumu “Speciālo lidojumu izmantošana Ministru prezidenta komandējumos”. Pieejams: <https://shorturl.at/u0E97>

novēršanas likuma 7. pantu mantu ir aizliegts atsavināt par acīmredzami pazeminātu cenu un 8. pantu – aizliegts iegādāties īpašumā vai lietošanā mantu vai arī pasūtīt pakalpojumus vai darbus par acīmredzami paaugstinātu cenu.

Šādi gadījumi ir nošķirami no nelietderīgas rīcības, jo situācijās, kad manta, piemēram, tiek iegādāta vai pakalpojums izmantots par acīmredzami paaugstinātu cenu, attiecīgo rīcību nevar uzskatīt par adekvātu un amatpersonas vai darbinieka rīcība acīmredzami neatbilst krietna un rūpīga saimnieka jeb “vidusmēra saprātīgas personas” rīcības standartam.⁹⁰ Šāda rīcība ir tiesiski vērtējams likuma pārkāpums. Situācijās, kad par identisku vai līdzīgu preci tirgū ir objektīvi pieejamas būtiski izdevīgākas alternatīvas un nav pamatota skaidrojuma par izvēlēto darījumu, amatpersonas vai darbinieka rīcība objektīvi var tikt kvalificēta kā nelikumīga.

Tāpēc acīmredzami paaugstinātas vai pazeminātas cenas gadījumi ir uzskatāmi par tiesiski neatļautu rīcību, kas pārkāpj likumā tieši noteiktu aizliegumu un atbilst nelikumīgas rīcības kvalifikācijai ar visām no tā izrietošajām civiltiesiskajām sekām. To nošķiršana balstāma uz objektīvu kritēriju kopumu, kas pierādāms ar tirgus datiem, cenu analīzi un rīcības dokumentāciju.

⁹⁰ Brants E. “Vainas un tās pakāpju nozīme civiltiesiskās atbildības kontekstā”. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2022, 52. lpp. Pieejams: <https://shorturl.at/3wZga>

6. RĪCĪBAS CEĻA KARTE

Valsts kontroles likuma un Izšķērdēšanas novēršanas likuma efektīvas, tiesiski pamatotas un samērīgas piemērošanas nodrošināšanai, kā arī tā tvēruma saskaņošanai ar citiem normatīvajiem aktiem nepieciešams uzsākt strukturētu un mērķtiecīgu diskusiju starp ieinteresētajām pusēm.

Šādas diskusijas mērķis ir izvērtēt 16 būtiskākos priekšlikumus tiesiskā regulējuma pilnveidei. Priekšlikumu saturs aptver vairākas konceptuāli un praktiski nozīmīgas jomas, piemēram, procesuālās kārtības pārskatīšanu, zaudējumu aprēķināšanas un pierādīšanas pienākuma sadalījumu, solidārās un individuālās atbildības piemērošanas principus, kā arī rīcības ar acīmredzami neadekvātām cenām kvalifikāciju. Īpaši nozīmīga ir diskusija par noilguma termiņu piemērošanas kārtību, vainas pakāpju izvērtēšanas kritērijiem un zaudējumu piedziņas minimālā sliekšņa noteikšanu, jo šie aspekti praksē būtiski ietekmē zaudējumu piedziņas iespējas un tiesiskās noteiktības nodrošinājumu.

Šis process īstenojams trīs secīgos posmos:

1. Ziņojuma prezentācija Saeimai (2025. gada nogale)

Ziņojuma izskatīšana Saeimā būs kā atskaites punkts politiskās un sabiedriskās diskusijas uzsākšanai, veicinās kopīgu izpratni par nepieciešamajiem risinājumiem, ļaus apzināt likumdevēja sākotnējo nostāju un noteiks pamatu turpmākai darba kārtībai normatīvā regulējuma precizēšanas un pilnveides procesā.

2. Diskusiju un viedokļu apkopošana (2026. gada sākums)

Valsts kontrole organizē sanāksmi, kurā tiek aicināti piedalīties ministriju pārstāvji, tiesību eksperti, politikas veidotāji, nozares profesionāļi un nevalstisko organizāciju pārstāvji.

Sanāksmes mērķis ir vispusīgi izvērtēt šajā ziņojumā izklāstīto priekšlikumu juridisko pamatotību, iespējamo ietekmi uz institucionālo praksi un to praktisko piemērojamību, lai sekmētu tiesiskā regulējuma saskaņotību un atbilstību labas pārvaldības principiem.

Rezultātā tiktu apkopoti viedokļi par ziņojumā izvirzītajiem priekšlikumiem, kā arī noteikti citi potenciāli risinājumi, kas varētu sekmēt Valsts kontroles kompetences efektīvu īstenošanu un stiprināt sadarbību ar revidējamajām vienībām.

3. Likumprojektu izstrāde un iesniegšana Saeimā (2026. gada vidus)

Pamatojoties uz ziņojumā formulētajiem priekšlikumiem un sanāksmē panāktajiem secinājumiem, Valsts kontrole sadarbībā ar Tieslietu ministriju un Finanšu ministriju, kā arī KNAB sagatavo grozījumu projektus Valsts kontroles

likumā un Izšķērdēšanas novēršanas likumā, kā arī citos normatīvajos aktos, ja tas nepieciešams normatīvā regulējuma saskaņošanai, precizēšanai vai papildināšanai.

Pēc likumprojektu izstrādes un saskaņošanas tie tiek iesniegti Saeimā tālākai virzībai likumdošanas procesā ar mērķi uzlabot publisko līdzekļu pārvaldību, stiprināt atbildības mehānismus un nodrošināt efektīvu un samērīgu regulējumu.

7. NOSLĒGUMA KOPSAVILKUMS

Šis *ex-post* izvērtējums nav tikai retrospektīva analīze – tas piedāvā konkrētus priekšlikumus regulējuma un prakses pilnveidei. Tādējādi tā mērķis ir stiprināt publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas aizsardzību un zaudējumu piedziņu nelikumīgas rīcības gadījumā, nodrošinot tiesiskuma principu un palielinot sabiedrības uzticēšanos valsts pārvaldei.

Valsts kontroles likuma XIV nodaļa ir nozīmīgs instruments publisko finanšu uzraudzības stiprināšanai. Tā piešķir Valsts kontrolei pilnvaras lemt par nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu piedziņu gadījumos, kad attiecīgās institūcijas pašas neveic nepieciešamās darbības. Piecu gadu piemērošanas prakse apliecina, ka šis regulējums kopumā kalpo tā sākotnēji noteiktajam mērķim – veicināt atbildību valsts pārvaldē un uzlabot zaudējumu piedziņas efektivitāti.

Vienlaikus *ex-post* izvērtējums izgaismo vairākas būtiskas nepilnības, kas kavē regulējuma efektīvu piemērošanu. Izaicinājumi galvenokārt saistīti ar tiesību normu savstarpējo nesaskaņotību, atšķirīgu interpretāciju praksē un nepilnīgi izstrādātiem kritērijiem amatpersonu atbildības izvērtēšanā. Ziņojumā izvirzīti 16 priekšlikumi, kas aptver gan procesuālās kārtības pilnveidi (piemēram, subsidiaritātes principa nostiprināšanu, noilguma kārtības precizēšanu), gan materiāltiesiskos aspektus (nelikumīgas rīcības kvalifikāciju, apgrieztā pierādīšanas pienākuma ieviešanu u. c.).

Sabiedrība pamatoti sagaida, ka valsts pārvalde rīkosies ar tai uzticētiem resursiem atbildīgi un efektīvi un ka tiesiskais regulējums būs reāls instruments zaudējumu atgūšanai. Priekšlikumu īstenošana samazinātu zaudējumu nepiedziņas risku, ļautu Valsts kontrolei efektīvāk izmantot tai piešķirtās pilnvaras un nodrošinātu lielāku noteiktību revidējamajām vienībām.

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papildinformācija ⁹¹	Rezultāts
1.	Atbilstības revīzija Nr. 2.4.1-39/2020 “Vai profesionālās darbības ierobežojumi publiskajā sektorā tiek noteikti tiesiski?” RV: Latvijas Universitāte	1	Uzsākts 08.04.2021. 12.05.2022. starplēmums par jautājuma izskatīšanas atlikšanu, jo LU veic darbības zaudējumu atgūšanai – iesniegtas pretprasības civilprocesos, kā arī uzsākts kriminālprocess. Pabeigts 27.05.2024.	Diviem darbiniekiem par laika periodu, uz kuru neattiecas vienošanās (konfidencialitātes atrunās) noteiktais profesionālās darbības ierobežojums, nepamatoti izmaksāti finanšu līdzekļi 19 474,23 <i>euro</i> .	2 pieprasījumi	Atgūti: 29 381,00 <i>euro</i>
2.	Finanšu revīzija Nr. 2.4.1-13/2020 “Par Izglītības un	1	Uzsākts 24.05.2021.	Tehnikumā, neievērojot normatīvajā aktā ⁹² noteikto par piemaksu aprēķināšanas kārtību, iestādes pedagogiem no 01.01.2020. līdz 31.08.2020. atlīdzība noteikta un izmaksāta	2 skaidrojumi	Process turpinās: ir izbeigts kriminālprocess, pēc kā revidējamai vienībai

⁹¹ Šeit netiek ieskaitīti konkrētajās lietās telefoniski sniegtie skaidrojumi, sanāksmes, e-pasta sarakste ar revidējamās vienības pārstāvjiem saistībā ar pārkāpumu būtību un īstenojamo procesu, tā kārtību, papildus nepieciešamās informācijas saturu u. tml. Šajā tabulas ailē uzskaitītie pieprasījumi nozīmē ar Valsts kontroles vēstuli rakstiski pieprasīta papildu informācija (t. sk. dokumenti), kas nepieciešama izvērtēšanai un tālāko lēmumu sagatavošanai, un skaidrojumi nozīmē ar Valsts kontroles vēstuli rakstiski sniegtie skaidrojumi saistībā ar procesā īstenojamo kārtību, sagaidāmo turpmāko revidējamās vienības vai tās augstākas iestādes rīcību, t. sk., norādot uz trūkumiem veiktajos izvērtējumos u. tml. Pieprasījumi un skaidrojumi tiek gatavoti, analizējot no revidējamās vienības saņemtos, bieži apjomīgos izvērtējumus / dienesta pārbaudes komisiju atzinumus.

⁹² Ministru kabineta 05.07.2016. noteikumu Nr. 445 “Pedagogu darba samaksas noteikumi” 11. un 22. punkts.

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papild-informācija ⁹¹	Rezultāts
	zinātnes ministrijas 2020. gada pārskata sagatavošanas pareizību RV: Rīgas Mākslas un mediju tehnikums		22.05.2023. starplēmums par jautājuma izskatīšanas atlikšanu, jo uzsākts kriminālprocess 09.05.2024. Starplēmums	vismaz par 17 389 <i>euro</i> (tajā skaitā darba devēja VSAOI 3376 <i>euro</i>) lielākā apmērā.		jāsniedz informācija Valsts kontrolei par zaudējumu atgūšanu. Izglītības un zinātnes ministrija veic pasākumus zaudējumu atgūšanai.
3.	Atbilstības/lietderības revīzija Nr. 2.4.1-13/2021 “Vai VSIA “Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi” veiktā nekustamā īpašuma Republikas laukumā 2, Rīgā, pārvaldīšana atbilst tiesību aktiem un šī nekustamā īpašuma pārvaldīšana atbilst valsts kā īpašnieces interesēm?”	2	1) Zemkopības ministrijas un tās padotības iestādēm iekasētās nekustamā īpašuma nodokļa par ēku kompensācijas summas, uzsākts 15.11.2021. 2) ZMNĪ nepamatoti piemērotās	1) Neievērojot likumā ⁹³ noteikto, nekustamā īpašuma nodokļa par ēku kompensācija nav attiecināta uz nomniekiem – privātpersonām. Tādējādi nepamatoti no Zemkopības ministrijas resora budžeta līdzekļiem segti tādi izdevumi, kas bija iegūstami no privātpersonām, radot zaudējumus budžetam divus gadus vismaz 15 633 <i>euro</i> gadā. 2) Pretēji normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai atlaides kopumā 4321,59 <i>euro</i> piešķirtas diviem nomniekiem arī gadījumos, kad nomnieka iesniegumā norādītais ieņēmumu samazinājums neatbilda atlaižu piešķiršanas kritērijiem (piešķirta 2393,77 <i>euro</i> atlaide nomas maksai), kā arī gadījumos, kad nomnieks iesniegumā nebija norādījis ieņēmumu samazinājumu konkrētajam mēnesim un faktiski arī	2 pieprasījumi	1) Atgūti: 56 005,06 <i>euro</i> (VK padomes lēmums zaudējumus nepiedzīt, jo pēc procesa uzsākšanas RV veikusi nepieciešamās darbības, t. sk. par periodu ārpus revīzijas apjoma, kā rezultātā tie pilnā apmērā atlīdzināti) 2) Atgūti: 7607,49 <i>euro</i> (VK padomes lēmums zaudējumus nepiedzīt, jo pēc procesa uzsākšanas RV veikusi nepieciešamās darbības, t. sk. par periodu

⁹³ Likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli”⁹³ 1. panta otrās daļas 11. un 15. apakšpunkts.

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papild-informācija ⁹¹	Rezultāts
	RV: VSIA "Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi"		nomas maksas atlaides, uzsākts 15.11.2021. Abi pabeigti 18.10.2022.	neatbilda atlaides saņemšanai ⁹⁴ (piešķirta 1927,82 <i>euro</i> atlaide nomas maksai).		ārpus revīzijas apjoma, kā rezultātā tie pilnā apmērā atlīdzināti)
4.	Finanšu revīzija Nr. 2.4.1-16/2021 "Par Izglītības un zinātnes ministrijas 2021. gada pārskata sagatavošanas pareizību" RV: 1) Aizkraukles Profesionālā vidusskola (<i>stipendijas</i>) 2) Malnavas koledža (<i>stipendijas</i>)	9	<i>Aizkraukles Profesionālā vidusskola</i> 30.05.2022.–04.09.2023. <i>Malnavas koledža</i> 30.05.2022.–30.05.2023. VK padomes lēmums nepiedzīt atlīdzinātajā daļā un atlikt atlikušajā daļā	Aizkraukles Profesionālajā vidusskolā, neievērojot Ministru kabineta noteikumus ⁹⁵ noteiktos minimālās ikmēneša stipendijas piešķiršanas kritērijus, stipendijās izglītojamajiem piešķirti un izmaksāti vismaz 490 <i>euro</i> . Malnavas koledžā, neievērojot Ministru kabineta noteikumus ⁹⁶ noteiktos gadījumus, kad piešķir minimālo ikmēneša stipendiju, izglītojamajiem stipendijās piešķirti un izmaksāti vismaz 960 <i>euro</i> . Rīgas Celtniecības koledžā 158 izglītojamajiem minimālās ikmēneša stipendijas, kopsummā 1580 <i>euro</i> , piešķirtas, neievērojot Ministru kabineta noteikumus ⁹⁷ paredzētos gadījumus, kad piešķir minimālo ikmēneša stipendiju. Rīgas Celtniecības koledžā nodarbinātajiem piemaksas, naudas balvas un prēmijas noteiktas un izmaksātas, par 2179,20	2 skaidrojumi 6 pieprasījumi	4 procesos kopumā atgūti 9132,20 <i>euro</i> (Malnavas koledža, Rīgas Celtniecības koledža, Rīgas Tehniskā koledža, Rīgas Valsts tehnikums). 5 procesos pieņemts VK padomes lēmums zaudējumus nepiedzīt , jo saskaņā ar Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturto un sesto daļu nodarītos zaudējumus atlīdzināt nav pienākums, ja

⁹⁴ Revīzijā Valsts kontrole salīdzināja informāciju par ieņēmumu samazinājumu, kas bija pamatā nomas maksas atlaižu piešķiršanai, ar Valsts ieņēmumu dienesta sniegtajiem datiem par ieņēmumu samazinājumu attiecīgajā laika posmā (Valsts kontrolei adresētā Valsts ieņēmumu dienesta 18.03.2021. vēstule Nr. VID.4.1/8.61.5/35638 "Par revīzijai nepieciešamo informāciju").

⁹⁵ Ministru kabineta 24.08.2004. noteikumu Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" (redakcija, kas spēkā no 01.01.2021.) 22., 22.¹ punkts.

⁹⁶ Ministru kabineta 24.08.2004. noteikumu Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" (redakcija, kas spēkā no 01.01.2021.) 22., 22.¹ punkts.

⁹⁷ Ministru kabineta 24.08.2004. noteikumu Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" (redakcija, kas spēkā no 01.01.2021.) 22. punkts.

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papild- informācija ⁹¹	Rezultāts
	3) Rīgas Celtniecības koledža (stipendijas) 4) Rīgas Celtniecības koledža (atlīdzība) 5) Rīgas Tehniskā koledža (stipendijas) 6) Rīgas Tehniskā koledža (atlīdzība) 7) Rīgas Tirdzniecības profesionālā vidusskola 8) Rīgas Valsts tehnikums 9) Saldus tehnikums		27.11.2023. VK padomes lēmums nepiedzīt atlikušajā daļā Rīgas Celtniecības koledža (stipendijas) 30.05.2022.– 04.09.2023. Rīgas Celtniecības koledža (atlīdzība) 30.05.2022.– 20.02.2023. Rīgas Tehniskā koledža (stipendijas)	euro pārsniedzot Atlīdzības likumā paredzētos ⁹⁸ maksimālos apmērus. Rīgas Tehniskajā koledžā, neievērojot Ministru kabineta noteikumos ⁹⁹ noteiktos minimālās ikmēneša stipendijas piešķiršanas kritērijus, stipendijās izglītojamajiem izmaksāti vismaz 4990 euro. Rīgas Tehniskajā koledžā kopumā septiņos gadījumos darbiniekiem noteikto piemaksu kopsumma 2618 euro pārsniedz Atlīdzības likumā noteikto maksimālo piemaksu apmēru un vienā gadījumā pārsniegts maksimālais naudas balvas apmērs. Rīgas Tirdzniecības profesionālajā vidusskolā, neievērojot Ministru kabineta noteikumos ¹⁰⁰ noteiktos gadījumus, kad piešķir minimālo ikmēneša stipendiju, izglītojamajiem stipendijās piešķirti un izmaksāti vismaz 1230 euro. Rīgas Valsts tehnikumā, neievērojot normatīvajā aktā ¹⁰¹ noteikto, vismaz 10 gadījumos, pārtraucot darba tiesiskās attiecības, kompensētas papildatvaļinājuma dienas vismaz		tie nav nodarīti aiz rupjas neuzmanības vai ļauna nolūka dēļ (papildus norādām, ka tas nemaina revīzijā konstatēto par pārkāpumu un zaudējumu esību; izvērtējuma veikšana par to, vai ir konstatējams kādas personas pienākums atlīdzināt zaudējumus vai nē (jo nav rupja neuzmanība vai ļauns nolūks), ir zaudējumu atlīdzināšanas procesa sastāvdaļa).

⁹⁸ Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma (redakcijā, kas bija spēkā līdz 30.06.2022.) 3. panta ceturtās daļas 5. punkts, 14. panta otrā daļa, 16. panta otrā daļa.

⁹⁹ Ministru kabineta 24.08.2004. noteikumu Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" (redakcija, kas spēkā no 01.01.2021.) 22., 22.¹ punkts.

¹⁰⁰ Ministru kabineta 24.08.2004. noteikumu Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" (redakcija, kas spēkā no 01.01.2021.) 22., 22.¹ punkts.

¹⁰¹ Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 42. panta desmitā, vienpadsmitā daļa.

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papild- informācija ⁹¹	Rezultāts
			30.05.2022.– 04.09.2023. <i>Rīgas Tehniskā koledža (atlīdzība)</i> 30.05.2022.– 03.04.2023. <i>Rīgas Tirdzniecības profesionālā vidusskola</i> 30.05.2022.– 04.09.2023. <i>Rīgas Valsts tehnikums</i> 30.05.2022.– 20.02.2023. <i>Saldus tehnikums</i> 30.05.2022.– 04.09.2023.	3295 <i>euro</i> apmērā, lai gan papildatvaļinājums konkrētajos gadījumos nav piešķirts. Saldus tehnikumā, neievērojot Ministru kabineta noteikumus¹⁰² noteiktos minimālās ikmēneša stipendijas piešķiršanas kritērijus, stipendijās izglītojamajiem izmaksāti vismaz 1660 <i>euro</i>.		

¹⁰² Ministru kabineta 24.08.2004. noteikumu Nr. 740 “Noteikumi par stipendijām” (redakcija, kas spēkā no 01.01.2021.) 22., 22.¹ punkts.

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papild-informācija ⁹¹	Rezultāts
5.	Finanšu revīzija Nr. 2.4.1-9/2021 “Par Tieslietu ministrijas 2021. gada pārskata sagatavošanas pareizību” RV: Ieslodzījuma vietu pārvalde	1	30.05.2022.– 24.03.2025.	Piemaksas par personisko darba ieguldījumu un darba kvalitāti, neievērojot Atlīdzības likuma 14. panta divpadsmitajā daļā paredzēto, noteiktas 65 nodarbinātajiem, kas tikko uzsākuši darba vai dienesta tiesiskās attiecības, par kopējo summu 57 561 <i>euro</i> (neskaitot darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas).		VK padomes lēmums zaudējumus nepiedzīt , jo saskaņā ar Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturto un sesto daļu nodarītos zaudējumus atlīdzināt nav pienākums, ja tie nav nodarīti aiz rupjas neuzmanības vai ļauna nolūka dēļ.
6.	Finanšu revīzija Nr. 2.4.1-36/2021 “Par Centrālās vēlēšanu komisijas 2021. gada pārskata sagatavošanas pareizību” RV: Centrālā vēlēšanu komisija	1	12.07.2022. Process turpinās – VK padomes lēmums par zaudējumu piedziņas procesa atlikšanu, jo uzsākts kriminālprocess	Centrālā vēlēšanu komisija kā pasūtītājs bez veikta izvērtējuma par citām alternatīvām pieļāvusi nepamatoti un acīmredzami sadārdzināta pakalpojuma iegādi, līgumā ¹⁰³ paredzētās aktivitātes ietvaros tāmes pozīcijā “Covid pandēmijas ietekmes uz pakalpojumu mazināšanas pasākumi” iekļaujot un apmaksājot pakalpojuma sniedzējam nepieciešamās standartizētas IT tehnikas, kuru darba ilgums ir aptuveni pieci gadi ¹⁰⁴ , pilnu iegādes vērtību. Tā radīti zaudējumi pakalpojuma sadārdzinājuma apmērā, kas, pēc revidentu aplēsēm, ir 39 831 <i>euro</i> ¹⁰⁵ .	2 pieprasījumi	Process turpinās

¹⁰³ Centrālās vēlēšanu komisijas un SIA “SOAAR” 01.06.2021. noslēgtais līgums Nr. CVK/34-2021 “VVS aktuālo izmaiņu realizācija, balsošanas un balsu skaitīšanas tehniskā pavadīšana un lietotāju atbalsts 2021. gada pašvaldības domes vēlēšanās”.

¹⁰⁴ IKT tehnikas standarta lietderīgās kalpošanas laiks ir 5 gadi jeb 60 mēneši.

¹⁰⁵ Kā starpība starp līgumu ietvaros iegādātas IKT tehnikas pilnu vērtību vismaz 41 927 *euro* un aplēsi par vēlēšanu vajadzībām attiecināmo IKT tehnikas amortizācijas vērtību 2096 *euro*: 41 927 – 2096 = 39 831.

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papildinformācija ⁹¹	Rezultāts
7.	Finanšu revīzija Nr. 2.4.1-26/2021 “Par Latvijas Republikas 2021. gada pārskatu par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem” RV: 1) Jēkabpils novada pašvaldība 2) Ludza novada pašvaldība 3) Jelgavas novada pašvaldība 4) Madonas novada pašvaldība	4	<i>Jēkabpils novada pašvaldība</i> 18.10.2022.–30.11.2023. <i>Ludza novada pašvaldība</i> 18.10.2022.–03.04.2023. <i>Jelgavas novada pašvaldība</i> 15.12.2022.–30.10.2023. <i>Madonas novada pašvaldība</i> 15.12.2022.–13.11.2023.	Jēkabpils pašvaldības budžetam radīti zaudējumi kopumā 3267,87 <i>euro</i> apmērā: - mēnešos, kad darbiniekiem tika veiktas izmaksas saskaņā ar uzņēmuma līgumiem, atsevišķiem darbiniekiem mēnesī izmaksātā summa pārsniedz normatīvajā aktā piemaksām noteikto limitu kopumā par 2660,11 <i>euro</i>: gadījumos, kad darbiniekiem tika piešķirtas arī piemaksas par aizvietošanu, vakanta amata pildīšanu vai citu papildu pienākumu pildīšanu pārsniegts piemaksām noteiktais limits 2430,41 <i>euro</i> apmērā, savukārt gadījumos, kad attiecīgajiem darbiniekiem netika piešķirtas citas piemaksas, pārsniegts 30 % limits no noteiktās mēnešalgas 229,73 <i>euro</i> apmērā. - pašvaldībā, nosakot piemaksas par aizvietošanu un/vai papildu citu pienākumu pildīšanu, pārsniegts normatīvajā regulējumā noteiktais maksimālais 30 % apmērs kopsummā par 607,73 <i>euro</i>. Ludzas novada pašvaldībā mēnešos, kad darbiniekiem tika veiktas izmaksas saskaņā ar uzņēmuma līgumiem, atsevišķiem darbiniekiem mēnesī izmaksātā summa pārsniedz normatīvajā aktā piemaksām noteikto limitu kopumā par 3351,99 <i>euro</i> . Bijušajā Jelgavas novada pašvaldībā mēnešos, kad darbiniekiem tika veiktas izmaksas saskaņā ar uzņēmuma līgumiem, atsevišķiem darbiniekiem mēnesī izmaksātā summa pārsniedz normatīvajā aktā piemaksām noteikto limitu kopumā par 1125,43 <i>euro</i> .	3 skaidrojumi 3 pieprasījumi	2 procesos kopumā atgūti 6189,99 <i>euro</i>: <i>Ludza novada pašvaldībā</i> atgūti 3351,99 <i>euro</i> <i>Madonas novada pašvaldībā</i> atgūti 2838,00 <i>euro</i> 2 procesos pieņemts VK padomes lēmums zaudējumus nepiedzīt , jo saskaņā ar Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturto un sesto daļu nodarītos zaudējumus atlīdzināt nav pienākums, ja tie nav nodarīti aiz rupjas neuzmanības vai ļauna nolūka dēļ (<i>papildus norādām, ka tas nemaina revīzijā konstatēto par pārkāpumu un zaudējumu esību</i>):

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papild-informācija ⁹¹	Rezultāts
				Madonas novada pašvaldībā mēnešos, kad pašvaldības darbiniekiem tika veiktas izmaksas saskaņā ar uzņēmuma līgumiem, atsevišķiem darbiniekiem mēnesi izmaksātā summa pārsniedz normatīvā aktā ¹⁰⁶ vispārējām piemaksām noteikto limitu kopsummā par 2838 euro.		<i>Jēkabpils novada pašvaldība, Jelgavas novada pašvaldība</i>
8.	Lietderības revīzija Nr. 2.4.1-22/2021 “Izaicinājumi pašvaldību personālpolitikā (cilvēkresursu politikā), noslēdzoties pašvaldību teritoriālajai reformai” RV: 1) bijušā Aizkraukles novada pašvaldība 2) Ropažu novada pašvaldība	4	<i>Aizkraukles novada pašvaldība</i> 01.12.2022.–02.10.2023. (pabeigts daļā) 31.03.2025. (pabeigts atlikušajā daļā) <i>Ropažu novada pašvaldība</i> 01.12.2022.–29.01.2024. <i>bijušā Garkalnes novada pašvaldība</i>	Bijušā Aizkraukles novada pašvaldībā nav ievērots normatīvajā regulējumā piemaksām noteiktais maksimālais ierobežojums, izmaksājot darba samaksu par papildu darbu darbiniekiem, kas kā komisijas locekļi bija iesaistīti darbam pašvaldības komisijās (932 euro), savukārt bijušā Kokneses novada pašvaldībā (2483 euro), bijušā Pļaviņu novada pašvaldībā (bijušajam Pļaviņu novada domes priekšsēdētājam ¹⁰⁷ 2817 euro, bijušajam Pļaviņu novada domes priekšsēdētāja vietniekam ¹⁰⁸ 2243 euro) un bijušajam Jaunjelgavas novada domes priekšsēdētājam ¹⁰⁹ 2431 euro (kopumā 9974 euro apmērā (ieskaitot VSAOI)). Ropažu novada pašvaldība laika periodā, kad amatā bija iecelts un savus pienākumus uzsācis pildīt Ropažu novada pašvaldības izpilddirektors, prettiesiski turpinājusi izmaksāt Ropažu pagasta pārvaldes darbiniekam – bijušās Ropažu novada pašvaldības izpilddirektora pienākumu izpildītājam – piemaksu par bijušās Ropažu novada pašvaldības vakantā izpilddirektora amata pienākumu veikšanu. Rezultātā Ropažu novada pašvaldības budžetam radīti zaudējumi 638 euro.	4 pieprasījumi	1 procesā – bijušā Aizkraukles novada pašvaldības procesā: 1. zaudējumi atgūti daļā – atgūti 1387,17 euro; 2. daļā process turpinājās līdz 31.03.2025.(Pieņemts VK padomes lēmums daļā atlikt zaudējumu piedziņas procesu uzsākta kriminālprocesa dēļ, pēc kā RV sniedzama informācija par rīcību zaudējumu atgūšanai. Kriminālprocess izbeigts).

¹⁰⁶ Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma (redakcijā, kas bija spēkā līdz 30.06.2022.) 14. panta pirmā un otrā daļa

¹⁰⁷ Bijušās Pļaviņu novada domes 30.06.2021. rīkojums Nr. 1-4-2/21/126 “Par pilnvaru izbeigšanu un izmaksu veikšanu”.

¹⁰⁸ Bijušās Pļaviņu novada domes 30.06.2021. rīkojums Nr. 1-4-2/21/126 “Par pilnvaru izbeigšanu un izmaksu veikšanu”.

¹⁰⁹ Aizkraukles novada pašvaldības 12.07.2021. rīkojums Nr. 5.1/21/10 “Par pienākošos naudas summu izmaksu Guntim Libekam”.

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papildinformācija ⁹¹	Rezultāts
	3) bijušā Garkalnes novada pašvaldība 4) bijušā Stopiņu novada pašvaldība		01.12.2022.–25.06.2024. (pabeigts daļā) <i>bijušā Stopiņu novada pašvaldība</i> 01.12.2022.–25.06.2024.	Bijušajā Garkalnes novada pašvaldībā, neatbilstoši normatīvajā regulējumā noteiktajam izmaksājot nodarbinātajiem samaksu par darbu komisijās, vispārējās piemaksas, kā arī atlaišanas pabalstus, kopumā radīti zaudējumi 38 625 <i>euro</i>: - darbiniecei 2016. gadā noteikta piemaksa par personīgo ieguldījumu un darba kvalitāti, kas piemērota arī 2021. gada pirmajā pusgadā, neievērojot Atlīdzības likumā paredzēto kārtību attiecībā uz piemaksas par personīgo ieguldījumu un darba kvalitāti piešķiršanu; divām darbiniecēm 5836 <i>euro</i> apmērā izmaksāta piemaksa bez tiesiska pamata piemaksas izmaksai; - 13 darbiniekiem ir izmaksāta darba samaksa 13 695 <i>euro</i> par darbu pašvaldības komisijās, aprēķinā piemērojot komisijas locekļiem noteikto stundas likmi; tādējādi ir pārsniegts Atlīdzības likumā noteiktais maksimālais ierobežojums, kāds ievērojams piemaksām par papildu darbu – 30 % no darbiniekam noteiktās mēnešalgas; divām darbiniecēm izmaksāti atlaišanas pabalsti kopumā 16 470 <i>euro</i>, neievērojot Atlīdzības likumā noteiktos gadījumus, kad izmaksājams atlaišanas pabalsts. Bijušajā Stopiņu novada pašvaldībā kopumā radīti zaudējumi 19 850 <i>euro</i>: - darbiniecei izmaksāta 2366 <i>euro</i> piemaksa bez tiesiska pamata piemaksas izmaksai. Nav izdots rīkojums, ar kuru		Arī atlikušajā daļā pieņemts VK padomes lēmums nepiedzīt zaudējumus, jo saskaņā ar Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturto un sesto daļu nodarītos zaudējumus atlīdzināt nav pienākums, ja tie nav nodarīti aiz rupjas neuzmanības vai ļauna nolūka dēļ 3. Daļā pieņemts VK padomes lēmums zaudējumus nepiedzīt, jo saskaņā ar Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturto un sesto daļu nodarītos zaudējumus atlīdzināt nav pienākums, ja tie nav nodarīti aiz rupjas neuzmanības vai ļauna nolūka dēļ (<i>papildus norādām, ka tas nemaina revīzijā konstatēto par</i>

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papildinformācija ⁹¹	Rezultāts
				atbilstoši Atlīdzības likumā¹¹⁰ paredzētajam būtu noteikta piemaksa un tās piešķiršanas pamatojums; - sešiem darbiniekiem¹¹¹ par darbu domes izveidotajās komitejās, komisijās un cita veida papildu darbu izmaksātas vispārējās piemaksas, pārsniedzot Atlīdzības likumā¹¹² noteikto maksimālo ierobežojumu – 30 % no darbiniekam noteiktās mēnešalgas; pārsniegtais piemaksu apmērs ir 5951 euro; - administrācijas darbiniekiem (piemēram, kasieriem, grāmatvežiem, sekretāriem), bez tiesiska pamata un balstoties uz neaktuālu un saturiski novecojušu darba vides risku novērtējumu, piešķirta speciālā piemaksa par darbu, kas saistīts ar īpašu risku, kopsummā par 13 899 euro.		<i>pārkāpumu un zaudējumu esību; izvērtējuma veikšana par to, vai ir konstatējams kādas personas pienākums atlīdzināt zaudējumus vai nē (jo nav rupja neuzmanība vai ļauns nolūks), ir zaudējumu atlīdzināšanas procesa sastāvdaļa).</i> 2 procesos – pieņemts VK padomes lēmums zaudējumus nepiedzīt, jo konstatēti jauni apstākļi, kas nebija zināmi un netika iesniegti revīzijas laikā <i>Ropažu novada pašvaldība Bijušā Stopiņu novada pašvaldība</i> 1 procesā – bijušā Garkalnes novada pašvaldības procesā: 1. daļā pieņemts VK padomes lēmums

¹¹⁰ Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma (redakcijā, kas bija spēkā līdz 30.06.2022.) 14. panta pirmā daļa.

¹¹¹ Bijušās Stopiņu novada pašvaldības attīstības un plānošanas speciālistei, būvvaldes vadītājai, nekustamā īpašuma nodokļa administratoram, pašvaldības arhitektei, Finanšu vadības, analīzes un grāmatvedības nodaļas vadītājam, pašvaldības juristei.

¹¹² Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma (redakcijā, kas bija spēkā līdz 30.06.2022.) 14. panta pirmā, otrā daļa.

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papild- informācija ⁹¹	Rezultāts
						zaudējumus nepiedzīt, jo konstatēti jauni apstākļi, kas nebija zināmi un netika iesniegti revīzijas laikā; 2. daļā process turpinās (pieņemts VK padomes lēmums atlikt piedziņu uzsākta kriminālprocesa dēļ).
9.	Finanšu revīzijā Nr. 2.4.1-36/2023 “Par Ministru kabineta 2023. gada pārskata sagatavošanas pareizību” ar Valsts kontroles padomes lēmumu (08.04.2024. protokols Nr. 24, 1. §) apstiprināts starpziņojums “Speciālo lidojumu izmantošana Ministru prezidenta komandējumos” RV: Valsts kanceleja	1	29.04.2024. Process turpinās – VK padomes lēmums par zaudējumu piedziņas procesa atlikšanu, jo uzsākts kriminālprocess	Lēmums astoņos Ministru prezidenta un delegācijas komandējumos izmantot speciālos lidojumus, nevis pieejamos regulāros komerc-lidojumus ir nelikumīgs. Proti, virs normatīvajā aktā noteiktā ierobežojuma – komandējuma transporta izdevumus atlīdzina ne vairāk kā atbilstoši biznesa klases vai tai pielīdzinātas klases tarifiem – ir izlietoti valsts budžeta līdzekļi vismaz 221 566 <i>euro</i> apmērā.	Nav	Process turpinās

Nr. p. k.	Revīzija / revidējamā vienība (RV)	Uzsāktie procesi	Uzsākšanas datums un pabeigšanas datums	Nelikumīgā rīcība, par ko uzsākts zaudējumu atlīdzināšanas process	Rakstiski sniegtie skaidrojumi / pieprasītā papild-informācija ⁹¹	Rezultāts
10.	Finanšu revīzija Nr. 2.4.1-58/2024 “Par Tieslietu ministrijas 2024. gada pārskata sagatavošanas pareizību” RV: Tiesu administrācija	1	26.05.2025. Process turpinās – turpinās atbildības izvērtēšana	Tiesu administrācija, nepareizi piemērojot Atlīdzības likuma 3. ¹ panta pirmo, trešo, piekto un septīto daļu, kas nosaka vidējās izpeļņas aprēķināšanas noteikumus, nepamatoti izmaksājusi samaksu par atvaļinājumu, atlaišanas pabalstus un kompensācijas par neizmantoto atvaļinājumu 5673 <i>euro</i> ¹¹³ , radot valsts budžetam zaudējumus šajā apmērā.	1 pieprasījums	Process turpinās
11.	Finanšu revīzija Nr. 2.4.1-70/2024 “Par Satiksmes ministrijas 2024. gada pārskata sagatavošanas pareizību” RV: Satiksmes ministrija	1	14.07.2025. Process turpinās – turpinās atbildības izvērtēšana	Laikā, kad pret Satiksmes ministrijas amatpersonu bija ierosināta disciplinārlieta ¹¹⁴ un vienlaikus amatpersona bija atstādināta ¹¹⁵ no amata pienākumu izpildes, Satiksmes ministrija neatbilstoši normatīvajā regulējumā ¹¹⁶ noteiktajam izmaksājusi Amatpersonai prēmiju 4913 <i>euro</i> apmērā ¹¹⁷ (ieskaitot darba devēja VSAOI).		Process turpinās
12.	Kopsummā:					109 702,91 euro

Kopumā no 2021. gada līdz 2025. gada 31. jūlijam:

¹¹³ Pēc Valsts kontroles aplēsēm.

¹¹⁴ Satiksmes ministrijas 2024. gada 24. janvāra rīkojums Nr. 01-03/30 “Par disciplinārlietu ierosināšanu pret I. Stepanovu”.

¹¹⁵ Satiksmes ministrijas 2024. gada 24. janvāra rīkojums Nr. 01.2-03/7 “Par Ilondas Stepanovas atstādināšanu no amata pienākumu izpildes”.

¹¹⁶ Valsts civildienesta ierēdņu disciplināratbildības likuma 21. panta pirmā daļa.

¹¹⁷ Kopējo summu veido aprēķinātā prēmija un darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas.

- ✓ **Uzsākti 26 zaudējumu** piedziņas procesi par 11 revīzijās konstatētas nelikumīgas rīcības rezultātā radītiem zaudējumiem:
 - 2021. gadā: 4
 - 2022. gadā: 19
 - 2024. gadā: 1
 - 2025. gadā: 2
- ✓ **Pabeigti 20 zaudējumu** piedziņas procesi un 1 zaudējumu piedziņas process daļā (t. i., attiecībā uz daļu no zaudējumiem – gadījumos, kad process uzsākts par vairākiem pārkāpumiem, kā rezultātā radīti zaudējumi):
 - 9 procesos pilnībā un 1 procesā daļā **atgūti zaudējumi kopumā 109 702,91 euro** apmērā¹¹⁸;
 - 8 procesos pilnībā un 1 procesā attiecībā uz daļu no zaudējumiem (kopumā 101 069 euro) pieņemts Valsts kontroles padomes lēmums **nepiedzīt** zaudējumus, jo, izvērtējot atbildību, konstatēts, ka tie nav nodarīti aiz rupjas neuzmanības vai ļauna nolūka dēļ (saskaņā ar Izšķērdēšanas novēršanas likuma 15. panta ceturto un sesto daļu šādos gadījumos zaudējumus atlīdzināt nav pienākums);
 - vienā procesā pilnībā un divos procesos attiecībā uz daļu no zaudējumiem (kopumā 22793 euro) pieņemts Valsts kontroles padomes lēmums **nepiedzīt** zaudējumus, jo konstatēti jauni apstākļi.
- ✓ **Turpinās 5 zaudējumu piedziņas procesi un viens zaudējumu process daļā kopumā par 305 842 euro**, t. i., 3 gadījumos pieņemts Valsts kontroles padomes lēmums atlikt zaudējumu piedziņu saistībā ar kriminālprocesiem, kas uzsākti pēc Valsts kontroles ziņotā par revīzijā konstatēto nelikumīgo rīcību, 2 gadījumos turpinājās izvērtēšana un 1 gadījumā revidējamā vienība rīkojas zaudējumu atgūšanai.

Papildus 20 gadījumos zaudējumi 48 447,30 euro apmērā atgūti, neuzsākot zaudējumu piedziņas procesu Valsts kontroles likuma XIV nodaļas regulējuma kārtībā, t. i., zaudējumi atlīdzināti vai to atlīdzināšana uzsākta pirms revīzijas noslēgšanās (pirms stājies spēkā Valsts kontroles revīzijas departamenta lēmums par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu) (18 992,47 euro par 2022. gadā noslēgtām revīzijām (13 gadījumi), 1579,29 euro par 2023. gadā noslēgtām (3 gadījumi) un 27 875,54 euro par 2024. gadā noslēgtām revīzijām (4 gadījumi).

Attiecībā uz 2019., 2020. gadu: 2019. gada 1. augustā stājās spēkā groījumi¹¹⁹ Valsts kontroles likumā, ar kuriem Valsts kontrolei paredzēta kompetence uzsākt revīzijā konstatētas nelikumīgas rīcības rezultātā radītu zaudējumu atlīdzināšanas procesu un lemt par revīzijā konstatētas

¹¹⁸ Četros procesos atgūtā summa pārsniedz revīzijās konstatēto un piedziņas procesu uzsākšanas lēmumos norādīto zaudējumu summu.

¹¹⁹ Ar 2019. gada 20. jūnija likumu “Grozījumi Valsts kontroles likumā” Valsts kontroles likums papildināts ar 57.¹ pantu, kas paredz, ka Valsts kontrole pēc tam, kad stājies spēkā lēmums par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu, lemj par revīzijā konstatētās nelikumīgās rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu piedziņu, kā arī ar jaunu XIV nodaļu, kas paredz kārtību Valsts kontroles revīzijā konstatētas nelikumīgas rīcības rezultātā radītu zaudējumu piedziņas procesa īstenošanai.

nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu piedziņu. Šāds regulējums attiecināts tikai uz revīzijām, kas uzsāktas pēc 2019. gada 31. jūlija¹²⁰. Līdz ar to, ņemot vērā revīziju plānošanas kārtību¹²¹ un to veikšanai nepieciešamo laiku, minētais regulējums attiecināms uz revīzijām, kas tika noslēgtas 2020. gada beigās un 2021. gada sākumā. Minētā regulējuma piemērošana tika uzsākta¹²² 2021. gada pirmajā pusē.

¹²⁰ Valsts kontroles likuma Pārejas noteikumu 14. punkts.

¹²¹ Saskaņā ar Valsts kontroles likuma 14. pantā un 17. panta 1. punktā noteikto Valsts kontroles departamenti veic revīzijas saskaņā ar Valsts kontroles padomes apstiprinātu revīziju gada plānu.

¹²² Pirmo lēmumu par Valsts kontroles atbilstības revīzijā Nr. 2.4.1-39/2020 “Vai publiskā sektora darba devēji, ar darbinieku noslēdzot vienošanos par profesionālās darbības ierobežojumu, nodrošina normatīvajos aktos noteiktās prasības?” konstatētās nelikumīgās rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas uzsākšanu Valsts kontroles padome pieņēma 2021. gada 8. aprīlī.

📍 Skanstes iela 50, Rīga, LV-1013

☎ +371 232 822 72

🌐 www.lrvk.gov.lv

✉ pasts@lrvk.gov.lv

✂ @VKontrole

f VKontrole

📺 LRVK

in Latvijas Republikas Valsts kontrole

🦋 [@valstskontrole.bsky.social](https://bsky.social/valstskontrole)

📷 [valsts.kontrole](https://www.instagram.com/valsts.kontrole)